

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

PERSVAZE V POLITICKÉM DISKURZU: KONTRASTIVNÍ ANALÝZA

Vedoucí práce: Mgr. Miroslava Aurová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Martina Grabmüllerová

Studijní obor: Španělský jazyk

Ročník: 3.

2016

Prohlášení o původnosti práce:

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně, pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 5. května 2016

.....
Martina Grabmüllerová

Poděkování:

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. Miroslavě Aurové, Ph.D., za její ochotu, vstřícnost a poskytnutí mnoha cenných rad během konzultací. Můj dík patří rovněž mé rodině za její podporu při mých studiích.

Anotace

Cílem této diplomové práce je zmapovat výskyt persvazivních prostředků v českých a španělských textech politického diskurzu. Práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. První kapitola teoretické části je věnována úvodu do pragmatické lingvistiky. Druhá kapitola pojednává o diskurzu a charakteristických rysech jazyka politiky. V poslední kapitole teoretické části je nejprve představen pojem persvaze a poté jsou popsány jazykové prostředky persvaze v politickém diskurzu. Praktická část je zaměřena na samotný výzkum realizovaný na základě vybraného vzorku českých a španělských textů z oblasti politiky. Výsledkem práce je porovnání získaných údajů mezi výše zmiňovanými jazyky. Práce je v závěru shrnuta ve španělském resumé.

Klíčová slova

Persvaze, politický diskurz, pragmatika, kontrastivní analýza

Annotation

The aim of this Master's thesis is to analyse the means of persuasion in Czech and Spanish texts of political discourse. The thesis is divided into a theoretical part and a practical part. The first chapter of the theoretical part is focused on the pragmatics. The second chapter deals with the discourse and the specific characteristics of political language. In the last chapter of the theoretical part we introduce the term of persuasion and afterwards we describe the linguistic means of persuasion in political discourse. The practical part is focused on the proper research conducted on the basis of the selected sample of Czech and Spanish political texts. The result of this thesis is a comparison of the data obtained from the analysis between the above mentioned languages. The thesis is finally summarized in Spanish *résumé*.

Key words

Persuasion, political discourse, pragmatics, contrastive analysis

Úvod	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1. Úvod do pragmatiky	10
1.1. Definice pojmu <i>pragmatika</i>	10
1.2. Prvotní impulzy k rozvoji pragmatické lingvistiky	11
1.3. Okruhy zkoumání pragmatiky	12
1.3.1. Teorie mluvních aktů	12
1.3.1.1. Konstativy a performativy	13
1.3.1.2. Lokuční, ilokuční a perlokuční akty	16
1.3.1.3. Klasifikace mluvních aktů	16
1.3.1.4. Ilokuční síla.....	18
1.3.1.5. Přímé a nepřímé mluvní akty	19
1.3.2. Presupozice	20
1.3.2.1. Presupozice logicko-sémantická.....	20
1.3.2.2. Presupozice pragmatická	20
1.3.2.3. Spouštěče presupozic	21
1.3.3. Implikatury.....	22
1.3.3.1. Konvenční implikatura	22
1.3.3.2. Konverzační implikatura.....	24
1.3.3.2.1. Zobecněná konverzační implikatura	24
1.3.3.2.1. Speciální konverzační implikatura.....	25
1.3.4. Shrnutí rozdílů mezi presupozicí a implikaturou.....	25
1.3.5. Sugerovaný závěr.....	26
1.3.6. Principy verbální komunikace	27
1.3.4.1. Princip kooperace	27
1.3.4.1.1. Konverzační maximy.....	28
1.3.4.1.2. Porušování konverzačních maxim	29
1.3.4.1.3. Asertivní komunikace	35

1.3.4.1.4. Nekooperativnost	36
1.3.4.2. Zdvůřilostní princip a jeho maximy.....	37
1.3.4.3. Princip manipulace	43
1.3.4.3.1. Konfliktní komunikace	44
1.3.5. Neverbální komunikace	46
1.3.5.1. Neverbálně vokální prostředky	47
1.3.5.2. Neverbálně nevokální prostředky	47
1.3.5.2.1. Kinezika	47
1.3.5.2.1.1. Posturika	48
1.3.5.2.1.2. Gestika	48
1.3.5.2.1.3. Mimika.....	49
1.3.5.2.1.4. Proxémika	50
1.3.5.2.1.5. Haptika.....	51
1.3.5.2.1.6. Pohled	52
1.3.5.2.1.7. Závěrečné shrnutí neverbální komunikace	52
2. Diskurz.....	53
2.1. Definice pojmu <i>diskurz</i>	53
2.2. Analýza diskurzu	54
2.2.1. Kritická analýza diskurzu	56
2.2.2. Analýza diskurzu ve vztahu k ostatním disciplínám	56
2.3. Vztah mezi textem a diskurzem	57
2.4. Typologie diskurzu	57
2.4.1. Politický diskurz a rétorika	58
2.4.1.1. Významné osobnosti ve vývoji rétoriky	58
2.4.1.2. Charakteristika rétorického stylu	60
2.4.1.3. Rétorika z pohledu teorie mluvních aktů.....	61
2.4.1.3.1. Řečnická otázka	62
2.4.1.3.2. Řečnická výzva	62

2.4.1.3.3. Řečnické konstatování	63
2.4.1.3.4. Snižování neurčitosti sdělení	64
2.4.1.4. Jazyková stránka rétorického stylu a politického diskurzu	65
3. Persvaze	68
3.1. Vymezení pojmu <i>persvaze</i>	68
3.2. Stručný pohled do historie persvaze	71
3.3. Vztah mezi persvazí a manipulací	71
3.4. Persvazivní prostředky v politickém diskurzu	73
3.4.1. Verbální prostředky persvaze	75
3.4.1.1. Fonetické prostředky persvaze	75
3.4.1.2. Morfologické prostředky persvaze	75
3.4.1.3. Syntaktické prostředky persvaze	76
3.4.1.4. Lexikální prostředky persvaze	79
3.4.1.5. Ostatní prostředky persvaze	83
3.4.2. Neverbální prostředky persvaze	85
II. PRAKTICKÁ ČÁST	88
1. Úvod	88
2. Materiál výzkumu	88
3. Analýza výskytu hodnotících adjektiv v politickém diskurzu	89
3.1. Analýza výskytu hodnotících adjektiv v českých politických textech	90
3.2. Analýza výskytu hodnotících adjektiv ve španělských politických textech ...	101
3.3. Kontrastivní analýza	115
Závěr	120
Resumen	122
Seznam použitých zdrojů	124
Přílohy	130

Úvod

Cílem této diplomové práce je kontrastivní analýza persvazivních prostředků v českých a španělských textech politického diskurzu.

Práce je rozdělena do čtyř základních částí (úvod, teoretická část, praktická část a závěr), šesti kapitol a dalších podkapitol. V teoretické části budeme úvodní kapitolu věnovat pragmatické lingvistice, a to zejména její definici, základním jevům, kterými se tato disciplína zabývá, a také prvotním impulzům, které vedly k jejímu rozvoji. Hlavními zdroji pro tvorbu této kapitoly budou publikace *Pragmatika v češtině* (2013), *Sémantika & pragmatická lingvistika* (2001) a *Introducción a la pragmática* (2010).

V druhé kapitole se budeme zabývat diskurzem, a to především jeho definicí, analýzou a jeho vztahem k pojmu *text*. V závěru kapitoly se pak zaměříme na charakteristické znaky a jazykovou stránku politického diskurzu a rétorického stylu. Vycházet zde budeme zejména z publikací *Jazyk, média a politika* (2003), *Rétorika v evropské kultuře* (2011), *Rétorika a řečová kultura* (2010), *Jazyk v proměnách komunikačních médií* (2008), *Análisis del discurso* (2014) a (2013).

Ve třetí kapitole se nejprve pokusíme vymezit pojem *persvaze* a poté krátce nahlédneme do její historie. Dále se budeme zabývat vztahem mezi persvazí a manipulací. Stěžejní část kapitoly bude věnována jazykovým prostředkům persvaze, které jsou charakteristické pro politický diskurz. Persvazivní prostředky budou rozděleny podle jednotlivých jazykových rovin. Oporou nám v této kapitole budou především publikace *Jazyk, média, politika* (2003), *Od informace k reklamě* (2007), *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích* (2005), *Jazyk současné politiky* (1993).

V praktické části této práce se zaměříme na jeden konkrétní persvazivní prostředek. Pokusíme se zmapovat výskyt hodnotících adjektiv ve vybraném vzorku českých a španělských textů z oblasti politiky. Soustředit se budeme především na četnost výskytu hodnotících adjektiv, jejich poměr k celkovému počtu adjektiv a další specifika. V závěrečné části pak bude provedena kontrastivní analýza.

Nejdůležitější výsledky a poznatky pak budou shrnuty v závěru této práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Úvod do pragmatiky

Úvodní kapitola bude věnována pragmatické lingvistice, její definici, prvotním impulsům, které vedly k jejímu rozvoji, a dále také základním jevům a problémům, kterými se zabývá. Oporou nám v této kapitole budou především publikace *Pragmatika v češtině* (2013), *Sémantika & pragmatická lingvistika* (2001) a *Introducción a la pragmática* (2010).

Pragmatika bývá často označována i jinými synonymními pojmy, kterými jsou např. pragmatická lingvistika či pragmalingvistika.

1.1. Definice pojmu *pragmatika*

Termín *pragmatika* je odvozen z řeckého slova *pragmatikos*, což znamená „zběhlý v jednání“¹. Zavedení tohoto pojmu je spojeno se jménem amerického filozofa Charlese Williama Morrise. Sám definuje pragmatiku jako odvětví sémiotiky, která se zabývá vztahem mezi znaky a jejich uživateli. Uvnitř sémiotiky rozlišuje další dvě složky: syntax, která se zaměřuje na formální vztahy mezi znaky, a sémantiku, která zkoumá vztahy mezi znaky a objekty. Morrisovo trichotomické rozdělení sémiotiky má svého předchůdce u Charlese Sanderse Peirce. Peirce je považován za zakladatele pragmatismu jakožto filozofického směru.²

Čermák chápe pragmatiku jako „část lingvistiky studující jazyk z hlediska úzu, tj. jeho hranic, funkcí a způsobů a účinku na uživatele, zvl. se zřetelem k jeho kontextu, situaci, znalosti vnějšího světa ap.“³

Podle Escandell je pragmalingvistika vymezena následujícím způsobem:

„ (...) se entiende por pragmática el estudio de los principios que regulan el uso del lenguaje en la comunicación, es decir, las condiciones que determinan tanto el empleo de un enunciado concreto por parte de un hablante concreto en una situación comunicativa concreta, como su interpretación por parte del destinatario.“⁴

¹ *Velký sociologický slovník II. : P-Ž*. Praha: Karolinum, 1996, s. 81.

² HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 12.

³ ČERMÁK, František: *Jazyk a jazykověda*. Praha: Karolinum, 2011, s. 308.

⁴ ESCANDELL VIDAL, M. Victoria: *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel, 2010, s. 15 -16.

Jinými slovy lze říci, že pragmatika studuje vztah mezi mluvčím a kontextem v tom nejširším slova smyslu. Zkoumá všechny faktory a okolnosti, které v dané komunikační situaci ovlivňují jednak konkrétní výpověď mluvčího a jednak i interpretaci a porozumění adresáta. Zabývá se tedy těmi otázkami, na které nám nedokáže odpovědět studium sémantiky.

1.2. Prvotní impulzy k rozvoji pragmatické lingvistiky

Lingvistika první poloviny 20. století vychází z učení Ferdinanda de Saussura, kterého lze považovat za jednoho z předchůdců pragmatické lingvistiky. Ženevský lingvista se zasloužil o zařazení jazykovědy mezi společenské vědy⁵ a za jednu z jeho nejdůležitějších myšlenek se považuje oddělení *langue* a *parole*. *Langue* čili jazyk představuje abstraktní systém pravidel, jimiž se řídí všichni mluvčí daného jazykového společenství. Oproti tomu *parole* neboli mluva je konkrétní a individuální realizace *langue* v promluvách.

Saussure zdůrazňuje, že vzhledem k odlišné povaze jazyka a řeči na ně není možné nazírat z jednoho úhlu. Můžeme tedy hovořit o lingvistice jazyka a lingvistice řeči. Sám se ovšem zajímal výhradně o *langue*, což mu bylo mnohdy vytýkáno. „*Saussure teda nepopieral oprávnenosť lingvistiky reči; len v danej etape vývinu lingvistiky uprednostňoval lingvistiku jazyka.*“⁶

Ačkoli se období jazykového strukturalismu neslo ve znamení lingvistiky jazyka, mnozí ze Saussurových následníků upozorňovali na význam kontextu. Na významnou roli kontextu ve výpovědi upozornil Vilém Mathesius, zakladatel Pražského lingvistického kroužku, a to prostřednictvím teorie o aktuálním členění větném.

Nový impulz k rozvoji pragmatické lingvistiky vzešel z kritiky generativní a transformační gramatiky Noama Chomského v určité fázi jejího vývoje. Chomsky nahradil Saussurovu dichotomii novými pojmy: jazyková kompetence a jazyková performance. Kompetencí se rozumí vrozená schopnost k ovládnutí gramatiky kteréhokoli jazyka. Performance je pak konkrétní jazykový projev mluvčího. Nemůže být věrnou kopií kompetence, protože je silně ovlivněna různými faktory, jako je například paměť, nedbalost či roztržitost mluvčího. Gramatika by se podle

⁵ Považoval ji totiž za součást sémiologie (sémiotiky) neboli nauky o znacích.

⁶ DOLNÍK, Juraj: *Všeobecná jazykoveda. Opis a vysvetľovanie jazyka*. Bratislava: VEDA, 2009, s. 248.

Chomského měla soustředit na popis jazykové kompetence jakožto kompletního systému pravidel, který by dokázal generovat neomezené množství gramaticky správných vět. Lingvisté si tehdy ovšem uvědomovali, že by se jazykovědné bádání nemělo soustředit pouze na jazykovou kompetenci, a pozornost mnohých z nich se tak přesunula na reálné používání jazyka. Vycházeli z toho, že používání jazyka nespočívá jen ve znalosti pravidel utváření gramaticky korektních vět, ale také ve schopnosti vytvářet je tak, aby byly pro adresáta za daných komunikačních podmínek přijatelné.⁷

K rozvoji pragmatiky přispěl také rakouský filozof Ludwig Wittgenstein a jeho pojem „jazykové hry“, jenž se stal později jedním z impulsů teorie mluvních aktů. Jazykové hry jsou podle Wittgensteina způsoby užívání jazyka, systémy dorozumívání. Člověk se jazykovým hrám učí napodobováním, opakováním a častým užíváním, tedy podobně jako se učí například hře na klavír. Tyto hry mohou být různého druhu. Může se jednat o rozkaz, poděkování, prosbu, pozdrav apod.⁸

1.3. Okruhy zkoumání pragmatiky

V této práci si představíme následující problémy, kterými se pragmatická lingvistika zabývá:

- teorie mluvních aktů
- presupozice
- implikatury
- principy verbální komunikace (sem můžeme zařadit princip kooperace, zdvořilostní princip a princip manipulace)
- neverbální komunikace
- deixe

1.3.1. Teorie mluvních aktů

Tato podkapitola bude věnována teorii mluvních aktů, která tvrdí, že řečové jednání, jako jsou například rozkazy, sliby, přísahy či urážky, mohou mít stejné následky jako jednání přímé, tedy skutečné činy.

⁷ Tamtéž, s. 249.

⁸ MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 88-89.

Ačkoli je teorie mluvních aktů spojena především se jmény John L. Austin a John R. Searle, studiu řečových aktů se věnovali či věnují i jiní významní lingvisté. Mezi ně patří například Zeno Vendler, Kent Bach, Robert Harnish, Keith Allan nebo Miroslav Grepl.

1.3.1.1. Konstativy a performativy

Významným průkopníkem na poli pragmatiky, který rozpracoval teorii mluvních aktů, byl britský filozof a lingvista, John L. Austin. Zásadní podnět pro rozvoj teorie mluvních aktů vzešel ze souboru Austinových přednášek *How to do things with words*, které byly publikovány po jeho smrti. Jedním z ústředních prvků jeho výkladů je rozlišení výpovědí na tzv. konstativy a performativy. Konstativní výpovědi jsou tvrzení, která popisují určitý stav věcí, např. *Pavel nás navštěvuje každé pondělí* nebo *Dnes je 14. listopadu*. Mohou být pravdivé nebo nepravdivé. Performativy jsou výpovědi, kdy jejich pronášením zároveň vytváříme určitou skutečnost, jejich vyslovení tedy znamená vykonání určitého činu.⁹ Příklady performativních výpovědí jsou uvedeny níže:

- (1) *Slibuji, že ti zítra pomohu.*
- (2) *Křtím tuto loď jménem Elisabeth.*
- (3) *Sázím se s tebou o stovku, že zítra bude pršet.*
- (4) *Tím to vám vyhláším válku.*
- (5) *Prohlašuji vaše manželství za uzavřené.*

Austin navíc rozeznává dva typy performativů. Existují performativy primární, jako například *Pomohu ti* a performativy explicitní, ve kterých se přímo vyskytují performativní slovesa, jako je tomu například ve větě *Slibuji, že ti pomohu*.

Performativy nemohou mít pravdivostní hodnotu, ale lze je rozlišovat na zdařilé a nezdařilé. Podmínky pro zdařilé performativy shrnuje Austin následujícím způsobem:

(A.1) „*Musí existovat nějaká přijatá konvenční procedura, která má určitý konvenční účinek, procedura zahrnující vypovídání určitých slov určitými osobami za určitých podmínek, a dále*

⁹ HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 148.

(A.2) jednotlivé osoby a okolnosti musí být v daném případě přiměřené k tomu, aby se oné speciální procedury, která má být použita, mohlo použít.

(B.1) Procedura musí být provedena všemi účastníky správně a (B.2) zároveň i úplně.

(Γ.1) Kde tato procedura – jak tomu často bývá – má být použita lidmi, kteří mají určité myšlenky či určité city, nebo jako základ určitého následného chování některého z účastníků, pak osoba, která se na ní podílí (a takto se jí dovolává), musí ony myšlenky a city skutečně mít, a účastníci musí mít záměr tak a tak se chovat“ a dále

(Γ.2) skutečně se takto následně chovat musí.“¹⁰

Podmínky (A.1) a (A.2) označuje Austin jako přípravné, podmínky (B.1) a (B.2) jako prováděcí a podmínky (Γ.1) a (Γ.2) označuje jako podmínky upřímnosti.¹¹ Jestliže porušíme jednu (nebo i více) z výše uvedených podmínek, bude naše performativní výpověď považována za nezdařilou.

Austinův žák John R. Searle podmínky úspěšnosti přeformuloval. Zatímco přípravné podmínky a podmínku upřímnosti ponechal bez výraznějších změn, přidal další dvě, kterými jsou podmínka podstatná a podmínka specifikující propoziční obsah. Do přípravných podmínek patří například kompetence mluvčího realizovat ilokuční akt, předpoklady mluvčího o adresátových znalostech, schopnostech apod. Do podmínek upřímnosti můžeme řadit psychický stav a postoj mluvčího. Podmínky podstatné pak vyjadřují záměr a cíl výpovědi, tj. čeho chce mluvčí jejím prostřednictvím dosáhnout (např. sdělit adresátovi novou informaci, přimět ho k nějakému jednání atd.).¹²

Searle rozlišuje čtyři základní typy mluvních aktů, z nichž každý musí splnit výše zmíněné podmínky:

1. Žádost

Propoziční obsah: Budoucí čin vykonaný adresátem.

Podmínky přípravné:

- a) Mluvčí věří, že je adresát schopen daný či vykonat.

¹⁰ AUSTIN, John Langshaw: *Jak udělat něco slovy*. Praha: Filosofia, 2000, s. 31.

¹¹ HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 154.

¹² MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 90.

b) Není nijak zřejmé, že by adresát vykonal čin za normálních okolností.

Podmínka upřímnosti: Mluvčí chce po adresátovi, aby vykonal daný čin.

Podmínka podstatná: Akt je brán jako snaha přimět adresáta k vykonání daného činu.

2. Tvrzení

Propoziční obsah: Jakákoli propozice.

Podmínky přípravné:

a) Mluvčí má dostatek důkazů či důvodů pro pravdivost daného tvrzení.

b) Není nijak zřejmé, že adresát o daném tvrzení ví.

Podmínka upřímnosti: Mluvčí danému tvrzení věří.

Podmínka podstatná: Akt je brán jako závazek, že dané tvrzení představuje aktuální stav věcí.

3. Rada

Propoziční obsah: Budoucí čin vykonaný adresátem.

Podmínky přípravné:

a) Mluvčí má důvod věřit, že daný čin bude ku prospěchu adresáta.

b) Není nijak zřejmé, že by adresát vykonal daný čin za normálních okolností.

Podmínka upřímnosti: Mluvčí věří, že daný čin bude ku prospěchu adresáta.

Podmínka podstatná: Akt je brán jako závazek, že daný čin adresátovi prospěje.

4. Slib

Propoziční obsah: Budoucí čin vykonaný mluvčím.

Podmínky přípravné:

a) Adresát by dal přednost tomu, aby mluvčí vykonal daný čin před tím, než aby ho nevykonal, a mluvčí zároveň věří, že tomu tak je.

b) Není nijak zřejmé, že by mluvčí vykonal daný čin za normálních okolností.

Podmínka upřímnosti: Mluvčí má v úmyslu daný čin vykonat.

Podmínka podstatná: Akt je brán jako závazek mluvčího, že daný čin vykoná.¹³

¹³ SEARLE, John R. *Řečové akty: esej z filozofie jazyka*. Bratislava: Kalligram, 2007, s. 96-97.

1.3.1.2 Lokuční, ilokuční a perlokuční akty

Další zásadním bodem Austinových přednášek je rozlišení tří složek uvnitř mluvního aktu. Při pronášení výpovědi můžeme vykonávat tři akty zároveň:

1. Lokuční akt, kterým se rozumí pronesení (či napsání) výpovědi, která má určitou sémantiku a je zformulována v souladu s gramatickými pravidly daného jazyka. Samotný lokuční akt je složen z aktu fonetického (artikulace určitých zvuků), fatického (vypovídání jistých slov, které patří k určitému slovníku a odpovídají určité gramatice) a rhétického (užití slov s jistým smyslem smyslem a referencí).¹⁴

Příklad: *Otevři dveře.*

2. Ilokuční akt odráží hledisko záměru mluvčího. Výraz *ilokuční* se vyvinul z latinského slovesa *illoquor, illoqui, illocutus sum* a lze jej tedy přeložit jako „nevyjádřený“.¹⁵

Příklad: *Přikázal mi, abych otevřel dveře.*

3. Perlokuční akt, kterým se míní vyvolání určitého účinku na pocity, myšlenky či jednání adresáta nebo jiné osoby.¹⁶

Příklad: *Přiměl mě k tomu, abych otevřel dveře.*

1.3.1.3 Klasifikace mluvních aktů

Austin vypracoval klasifikaci mluvních aktů podle ilokuční platnosti, přičemž rozlišuje pět tříd:

1. *verdikativy*
2. *exercitivy*
3. *komisivy*
4. *behavitivy*
5. *expozitivy*

¹⁴ AUSTIN, John Langshaw: *Jak udělat něco slovy*. Praha: Filosofia, 2000, s. 102.

¹⁵ MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 90.

¹⁶ AUSTIN, John Langshaw: *Jak udělat něco slovy*. Praha: Filosofia, 2000, s. 106.

Verdikativy jsou ilokuční akty, ve kterých se, jak už nám napovídá samotný název, vynáší nějaký verdikt. Spočívají ve vyslovení nějakého rozhodnutí, které bylo učiněno na základě důkazů či domněnek. Může se jednat například o soudní verdikt, ale také o odhadnutí, ocenění či ohodnocení.

Exercitivy jsou akty, jimiž uplatňujeme moc, právo nebo vliv. Jsou jimi například nařizování, jmenování do funkce, varování nebo udílení rady.

Komisivy se rozumí akty, kterými se mluvčí k něčemu zavazuje. Nejčastěji se jedná o dávání slibů či jiné přebírání závazků. Spadá sem i oznamování záměru nebo zaujímání stanoviska, například *postavit se na něčí stranu*.

Behavitivy jsou chápány jako akty, které se pojí s vyjadřováním emocí, postoji a sociálním chováním. Nejčastěji se jedná o blahopřání, poděkování, gratulaci, kompliment, omluvu, kondolování, kritiku apod.

Expozitivy zahrnují vysvětlení stanoviska a vedení argumentace nebo objasňují, jak se naše výpovědi vřazují do průběhu konverzace. Jsou spojená s užíváním sloves jako tvrdit, konstatovat, poznamenat, zmínit, sdělit, odpovídat, připouštět, souhlasit, odmítat, interpretovat či mýnit.¹⁷

Searle měl k Austinově klasifikaci ilokučních aktů jisté výhrady jako například nejednoznačnost zařazení jednotlivých aktů. Searle dále nesdílí názor, že dvě nesynonymní ilokuční slovesa musí nutně představovat různé ilokuční akty.¹⁸

Searlova nová klasifikace je založená na třech kritériích, kterými jsou:

- a) ilokuční účel, tedy záměr mluvčího;
- b) směr působení, tzn. a) slova odpovídají světu, nebo b) svět odpovídá slovům;
- c) psychický stav vyjadřovaný aktem.

Na základě zmíněných kritérií rozlišuje Searle pět typů řečových aktů:

1. reprezentativy neboli asertivy (tvrzení, oznámení apod.);
2. expresivy (omluva, poděkování, vyjádření spokojenosti apod.);
3. direktivy (příkaz, výzva, žádost atd.);
4. komisivy (slib, přísaha apod.);
5. deklarativy (např. vynesení rozsudku, jmenování, křest atd.).

¹⁷ AUSTIN, John Langshaw: *Jak udělat něco slovy*. Praha: Filosofie, 2000, s. 147-160.

¹⁸ HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 156.

Komisivy jsou zachovány, přičemž reprezentativy odpovídají do jisté míry Austinovým expozitivům, expresivy behavitivům, direktivy exercitivům a deklarativy verdiktivům.

Následující tabulka zobrazuje pět tříd ilokučnických aktů podle Searla, jejich ilokuční účel, směr působení, psychický stav mluvčího ve vztahu k propozičnímu obsahu a samotný propoziční obsah.

Tabulka 1: Členění řečových aktů podle Searla¹⁹

Typ řečového aktu	Ilokuční účel	Směr působení	Psychický stav	Propoziční obsah
Reprezentativy (asertivy)	mluvčí se zavazuje, že je vyjádřená propozice pravdivá	slova mají odpovídat světu	mínění, víra	libovolná propozice
Expresivy	mluvčí vyjadřuje jistý postoj nebo emocionální stav	není žádný vztah mezi slovy a světem	různé stavy	libovolná propozice
Direktivy	mluvčí se snaží přimět adresáta, aby něco vykonal	svět má odpovídat slovům	přání	adresát vykoná určitý čin
Komisivy	mluvčí se zavazuje k vykonání určitého činu	svět má odpovídat slovům	intence	mluvčí vykoná určitý čin
Deklarativy	mluvčí se pokouší o soulad mezi propozičním obsahem a skutečností	svět a slova jsou v souladu	nevyžadují se žádné stavy	libovolná propozice

1.3.1.4. Ilokuční síla

Uvnitř řečového aktu Searle vyčleňuje indikátor propozičního obsahu a indikátor ilokuční síly. Každá věta se tedy skládá ze dvou částí: ze složky poukazující na propozici a z prostředku, který indikuje ilokuční sílu. Indikátor ilokuční síly ukazuje,

¹⁹ DOLNÍK, Juraj: *Všeobecná jazykoveda. Opis a vysvetľovanie jazyka*. Bratislava: VEDA, 2009, s. 276.

jak je třeba propozici chápat, jinak řečeno, jaký ilokuční akt mluvčí vykonává při vyslovení dané věty.²⁰ Čermák ilokuční sílu definuje jako sílu libovolného mluvního aktu vedoucí k jeho přijetí posluchačem.²¹

Mezi indikátory ilokuční síly můžeme řadit:

- a) prozodické prostředky (slovosled, intonace apod.);
- b) gramatické prostředky (např. imperativ);
- c) lexikální prostředky (zde hrají důležitou roli tzv. performativní slovesa, která jsou nejsilnějším indikátorem ilokuční síly, jedná se o explicitní indikátory).

1.3.1.5. Přímé a nepřímé mluvní akty

Mluvní akty mohou být realizovány přímo či nepřímo. Pokud mluvčí vysloví větu, kterou míní přesně a doslova to, co říká, jedná se o přímý mluvní akt. V takovém případě je indikátor ilokuční síly jednoznačný a z kontextu je zřejmé, že je v souladu s ilokučním záměrem mluvčího. To se týká zejména používání performativních sloves.

Naopak výpovědi bez jakéhokoli explicitního indikátoru mají otevřený ilokuční potenciál. Pokud tedy mluvčí něco říká a zároveň tím také něco jiného míní, hovoříme o nepřímém mluvním aktu. Mluvčí tak realizuje primární řečový akt prostřednictvím aktu jiného, sekundárního. Sekundární řečový akt je doslovný, primární nikoli, je realizován nepřímo. Mluvčí v takovém případě spoléhá na znalosti, které sdílí s adresátem, a na jeho schopnost zapojit inferenční proces.²² Uveďme si nyní dva příklady nepřímých mluvních aktů:

(6) a. *A: Pojd'me večer do divadla.*

B: Musím se učit na zkoušku.

b. Ráda bych ted' byla sama.

Reakce adresáta v příkladu (6a) je sdělení coby sekundární ilokuční akt, primárním ilokučním aktem je však odmítnutí. V příkladu (6b) se opět jedná o sdělení, které je ale zároveň míněno jako žádost.

²⁰ SEARLE, John R.: *Řečové akty: esej z filozofie jazyka*. Bratislava: Kalligram, 2007, s. 50.

²¹ ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 280.

²² HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 174.

1.3.2. Presupozice

K podmínkám úspěšné komunikace patří adekvátní produkce a recepce textu. Tyto procesy souvisí s tzv. inferencí neboli vysuzováním. Mnohdy totiž neříkáme informace známé, jelikož je můžeme z řečového i neřečového chování komunikantů a také z předchozího kontextu vyvodit. Hirschová rozlišuje dva typy presupozice: logicko-sémantickou a pragmatickou.

1.3.2.1. Presupozice logicko-sémantická

V logicko-sémantickém pojetí je presupozice chápána jako nutná podmínka, která musí platit, aby daná věta měla pravdivostní hodnotu. Např. ve větě *Francouzský král je holohlavý* je presupozice „existuje francouzský král“. Vzhledem k tomu, že Francie krále nemá, presupozice neplatí a věta tudíž nemůže mít pravdivostní hodnotu.

U faktových sloves v přítomném či minulém čase (např. *uvědomil si, lituje, je rád* atd.) je propozice vždy pravdivá. Některá slovesa použitá v minulém čase automaticky implikují platnost komplementové věty. Jedná se o tzv. implikativní slovesa. Např. *Petr dokázal otevřít dveře* implikuje „Petr otevřel dveře“, *Pavel se odvážil promluvit* implikuje „Pavel promluvil“. Implikativní slovesa v záporné podobě naopak implikují neplatnost svého komplementu. *Petr nedokázal otevřít dveře* tedy implikuje „Petr neotevřel dveře“. Existují také slovesa, která i v kladné podobě implikují neplatnost daného komplementu. Jedná se o slovesa s negativní implikací. Např. *Petr zapomněl zamknout dveře* implikuje „Petr nezamkl dveře“. Slovesa neimplikativní (*doufat, hodlat, plánovat, pokoušet se* apod.) pak neimplikují ani platnost, ani neplatnost svého komplementu: *Petr se rozhodl otevřít dveře*.²³

1.3.2.2. Presupozice pragmatická

Pragmatickou presupozicí se rozumí všechny faktory, které jsou pro danou výpověď v konkrétní situaci relevantní, tak aby mohla být správně pochopena a byla pro adresáta přijatelná. Jedná se o skutečnosti, které se v dané komunikační situaci považují za platné. Týkají se mluvčího i adresáta, jsou to informace, které spolu sdílejí. Jde tedy o předpoklady úspěšné (smysluplné) realizace komunikačního aktu. Je to ovšem především mluvčí, kdo presuponuje něco o zásobě znalostí sdílených s adresátem,

²³ Tamtéž, s. 127-131.

o přijatelnosti své výpovědi v daném kontextu. Nyní si uvedeme příklad: *Petra už mrzí, že se rozešel s Marií*. Presupozice této výpovědi jsou následující (presupozice 1. – 6. jsou sémantické a presupozice 7. – 12. pragmatické):

1. Petr a Marie existují.
2. *Mrzet* je faktové sloveso, propozice „Petr se rozešel s Marií“ je tedy pravdivá.
3. V době předcházející časové referenci predikátu „rozejít se“ byli Petr a Marie důvěrní přátelé.
4. V době předcházející okamžiku promluvy Petr tento vztah ukončil.
5. V době předcházející okamžiku promluvy Petra rozchod nemrzela.
6. V době okamžiku promluvy Petra rozchod mrzí.
7. Mluvčí předpokládá, že adresát ví, ke kterým osobám se referuje.
8. Mluvčí předpokládá, že adresát ví, že se Petr s Marií rozešel.
9. Mluvčí předpokládá, že adresát neví, Petra rozchod nyní mrzí.
10. Mluvčí předpokládá, že adresát zajímá, že Petra rozchod nyní mrzí.
11. Mluvčí chce, aby adresát věděl, že Petra rozchod nyní mrzí.
12. Mluvčí si uvědomuje, že adresát ho může činit odpovědným za pravdivost obsahu výpovědi.²⁴

1.3.2.3. Spouštěče presupozic

Jako spouštěče presupozic fungují především vlastní jména, která jednak spouštějí existenční presupozice (případ presupozice 1.) a jednak na straně mluvčího presuponují znalost referentů daných proprií (případ presupozice 7.). Ve vztahu k adresátovi mohou nastat dvě situace:

„Pokud mluvčí zná adresáta a ví, že referent propria je adresátovi znám (patří do sdílené zásoby znalostí mluvčího a adresáta), může užít vlastního jména k identifikaci referentu. Pokud mluvčí zná adresáta a ví, že adresát nezná referent propria, buď uvede tento referent určitou deskripcí aponovanou k propriu (např. ve formě moje sestra Marie, nebo Marie, totiž moje sestra), nebo propria neužije. Totéž platí tehdy, když mluvčí adresáta nezná; pak propria užije jen za takových okolností, když to vyžaduje komunikační situace.“²⁵

²⁴ Tamtéž, s. 135-136.

²⁵ Tamtéž, s. 136.

Dalšími spouštěči mohou být členy (pokud jimi jazyky disponují) nebo adverbia (např. *již, už, ještě, také, znovu*). Spouštět presupozice mohou i zmíněná faktová a implikativní slovesa, dále slovesa *začít, přestat* a *pokračovat* a rovněž i slovesný čas a způsob.

1.3.3. Implikatury

Každá výpověď, kterou formulujeme, umožňuje různé interpretace. Rozhodující mnohdy není explicitní sdělení, ale to, co výpověď implikuje, co z ní lze vyrozumět. O implikaturách hovoříme tehdy, když mluvčí sděluje více, než explicitně říká. Smysl výpovědi je tedy odlišný od jejího doslovného významu. Mentální proces, kterým se dobíráme míněného smyslu výpovědi, se nazývá inference. Jedná se o vyvozování a doplňování složek sdělení, které nejsou explicitně vyjádřeny, ale mluvčí je přesto sděluje.

Nejvýraznějším příkladem jsou výpovědi ironické, u nichž je smysl význam přesně opačný (např. *To se ti teda povedlo!*). Skutečný smysl takových výpovědí je závislý na aktuálním komunikačním kontextu.

Jiný než doslovný význam mají však i nepříznakové výpovědi, typicky odpovědi na otázku, např.:

(7) A: *Dáš si kávu?*

B: *Už jsem dnes měla čtyři. (= raději ne)*²⁶

Rozlišují se dva typy implikatur: implikatury konvenční a implikatury konverzační. Zavedení těchto pojmů je spojeno se jménem britského filozofa Paula Grice.

1.3.3.1. Konvenční implikatura

Konvenční implikatura nesouvisí s pravdivostní hodnotou výpovědi a není vyvozována na základě porušování konverzačních maxim. Je totiž automatickou (konvenční) součástí významu daného výrazu, například u spojky *ale* (španělsky *pero*) jde o odporovací vztah, jak můžeme vidět v následujících případech:

²⁶ Příklad (7) byl převzat z: Tamtéž, s. 196-197.

- (8) a. *Pedro tiene tres casas, pero un coche.*
b. *Era pobre, pero honrado.*
c. *La invité a cenar, pero no vino.*

U příkladu (8a) jde o implikovaný význam „vlastní-li někdo tři domy, lze očekávat, že má také více aut“. Spojka *pero* v příkladu (8b) implikuje, že je neobvyklá skutečnost, že by chudý člověk byl zároveň i poctivý. Vlastnost *honrado* je stavěna do kontrastu k vlastnosti *pobre* a je tedy prezentována jako něco neočekávaného, neobvyklého. Příklad (8c) pak naznačuje nesplněné očekávání.

Dalším případem konvenční implikatury je užívání spojkových výrazů *dokonce, a nadto, ba i, nejen – ale i, nejen že ne-, (ale) ani*, které jsou spojeny s vyjadřováním stupňovacího vztahu neboli gradace; viz příklady (9a) až (9d)²⁷. Typ gradování, který vidíme v příkladu (9c), může být založen i na zcela subjektivním hodnocení mluvčího. Může se například zakládat na tom, kdo je v jeho očích hodnocen jako významnější (9d).²⁸

- (9) a. *Loni jsme prošli pěšky Slovenské rudohoří, ba i Nízké Tatry.*
b. *Nejen že mu léčba nepomohla, ale dokonce se přidaly další potíže.*
c. *Účast přislíbili primátor, několik členů vlády, a dokonce i prezident republiky.*
d. *Na oslavu dorazili Novákovi, Pouzarovi, a dokonce i Dvořákovi.*

Další konvencí je kupříkladu používání spojky *a* k vyjádření simultánnosti (10a), nebo časové následnosti (10b):

- (10) a. *Jana je v ložnici a spí.*
b. *Nastoupil do auta a nastartoval.*

Význam časové následnosti v příkladu (10b) si dokážeme odvodit na základě znalostí o tom, jak fungují automobily, a nemusíme tedy explicitně uvádět *Nastoupil do auta a potom nastartoval*.

²⁷ Příklady (9a) až (9d) byly převzaty z: Tamtéž, s. 202.

²⁸ Tamtéž, s. 202-203.

Konvenční implikatury nejsou zrušitelné a není možné je jakkoli odvolat. Mohou být ovšem odstranitelné. Některé spojky mohou být nahrazeny spojkou *a*, přičemž na pravdivosti daného tvrzení se nic nezmění (vytratí se však gradační vztah):

(11) *V létě jsme prošli pěšky Slovenské rudohoří a Nízké Tatry.*

1.3.3.2. Konverzační implikatura

Konverzační implikatury vznikají na základě porušování konverzačních maxim. Samotnými konverzačními maximy se budeme zabývat v kapitole věnující se principům verbální komunikace.

Konverzační implikatury se vyznačují dvěma zásadními charakteristikami, kterými jsou:

- a) nekonvenčnost: konverzační implikatury nejsou součástí konvenčního významu daného výrazu;
- b) odvolatelnost: na rozdíl od konvenčních implikatur jsou konverzační implikatury odvolatelné. Po výpovědi *Už jsem dnes měla čtyři* v příkladu (8) můžeme pokračovat *Ale slabou bych si ještě mohla dát* a tím původní odmítnutí odvolat.²⁹

1.3.3.2.1. Zobecněná konverzační implikatura

Míra závislosti smyslu výpovědi na kontextu může být různě silná. Jestliže na kontextu závisí jen slabě, jde o implikaturu zobecněnou. Interpretace celkového smyslu výpovědi bude stejná i za proměnlivých okolností. O zobecněné implikatuře můžeme mluvit například v případě většiny otázkových výpovědí, které se doslovně ptají na možnost či schopnost vykonat nějakou činnost. Výpovědi jako jsou například *Můžeš mi podat sůl? Můžete to vyplnit? Můžeš zavřít to okno?* se zpravidla interpretují jako žádosti či prosby, aby danou činnost adresát vykonal.³⁰

²⁹ ESCANDELL VIDAL, M. Victoria: *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel, 2010, s. 88.

³⁰ HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 198.

1.3.3.2.1. Speciální konverzační implikatura

Jestliže interpretace smyslu výpovědi na kontextu silně závisí a platí jen pro určitý specifický kontext, jedná se o implikaturu speciální neboli partikulární. V příkladu (12) můžeme ze skutečnosti, že děkan jezdí tímto autem, vyvodit, že ještě neodjel.

(12) *A: Je tady ještě děkan?*

*B: Modrá 406 stojí u vchodu.*³¹

Na příkladu (13) lze demonstrovat rozdíl mezi implikaturou obecnou a speciální. Odpověď na danou otázku má speciální implikaturu „už je pozdě“ a zároveň i obecnou implikaturu „ne všichni hosté už odcházejí“.

(13) *A: Kolik je hodin?*

*B: Někteří hosté už odcházejí.*³²

1.3.4. Shrnutí rozdílu mezi presupozicí a implikaturou

K vyvozování presupozic a implikatur dospíváme sice podobnými myšlenkovými operacemi, tyto pojmy by se však neměly navzájem zaměňovat. Rozdíl mezi implikaturou a presupozicí lze ukázat na následujícím příkladu:

(14) *A: Četl jsi tu Zuzaninu poslední knihu?*

*B: Já nemám rád autobiografie.*³³

Presupozice, resp. jedna z presupozic výpovědi B je: Zuzanina kniha je autobiografie. Implikovaný závěr je, že mluvčí B Zuzaninu knihu nečetl. Jedná se o speciální konverzační implikaturu, která silně závisí na kontextu. Pokud by mluvčí B odpověděl *Já mám rád autobiografie*, podle Hirschové by zmíněná presupozice zůstala neměnná, avšak implikovaný závěr by byl, že mluvčí B knihu četl.³⁴

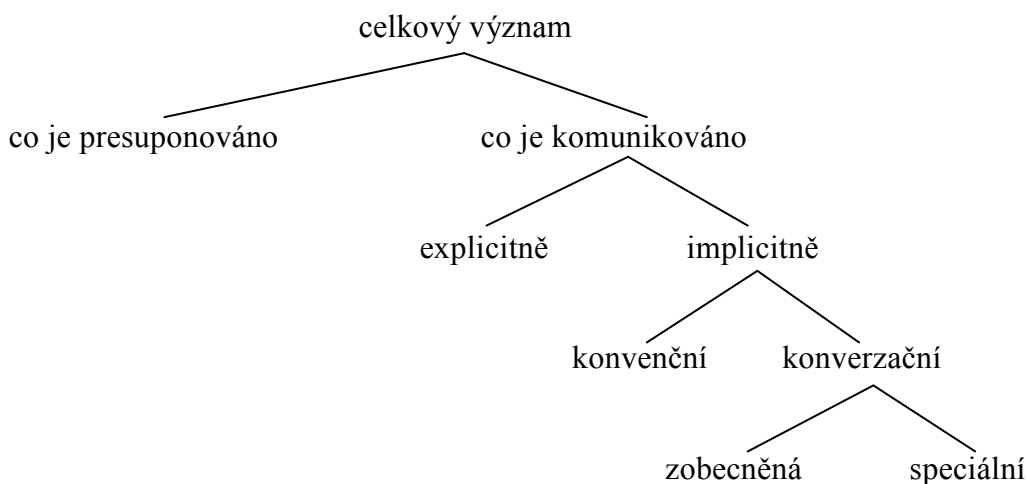
³¹ Příklad (12) byl převzat z: Tamtéž, s. 197.

³² Příklad (13) byl převzat z: Tamtéž, s. 199.

³³ Příklad (14) byl převzat z: Tamtéž, s. 137.

³⁴ Tamtéž, s. 137.

V následujícím schématu můžeme vidět, z jakých složek se skládá celkový význam výpovědi³⁵:

1.3.5. Sugerovaný závěr

Jak uvádí Hirschová, sugerovaný závěr (v angličtině *invited inference*) je jev do značné míry podobný implikaturám. Funguje však na jiném principu, proto by se tyto dva pojmy měly rozlišovat. Základem sugerovaných závěrů totiž není žádná z konverzačních maxim. Jedná se o závěr vyvozený ze spojení zpravidla dvou výpovědí, u nichž připadá v úvahu více než jedna možnost.³⁶ V příkladech (15a) až (15d) jsou uvedeny vždy dvě věty (výpovědi), ze kterých bude následně vyvozen sugerovaný závěr. Vztah mezi obsahem věty první a popsanou Mariinou reakcí může být vyvozován buď na základě dalšího kontextu, který zde není uveden, nebo je věcí dohadu.

- (15) a. *V zámku zarachotil klíč. Marie se polekala.*
 b. *V zámku zarachotil klíč. Marie zbledla.*
 c. *V zámku zarachotil klíč. Marie si oddechla.*
 d. *Škola hořela. Marie se usmívala.*³⁷

V příkladu (15a) bychom mohli vyvozený závěr formulovat takto: „Existoval důvod, proč by se Marie měla příchodu nějaké osoby obávat“. Z příkladu (15b) lze

³⁵ Tamtéž, s. 200.

³⁶ Tamtéž, s. 216.

³⁷ Příklady (22) až (25) byly převzaty z: Tamtéž, s. 216.

vyvodit závěr „Něčí příchod vyvolal u Marie kladné či záporné citové pohnutí“. Závěr výpovědi v příkladu (15c) je následující: „Příchod dané osoby byl s napětím očekáván“. Co se týče příkladu (15d), obsah druhé věty nemusí být nutně v příčinném vztahu k obsahu věty první. Přesto však máme tendenci chápat dvě po sobě následující výpovědi jako příčinu a následek.³⁸

Pořadí vět tedy hraje podstatnou roli při vyvozování vztahu mezi obsahy daných vět. Znamená to, že v případě obráceného pořadí vět, by byly vyvozovány závěry jiné, případně by mezi větami žádný vztah vyvozován nebyl.

Sugerované závěry jsou spojeny i s užíváním komparativu. Například věta *Pavel je větší než Michal* automaticky sugeruje „Michal je velký“. Takový závěr však nemusí být správný.³⁹

1.3.6. Principy verbální komunikace

Jednu ze zásadních rolí v komunikaci hrají vztahy mezi partnery a jejich další osobnostní a povahové rysy, které determinují, zda půjde o komunikaci kooperativní či nekooperativní (manipulativní). V této podkapitole se budeme zabývat třemi základními principy verbální komunikace, mezi které patří princip kooperace, zdvořilostní princip a princip manipulace.

1.3.4.1. Princip kooperace

Základním předpokladem pro realizaci racionální a smysluplné komunikace je kooperace mezi partnery. Jak již bylo řečeno, často je totiž nutné vyvozovat z výpovědi takové závěry, které jdou nad doslovný význam jazykových výrazů. Při kooperačním verbálním chování spolu partneři spolupracují a komunikace směřuje ke vzájemnému porozumění a souladu.

Aby byla komunikace smysluplná, musí se řídit určitými pravidly a logickými zákony, které definoval Paul Grice. Tato pravidla se týkají informační stránky interakce mezi mluvčím a adresátem, a to konkrétně pravdivosti informace, míry informace, relevantnosti a jasnosti. Jedná se o tzv. konverzační maximy.⁴⁰

³⁸ Tamtéž.

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 93.

1.3.4.1.1. Konverzační maximy

Pojem maxima pochází z latinského adjektiva *maximus* neboli nejvyšší. Konverzační maximy lze definovat jako zásady, které je potřeba dodržovat, jestliže má být komunikace mezi partnery úspěšná a smysluplná. První tři maximy popisují obsah sdělení, zatímco čtvrtá se týká formy. Stručně lze konverzační maximy shrnout takto:

1. Maxima kvantity
 - a) tvůj příspěvek v konverzaci má být natolik informativní, jak je vyžadováno pro současný účel dialogu;
 - b) neposkytuj víc informací, než je vyžadováno.

2. Maxima kvality
 - a) neříkej nic, o čem víš, že to není pravda;
 - b) neříkej nic, pro co nemáš dostatek důkazů.

3. Maxima relevance
= buď relevantní (mluv k věci)

4. Maxima způsobu
 - a) vyhni se nejasnosti vyjádření;
 - b) vyhni se dvouznačností;
 - c) buď stručný;
 - d) uspořádej svou promluvu.⁴¹

První maxima nás tedy nabádá, abychom říkali přiměřené množství informací, neměli bychom být upovídání, ani příliš struční. Druhá maxima říká, že bychom měli říkat jen to, o čem jsme přesvědčeni, že je to pravda. Neměli bychom tedy lhát nebo mluvit o nepodložených věcech. V souladu s třetí maximou bychom měli formulovat sdělení tak, aby obsahovalo jen to, co předpokládáme, že je pro adresáta důležité. Neměli bychom odbíhat od tématu, opakovat to, co partneři znají, nebo se vracet k tématům, která již byla probrána. Čtvrtá maxima pak říká, že bychom měli mluvit jednoznačně, jasně a přehledně.

⁴¹ ESCANDELL VIDAL, M. Victoria: *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel, 2010, s. 81.

Přestože se nejedná o principy preskriptivní, nýbrž deskriptivní, neznamená to, že v případě jejich porušení, nebude následovat nějaká sankce společenského typu (upozornění, napomenutí apod.).

1.3.4.1.2. Porušování konverzačních maxim

Mluvčí konverzační maximy intuitivně znají, přesto však často dochází k jejich porušování. Děje se tak napříč různými styly, od běžné každodenní komunikace až po styl publicistický.

Pokud dojde k porušení jedné nebo více z konverzačních maxim, je třeba uplatnit již zmíněný proces vyvozování a doplňování složek sdělení, které nejsou explicitně vyjádřeny.

Nyní už se blíže podíváme na způsoby porušování jednotlivých maxim. Maximu kvantity může mluvčí porušit následujícími strategiemi:

1. uvádí redukované množství informací, a to včetně těch, které adresát v danou chvíli očekává, např.:

(16) *A: Řekl byste nám, proč se domníváte, že má vaše strana naději vyhrát volby, když předkládáte tak neoriginální program?*

*B: Ano, ale už není čas, pořad končí.*⁴²

Krajním případem porušení první zásady kvantity je užívání tautologie, např.:

(17) *a. Ženy jsou ženy.*

b. La guerra es la guerra.

Na úrovni toho, co se říká, jsou takové poznámky naprosto neinformativní a porušují tudíž maximu kvantity v každém kontextu. Jsou ovšem informativní na úrovni toho, co je implikováno. Je tedy na interpretovi, aby hledal důvod, proč mluvčí danou větu užil a co jí zamýšlel.⁴³

⁴² Příklad (16) byl převzat z: MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 96.

⁴³ GRICE, Paul: *Logika a konverzace*. In: FIALA, Jiří: *Analytická filosofie: druhá čítanka*. Plzeň: O.P.S., 2006, s. 232.

2. uvádí nadbytečné informace, včetně takových, které se netýkají tématu, což můžeme vidět v následujícím dialogu z románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*:

(18) A: *Odkud jste, Pechu?*

B: *Dolní Bouzov, Unter Bautzen, 267 domů, 1936 obyvatelů českých, hejtmanství Jičín, okres Sobotka, bývalé panství Kost, farní chrám svaté Kateřiny ze 14. století, obnovený Václavem Vratislavem Netolickým, škola, pošta, telegraf, stanice české obchodní dráhy, cukrovar, mlýn s pilou, samota Valcha, šest výročních trhů.*⁴⁴

Maximu kvality mluvcí porušuje následujícími strategiemi:

1. lže. Cílem mluvcího bývá záměrné uvedení adresáta v omyl. Existují ovšem situace, kdy formulujeme „drobné lži“, které jsou na místě, pokud je jejich motivem šetrnost či snaha vyjádřit informaci zdvořile:

(19) *V tom testu vám chybělo pár bodů, příště se vám podaří líp.*⁴⁵

Lhaní má řadu typů, spadá sem například polopravda. Mluvcí v takovém případě část pravdy pronese, část zatají, přičemž adresát může interpretovat pouze část sdělenou. Porušuje se zároveň i maxima kvantity. Poskytováním neúplných informací mluvcí nemusí zamýšlet lhát, nicméně adresát mu může vyčíst, že důležitá fakta zamlčel. Příkladem polopravdy může být odpověď na následující otázku:

(20) A: *Kde pracuje tvůj otec?*

B: *Pracuje v televizi.*⁴⁶ (a neřekne, v jaké specializaci)

⁴⁴ Příklad (18) byl převzat z: MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 96.

⁴⁵ Příklad (19) byl převzat z: Tamtéž, s. 95.

⁴⁶ Příklad (20) byl převzat z: Tamtéž.

2. užívá kontradikci, kdy si predikáty navzájem odporují; viz příklad (21). Je opět na adresátovi, aby našel takovou interpretaci, která kontradikci odstraní.

(21) *Jsem i nejsem šťastný.*⁴⁷

3. užívá ironii, tedy jemný výsměch, který má při interpretaci jiný, často opačný smysl. V mluvené řeči mívá příznakovou intonaci.

(22) *To se ti teda povedlo!*

4. užívá metaforu, metonymii či personifikaci, např.:

(23) a. *Jsi sluncem mého života.* (= metafora)

b. *Přečetl jsem celého Čapka.* (= metonymie)

c. *Slunce se na nás usmívá.* (= personifikace)

5. užívá hyperbolu⁴⁸, např.:

(24) *Volala jsem ti už milionkrát.*

6. užívá rétorickou figuru zvanou *meiosis*⁴⁹. Příkladem může být následující věta, kterou řekneme o člověku, který vzteky rozmlátil veškerý nábytek v bytě:

(25) *Byl poněkud podroušený.*⁵⁰

Maxima relevance může být porušena následujícími způsoby:

1. mluvčí odbíhá od tématu. Příkladem může být následující konverzace na čajovém dýchánku:

⁴⁷ Příklad (21) byl převzat z: Tamtéž, s. 94.

⁴⁸ Nadsázka, zveličení (ABZ Slovník cizích slov. Dostupný z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/hyperbola>).

⁴⁹ Zjemnění, opak hyperboly. Zdroj: GRICE, Paul: *Logika a konverzace*. In: FIALA, Jiří: *Analytická filosofie: druhá čítanka*. Plzeň: O.P.S., 2006, s. 233.

⁵⁰ Příklad (25) byl převzat z: Tamtéž.

(26) *A: Paní X je kráva.*

B: Myslím, že letos v létě bylo velice příjemné počasí.⁵¹

Mluvčí B očividně odmítl dát to, co řekl, do jakéhokoli vztahu k předchozí poznámce. Tím naznačuje, že by se tato poznámka neměla probírat a že mluvčí A se dopustil společenského faux pas.

2. mluvčí se záměrně vyhýbá odpovědi. Příkladem může být následující parodická scénka, v níž vystupuje dvojice britských komiků v roli redaktora a jednoho z členů vlády:

(27) *A: Pane ministře – snažíte se vybudovat policejní stát?*

B: To jsem rád, že mi dáváte tuhle otázku.

A: Takže pane ministře – můžete nám odpovědět?

B: Jistě – dostanu se k tomu – jestli dovolíte – uh – ano – jak jsem řekl, jsem rád, že se mě na to ptáte, protože to je otázka, na kterou se ptá hodně lidí a hodně lidí si přeje znát odpověď – a ať je v tom jednou pro vždy jasno – nechodme kolem toho jako kolem horké kaše – je jisté, že je to opravdu zásadní otázka – a občané mají právo znát odpověď.

A: Pane ministře – ještě jste nám neodpověděl.

B: Promiňte – jak zněla otázka?⁵²

Maximu způsobu lze porušit následujícími strategiemi:

1. mluvčí se vyjadřuje nejasně, nepřehledně či neurčitě. Příklad (28) je z běžné mluvy. Nejednoznačnost se zde týká lexikálního významu slov, formální výstavby a celkového smyslu, jaký replika pro partnera má.

⁵¹ Příklad (26) byl převzat z: GRICE, Paul: *Logika a konverzace*. In: FIALA, Jiří: *Analytická filosofie: druhá čítanka*. Plzeň: O.P.S., 2006, s. 234.

⁵² Příklad (427) byl převzat z: ČMEJRKOVÁ, Světlá: *Mediální rozhovor jako žánr veřejného projevu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 90.

(28) *Přidělat se to má k takovému tomu otvoru, co je na té spodní straně desky, ta se asi má nějak posunout, aby se do něj vecpal ten šroubek šroubovákem, co u toho je.*

Odpověď osoby B v příkladu (29) lze hodnotit jako vágní. Mluvčí nedává najevo, jestli víno hodnotí kladně či záporně. Odpověď je tak nejednoznačná a neurčitá.

(29) *A: Chutná ti to víno?*

B: Připomíná to trochu šampaňské.

2. mluvčí se vyjadřuje dvojznačně. Takové výpovědi spočívají v možnosti dvojí interpretace.
3. mluvčí se uchyluje ke generalizaci. Strategii zevšeobecnování mluvčí využívá s cílem zastírat nějakou informaci, jako je tomu v následujícím příkladu. Jedná se o reakci mluvčí Investiční a poštovní banky (IPB) po informaci, že se IPB dopustila závažné chyby.

(30) *IPB chybu neudělala.*

4. mluvčí se vyjadřuje v paradoxech, tedy prostřednictvím protismyslných tvrzení. Jako paradoxy často fungují výzvy typu *Bud' spontánní!*. Aby takové výzvě adresát vyhověl, musel by ji uposlechnout, čímž by paradoxně onu spontaneitu porušil. Dalším příkladem paradoxní výpovědi může být příklad, kdy učitelka promlouvá k žákům:

(31) *Můžete se chovat jakkoli, nestarejte se o to, jestli mě z vás bolí hlava.*⁵³

5. mluvčí se vyjadřuje příliš rozvláčně, čímž porušuje třetí zásadu maximy způsobu. Nedostatek stručnosti lze pozorovat v poznámce (b):

⁵³ Příklady (28) až (31) byly převzaty z: MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 95-97.

(32) (a) *Slečna X zpívala „Domove, sladký domove“.*

(b) *Slečna X vydávala řadu zvuků, které dost odpovídaly partituru písni „Domove, sladký domove“.⁵⁴*

Pokud by takovou poznámku záměrně pronesl hudební kritik, chtěl by tím patrně poukázat na to, že pěvecký výkon slečny X měl závažné nedostatky a že je velký rozdíl mezi jejím výkonem a tím, co se obvykle označuje slovem *zpívat*.

Doteď jsme mohli vidět příklady, v nichž dochází k porušení jednotlivých konverzačních maxim. Často je ovšem porušováno i několik maxim najednou. Podívejme se na následující konverzační výměnu (týkající se studia syna osoby B):

(33) *A: Jak se Míšovi líbí na matfyzu? On už je teď ve třetím ročníku, že?*

B: No, zatím ho nevyhodili, ale na státnice se chystá až na podzim.

Mluvčí B v tomto případě porušuje maximu kvantity, protože uvádí nadbytečné množství informací, avšak explicitně ne tu, která byla v dotaze vyžádána. Mluvčí dále porušuje maximu způsobu, jelikož se vyjadřuje nejednoznačným způsobem. Mluvčí A počítá s tím, že i přes tato porušení bude partner kooperovat. Aby mohla být komunikace úspěšná, musí mluvčí A zapojit konverzační implikaturu a vyvodit z výpovědi B, že informace „zatím ho nevyhodili“ je ve skutečnosti podhodnocené sdělení „studium se mu daří“, přičemž dodatečnou informací „ale na státnice se chystá až na podzim“ se mluvčí snaží jaksí umenšit úspěšnost studia. Výpověď B se tedy dá interpretovat jako sdělení „Míšovi se daří dobře“.

Nyní se podíváme na podobnou konverzační výměnu:

(34) *A: Ten Novák si to vymalování nechal teda pořádně zaplatit!*

B: No to víš, kšeft je kšeft.⁵⁵

V této konverzační výměně rovněž dochází k porušení dvou zásad, a to maximy kvantity a maximy relevance. Mluvčí B totiž nedává najevo požadovanou informaci

⁵⁴ Příklad (32) byl převzat z: GRICE, Paul: *Logika a konverzace*. In: FIALA, Jiří: *Analytická filosofie: druhá čítanka*. Plzeň: O.P.S., 2006, s. 237.

⁵⁵ Příklady (33) a (34) byly převzaty z: HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 194.

o souhlasném nebo nesouhlasném postoji k předchozí poznámce a navíc obsah jeho repliky není sémanticky v žádném vztahu k výpovědi A. Je tedy opět na mluvčím A, aby zapojil konverzační implikaturu a vyvodil si, že B rovněž usuzuje, že cena, kterou řemeslník požadoval za vymalování, byla značně vysoká, ale naznačuje přitom, že snaha dostat za práci dobře zapláceno není nezvyklá a je dokonce i pochopitelná.⁵⁶

Někdy se také může stát, že dodržování jedné maximy může být v rozporu s dodržováním maximy jiné. V příkladu (35) je respektování druhé zásady maximy kvantity „neposkytuj víc informací, než je vyžadováno“ v rozporu s maximou relevance. Pokud se mluvčí domnívá, že je nějaká informace v dané situaci relevantní, je zcela logické, že ji poskytne, i když nebyla vyžadována. V následující konverzační výměně je tedy porušení maximy kvantity v souladu s principem kooperace. Mluvčí B totiž předpokládá, že A vznáší tento dotaz s cílem zjistit, kdy může s dr. Novákem mluvit. Je tudíž v souladu se zaměřením rozhovoru sdělit mu, že se jeho záměr nemůže uskutečnit ihned.

(35) A (student): *Kdy má dr. Novák konzultační hodiny?*

B (sekretářka): *V pondělí a ve čtvrtek, ale tento týden tady není, je nemocný.*⁵⁷

1.3.4.1.3. Asertivní komunikace

Asertivní řečové jednání se opírá o kooperační princip. Jedná se o chování nemanipulativní. Cílem asertivně jednajícího člověka není přelstít druhého, sám přitom ovšem nechce manipulátorovi podlehnout. Dokáže své myšlenky formulovat jasně, bez úzkosti, nejistoty či napětí. Nikoho nepoškozuje, neuráží a nepřehlíží.

Asertivně komunikující mluvčí umí argumentovat, naslouchat, požádat druhého o laskavost bez pocitu obtěžování a domluvit se při střetu zájmů, tzn. hledat kompromis přijatelný pro obě strany. Dále je schopný rozlišit, v jakých situacích je třeba vyjádřit komunikační funkci přímo či nepřímou (neformuluje rozkazy či návrhy jako řadu návodů a pokynů apod.). Je tolerantní, neprosazuje své zájmy na úkor ostatních, respektuje

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ Příklad (35) byl převzat z: HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 195.

jejich názory, které mohou být odlišné, a především se nesnaží s druhými manipulovat prostřednictvím pocitů viny či jinými taktikami, založenými na citovém vydírání.⁵⁸

Asertivní komunikace je založená na respektování kooperačního i zdvořilostního principu.

1.3.4.1.4. Nekooperativnost

Nekooperativní řečové jednání může vést ke komunikačnímu kolapsu. Jestliže mluvčí záměrně formuluje neinformativní výpovědi, adresát takové jednání obvykle toleruje, snaží se zapojit implikaturu a neurčitost vyjasnit. Další možností pro adresáta je začít signalizovat, že není schopen anebo ochoten tuto neurčitost akceptovat. Může dát partnerovi najevo, že únosná míra neurčitosti byla překročena a jeho komunikační jednání se tak mívá účinkem. Explicitním signálem je v takovém případě výpověď *Já ti nerozumím*.⁵⁹ Taková výpověď může mít ovšem různé interpretace, které lze rozdělit do dvou skupin:

A. opravdu nerozumím

1. nerozumím tomu, co říkáš (např. v cizím jazyce apod.)
2. neslyším
3. mluvíš málo zřetelně
4. málo zřetelná je jen jedna složka
5. nechápu tvé řečové jednání
6. nechápu důvody toho, co jsi řekl

B. předstírám neporozumění

7. chci tě přimět k tomu, abys svou promluvu zopakoval a tím např. objasnil důvody svého jednání
8. chci ti dát najevo nesouhlas s obsahem toho, co jsi řekl
9. odmítám přijmout to, co jsi řekl
10. protestuji⁶⁰

⁵⁸ MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 98.

⁵⁹ HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 214.

⁶⁰ Tamtéž, s. 214-215.

Varianta A.1. se týká kódování výpovědi, kdežto varianty A.2. a A.3. zahrnují poruchy v přenosu komunikátu. Varianta A.4. zahrnuje případy, kdy je třeba objasnit pouze určitou část výpovědi jako například číselný údaj, jméno atd. Do možnosti A.5. spadají reakce na výpovědi, u kterých je zcela nejasné, co jimi mluvčí míní. Varianta A.6. se pak nachází na přechodu ke druhé skupině případů, které neporozumění už jen předstírají. Jedná se o reakci, kdy adresát dává najevo, že důvodem jeho neporozumění je naprostá neadekvátnost toho, co mluvčí v dané chvíli pronesl. B.7. spočívá v předstírání variant A.1. - 5. Účastník dialogu může předstírat neporozumění, jelikož ví, že jeho výpověď bude interpretována jako žádost o odstranění nejasnosti a že již z pouhého opakování mohou pro komunikačního partnera vyplynout jisté důsledky. V případě neúspěchu prvního pokusu lze tuto manipulativní strategii použít opakovaně. Varianta B.8. bývá užita jako vyjádření nesouhlasu, které komunikant maskuje neporozuměním, např. v případech *Já ti nerozumím, vždyť jsi přece dostal všechno, co jsi chtěl*. V případě B.9. mluvčí opět předstírá neporozumění, i když velmi dobře ví, co měl partner v dialogu na mysli. Mluvčí na jeho výpověď z jistých důvodů nechce reagovat. Výpověď *Já ti nerozumím* je v takovém případě užita ve smyslu *Nevím, o čem mluvíš*. Dalším ekvivalentem může být také populární výraz *No comment*. Ve variantě B.10. pak mluvčí vyjadřuje protest a neochotu s komunikačním partnerem vůbec komunikovat.⁶¹

1.3.4.2. Zdvořilostní princip a jeho maximy

Zdvořilostním principem doplňuje anglický lingvista Geoffrey Leech princip kooperace. Dodržováním zásad obou principů mluvčí projevuje pozitivní vztah ke komunikačnímu partnerovi, zdvořilost a také snahu udržet dobré vztahy. Leech staví princip zdvořilosti nad princip kooperace. Pokud jsou totiž mluvčí navzájem nezdvořilí, dochází k selhání komunikace. Zdvořilost zajišťuje fungování komunikace, kooperace pak umožňuje její úspěšný průběh. V následující situaci tedy hraje zdvořilostní princip významnější roli než přímočará kooperace:

(36) *A: Odpoledne přijdou na kávu Novákovi.*

*B: No, Janu rád uvidím.*⁶²

⁶¹ HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 215.

⁶² Příklad (36) byl převzat z: Tamtéž, s. 211.

Ve své odpovědi porušuje mluvčí B maximu kvantity, jelikož nereaguje na celou informaci předanou mluvčím A, ale pouze na její část. Důvodem, proč byla v tomto případě porušena maxima kvantity, je právě zdvořilost. Mluvčí B nechtěl přímo vyjádřit, že ostatní členy rodiny Novákových (ať už jde o jednu, či více osob) neuvidí rád, protože by to bylo nezdvořilé jednak vůči osobám, o nichž se hovoří, ale i vůči samotnému mluvčímu A. Z toho důvodu je výpověď B sice méně informativní, ale o to zdvořilejší.⁶³

Ve vztahu ke zdvořilosti rozlišuje Leech čtyři základní kategorie činností⁶⁴:

1. Činnosti, které jsou ve své podstatě zdvořilé. Adresát z nich má prospěch, přičemž mluvčímu vznikají náklady⁶⁵. Jedná se o činnosti, které udržují dobré společenské vztahy jako např. poděkování, blahopřání, uvítání či pozdrav.
2. Činnosti, které jsou z hlediska zdvořilosti neutrální. Prospěch adresáta a náklady mluvčího jsou v tomto případě v rovnováze. Může jít např. o sdělení, oznámení, informování apod.
3. Činnosti, které mohou zdvořilost narušit. Jde o činnosti, které pro adresáta představují jisté náklady. Pro udržení dobrých vztahů by se proto měly kompenzovat určitými zdvořilostními formulemi. Jedná se zpravidla o žádosti, dotazy, příkazy apod.
4. Činnosti, které zdvořilostní princip jasně porušují a směřují k narušení či zničení společenských vztahů. Typicky se jedná o vyhrožování, pomlouvání nebo např. obviňování.

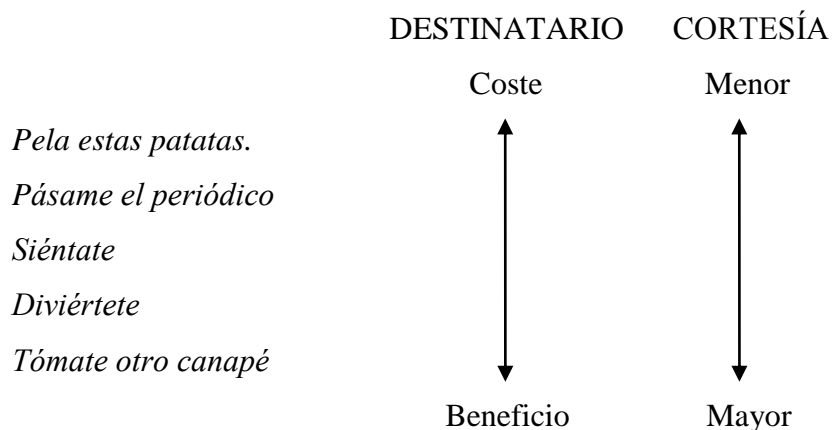
Míru zdvořilosti jednotlivých výpovědí Leech znázorňuje pomocí škály náklad-prospěch⁶⁶:

⁶³ Tamtéž, s. 211.

⁶⁴ ESCANDELL VIDAL, M. Victoria: *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel, 2010, s. 150-151.

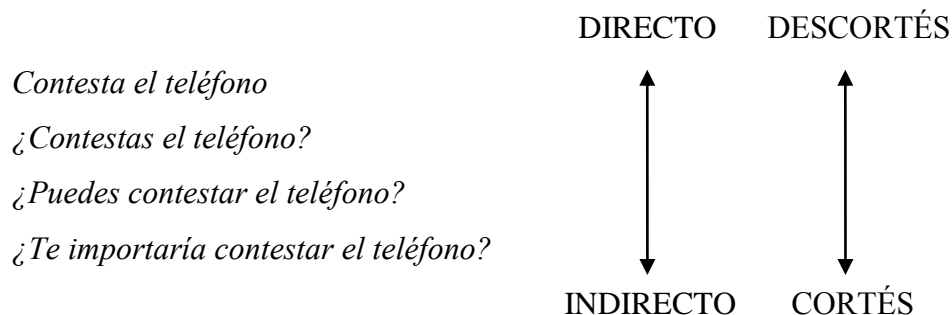
⁶⁵ Výrazy „náklady“ a „prospěch“ nelze chápat doslovně. Jedná se o zobecněné výrazy označující negativa a pozitiva v širokém slova smyslu. Zdroj: HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 212.

⁶⁶ ESCANDELL VIDAL, M. Victoria: *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel, 2010, s. 151.

Platí, že čím větší je prospěch pro adresáta, tím je výpověď zdvořilejší a čím větší má adresát náklady, tím je výpověď méně zdvořilá.

Na zdvořilost má také vliv přímost či nepřímost řečových aktů. Tentýž propoziční obsah může být vyjádřen různými způsoby⁶⁷:

Stejně jako princip kooperace má i zdvořilostní princip své maximy. Obecnou zásadu zdvořilostního principu Leech formuluje takto: „Minimalizuj vyjádření nezdvořilých přesvědčení a maximalizuj vyjádření zdvořilých přesvědčení.“ Maximy zdvořilostního principu jsou formulovány prostřednictvím dvou pokynů, z nichž silnější člen je a), který představuje negativní zdvořilost, tedy to, čemu bychom se měli vyhnout.⁶⁸

1. Maxima taktu

- a) minimalizuj náklady pro druhého
- b) maximalizuj prospěch pro druhého

⁶⁷ ESCANDELL VIDAL, M. Victoria: *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel, 2010, s. 152.

⁶⁸ HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 212.

2. Maxima velkorysosti
 - a) minimalizuj svůj prospěch
 - b) maximalizuj svoje náklady

3. Maxima souhlasu⁶⁹
 - a) minimalizuj neschvalování druhého
 - b) maximalizuj chválu druhého

4. Maxima skromnosti
 - a) minimalizuj sebechválu
 - b) maximalizuj neschvalování sebe samého

5. Maxima shody
 - a) minimalizuj neshodu mezi sebou a druhým
 - b) maximalizuj shodu mezi sebou a druhým

6. Maxima souladu
 - a) minimalizuj nesoulad mezi sebou a druhým
 - b) maximalizuj soulad mezi sebou a druhým⁷⁰

První dvě maximy říkají, že adresát by měl mít z komunikace co největší prospěch, užitek a výhody, kdežto mluvčí by měl mít maximální výdaje a minimální prospěch. Za zdvořilejší žádost je tedy považována věta *Mohl bych ti zítra zavolat?* než *Mohl bys mi zítra zavolat?* (přijatelná je samozřejmě i druhá možnost).

Maxima souhlasu nabádá mluvčího, aby omezil negativní hodnocení svého komunikačního partnera, co nejméně ho kritizoval či upozorňoval na jeho nedostatky, naopak by měl vyzdvihovat jeho přednosti a projevovat mu co největší uznání.

V souladu s maximou skromnosti by měl mluvčí minimalizovat své přednosti a pozitivní sebehodnocení a naopak maximalizovat své nedostatky, jako je tomu např. v následující konverzační výměně:

⁶⁹ Autorky Machová a Švehlová používají název „maxima ocenění a uznání“.

⁷⁰ HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 212.

- (37) *A: Nezlobte se, že vás obtěžují tolika dotazy, vím, že máte po pracovní době.*
*B: Neomlouvejte se, jsme soukromá firma, nekončíme přesně.*⁷¹

Existují ovšem společensky přijatelné formulace, kterými je možno upozornit na partnerův nedostatek, např.:

- (38) *Váš dnešní zápočtový test je horší než minulý.*⁷²

Maximy 5. a 6. pak říkají, že bychom měli omezit na minimum nesouhlas a neshody a snažit se o maximální shodu a soulad s komunikačním partnerem.

První čtyři maximy představují důležitější zásady, než poslední dvě. Z prvních čtyř jsou pak nejsilnější maximy 1. a 3., protože zdvořilost by měla být více soustředěna na druhou osobu než na samotného mluvčího (a zároveň více na adresáta než na třetí osobu). Stejně jako u Griceových konverzačních maxim se však nejedná o pravidla, která by se musela vždy striktně dodržovat. Jejich naprosto důsledné dodržování je nereálné.⁷³

Co se týče vyjadřování žádosti, za obecně nezdvořilá se považují direktivní vyjádření typu *Půjč mi auto!* nebo *Chci, abys mi půjčil auto*. Podstatně zdvořilejší jsou otázky, kterými mluvčí dává adresátovi možnost odmítnutí: *Půjčíš mi auto?* Za ještě zdvořilejší můžeme považovat otázky s kondicionálem, kdy hypotetičnost opět zvyšuje možnost volby adresáta: *Půjčil bys mi auto?* Zdvořile se vyjádříme vždycky, pokud uijeme výrazy jako *prosím, děkuji, laskavě* apod.⁷⁴

To, že se obě soustavy maxim vzájemně doplňují a ovlivňují, jsme mohli pozorovat už v příkladu (36). Porušování maxim patřících ke kooperačnímu principu může být motivováno některou z maxim zdvořilosti a naopak. Případy, kdy dochází k rozporu mezi těmito dvěma principy, můžeme pozorovat v příkladech (39) až (42).

- (39) *a. Me temo que su marido no se encuentre muy bien... Realmente, su situación puede calificarse de bastante grave... Con su avanzada edad,*

⁷¹ Příklad (37) byl převzat z: MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 101.

⁷² Příklad (38) byl převzat z: Tamtéž, s. 102.

⁷³ HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 212.

⁷⁴ MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 102.

y dado su deteriorado estado físico, se requeriría casi un milagro para que lograrse superar la crisis... Debemos estar preparados para un desenlace fatal, que puede ser inminente...

b. Su marido ha muerto.

Cílem obou výpovědí v příkladu (39) je oznámit ženě, že její manžel zemřel. Výpověď b) je jasná a přímá, můžeme říci, že je v souladu s maximami kooperačního principu. Ve výpovědi a) mluvčí porušuje jednak maximu kvantity, jelikož neposkytuje potřebné informace, dále maximu kvality, protože nepodává informaci zcela pravdivou, a v neposlední řadě i maximu způsobu, protože se vyjadřuje nejasně, vágně a rozvláčně. Pokud je daná informace pro adresáta nepřijemná, mluvčí se jí obvykle snaží nějakým způsobem zmírnit a vyjádřit ji nepřímou. Zdvořilost je zde tedy nadřazená principu kooperace.⁷⁵

Další případ, kdy mluvčí obvykle upřednostní zdvořilost před kooperačním principem, může být následující:

(40) a. Sin duda, a todos nos convendría hacer un poco más de ejercicio y perder algo de peso.

b. Estás gordísima.

Existují ovšem i situace, kdy se zdvořilostní maximy razantně porušují, aby mohl být dodržen kooperační princip. Jde o situace, ve kterých hraje nejdůležitější roli srozumitelný, rychlý a především účinný přenos informací:

(41) a. Para ponerlo en marcha, pulse el primer botón de la derecha. Si quiere cambiar de canal, utilice estos botones. Para subir o bajar el volumen, tiene que darle a esta tecla...

b. Para ponerlo en marcha, espero que no le moleste pulsar el primer botón de la derecha. Si quiere cambiar de canal, le agradeceré mucho que utilice estos botones. Para subir o bajar el volumen, ¿querría darle a esta tecla, por favor?

⁷⁵ ESCANDELL VIDAL, M. Victoria: Introducción a la pragmática. Barcelona: Ariel, 2010, s. 146.

(42) a. ¡Socorro! ¡Sálveme, que me ahogo!

b. ¡Socorro! ¿No le importaría salvarme, por favor? Es que, verá usted, me estoy ahogando.⁷⁶

Lze pozorovat, že Griceovy maximy a Leechův princip zdvořilosti fungují na jiné bázi. Zatímco být nekooperativní je poměrně složité, být nezdvořilý je naopak velmi snadné. Porušení kooperačního principu se adresát snaží vysvětlit zapojením implikatury a procesu inference, k nezdvořilosti se však podobné implikatury neváží a porušení zdvořilostního principu má tak odlišné důsledky; viz příklad (43). Mluvčí B zde porušuje nejen maximu taktu, ale i maximu velkorysosti a shody. Nelze ale očekávat, že by si mluvčí A položil otázku, co svým chováním B míní, a snažil se jej vysvětlit prostřednictvím inferenčního procesu.⁷⁷

(43) A (zákazník): Kolik jste říkal, že stojí tenhle ohřívač?

B (prodavač): Tři a půl, copak jste hluchej?⁷⁸

1.3.4.3. Princip manipulace

Spolupráce lze dosáhnout buď dobrovolnou kooperací, nebo manipulací. Manipulativní komunikace dovoluje ovládat druhé a její podstatou je předstíraný zájem mluvčího o prospěch adresáta. Záměrem mluvčího („agresora“) je přimět adresáta, aby se vzdal vlastní vůli. Adresát, aniž souhlasí, je tak manipulován do určitých činností, rozhodnutí či postojů.⁷⁹

S manipulací se můžeme setkávat dennodenně, zvláště pak ze stran masových médií. O manipulaci se opírají především reklamy, které využívají nátlak na psychiku recipientů a tím se v nich snaží vyvolat strach například z toho, že nevlastní-li určitý produkt, nepřijme je skupina, které chtějí být součástí. Psychický nátlak pak kompenzují přísliby lásky, krásy, společenské prestiže apod.

S míněním adresátů manipuluje i publicistika. Komentáře k nejrůznějším politickým, společenským, ideologickým či sportovním událostem vyjadřují stanovisko

⁷⁶ Příklady (41) až (42) byly převzaty z: ESCANDELL VIDAL, M. Victoria: *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel, 2010, s. 146-147.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ Příklad (43) byl převzat z: HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 213.

⁷⁹ MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 104-105.

samotného komentátora (popř. listu) a často i podávají návod, jak se k danému sdělení či problematice stavit.

Mezi manipulativní strategie užívané v běžných dialozích patří například zastrašování, vydírání, očeňování, finty, triky, využití slibu adresáta apod. Strategie zvaná *pseudoasertivita* (neboli strategie „ano, ale“) spočívá ve falešném pozitivním hodnocení. Ve výpovědi *Váš návrh je vynikající, ale...* mluvčí nejprve vyjádří souhlas s daným návrhem, pak ovšem podá zdůvodnění, proč návrh přijmout nelze. Mluvčí může také manipulovat negativním hodnocením při formulaci opačného názoru, např.: *nemáš pravdu, mylíš se, tomu nerozumíš, to jsi udělal špatně, to je tvoje chyba* atd. Jako manipulace funguje rovněž tzv. absolutní hodnocení typu *vždycky všechno zkazíš, ty ničemu nerozumíš* nebo *všechno je tvoje vina*. Manipulativní funkci má také strategie, která partnerovu výpověď záměrně bagatelizuje, například tím, že ji mluvčí vytrhne ze souvislosti, překrutí ji a užije nesprávný příklad či analogii. V neposlední řadě patří k manipulativním strategiím i kladení nesmyslných otázek, jejichž formulace způsobí, že adresát hledá odpověď, zatímco mluvčí získává čas.⁸⁰ Obzvláště nezdvořilé jsou pak řečnické otázky, které se dotýkají důstojnosti komunikačního partnera; viz následující příklad:

(44) *Pane redaktore, vy jste asi dost dobře neposlouchal, když jsem tady o téhle záležitosti před půlhodinou mluvil, že?*⁸¹

Ubránit se manipulaci v běžných dialozích lze asertivním chováním. Existuje celá řada strategií, které manipulaci neutralizují. Je možné manipulativní pokusy ignorovat; zjistit, jestli má mluvčí skutečně manipulativní záměr; sdělit manipulátorovi své pocity; pokusit se vžít do jeho role a odpustit mu; zesměšnit ho jeho vlastními slovy pronesenými před svědkem atd.⁸²

1.3.4.3.1. Konfliktní komunikace

Odlíšnost charakteru, prostředí, kultur, etnik či dosaženého vzdělání je předpokladem toho, že lidé svět vnímají, prožívají a hodnotí různými způsoby. Konflikty pramenící z rozdílnosti názorů, postojů, představ apod. jsou nedílnou součástí všech

⁸⁰ Tamtéž, s. 106.

⁸¹ Příklad (44) byl převzat z: Tamtéž, s. 107.

⁸² Tamtéž.

společenských jevů. Každý dialog je skrytým (potenciálním) konfliktem. Ne vždy však musí ke konfliktu nutně dojít. Rozpor mohou komunikační partneři vyřešit a dospět k oboustranně přijatelnému konsensu, nebo ho nevyřeší, ale dospějí k disensu, tedy k vzájemnému respektování a tolerování. Za konflikty se považují pouze ty, při jejichž řešení partneři odmítají spolupracovat. Konfliktní interakce bývá založena na soupeření a vyznačuje se buď agresivním, nebo pasivním chováním, přičemž obojí je neasertivní, tzn. manipulativní.⁸³

Pokud mluvčí referují o jedné skutečnosti různým způsobem, jedná se o konflikt představ či názorů, např.:

(45) *A: Současná politická kultura je srovnatelná se zeměmi EU.*

B: Současná politická kultura je zcela nepřijatelná jak pro slušné Čechy, tak pro EU.

Z rozdílného hodnocení stejné věci, jevu atp. vycházejí konflikty hodnocení; viz následující příklad:

(46) *A (V. Železný): Televize NOVA nabízí takové programy, které si většina národa přeje vidět, tzn. programy dobré.*

B (Lidové noviny): Televizi NOVA můžeme považovat za největšího nositele kýče.⁸⁴

Konflikty zájmů se pak projevují racionálními střety, a nedodrží-li účastníci dialogu zásady asertivní komunikace, bývají tyto konflikty neřešitelné.

Konflikt je v komunikaci realizován výrazovými prostředky všech rovin jazykového systému. V rovině zvukové může vést k nedorozumění např. tendence k bezdůvodnému zesilování intenzity hlasu. V rovině gramatické může zapříčinit vznik konfliktu např. tykání a vykání, v rovině lexikální pak např. rozdílné užívání a hodnocení vulgarismů atp. Co se týče roviny mluvních aktů, existují akty, které jsou už z podstaty konfliktní. Jde např. o vyhrožování, zastrahování, zakazování, příkazování, výčitky apod.

⁸³ Tamtéž, s. 108.

⁸⁴ Příklady (45) a (46) byly převzaty z: Tamtéž.

K potenciálnímu konfliktu může vést i neurčité, náznakové vyjadřování. Poměrně závažným typem konfliktu je pak vyjádření žádosti imperativem, např.: *Půjč mi auto!* V takové situaci by bylo naopak vhodné použít vyjádření nepřímé.

Spor mohou rovněž vyvolat strategie porušující kooperační nebo zdvořilostní princip, při nichž je třeba vyvodit skrytý smysl výpovědi (např. ironická či dvojsmyslná komunikace). Není-li adresát schopný zapojit inferenční proces a skrytý smysl odkrýt, může vyvolat konfliktní interakci.

Konfliktně ovšem může působit i mlčení či smích (především výsměch) a samozřejmě i samotná obsahová stránka výpovědi.⁸⁵

1.3.5. Neverbální komunikace

Vedle jazykových prostředků obsahuje mluvená komunikace ještě řadu dalších rysů (zvukových, pohybových a prostorových). Ve vztahu k vlastním jazykovým prostředkům mohou nastat tři situace⁸⁶:

- a) neverbální prostředky je neoddělitelně provázejí, jsou tedy součástí projevu (např. intonace);
- b) neverbální prostředky je pouze doplňují (např. gesta);
- c) neverbální prostředky je přímo nahrazují, jsou tedy plnou náhradou jazykového projevu, zpravidla kratšího (např. vyjádření souhlasu či nesouhlasu pohybem hlavy, popř. i ruky atp.).

V mluveném projevu může jakákoli změna v neverbální či suprasegmentální rovině rozhodnout o tom, jaký záměr výpovědi mluvčí sleduje a jak ji vnímá adresát. Například při formulaci výpovědi *To jsem rád, že tě vidím* nám intonace, mimika či gestikulace mluvčího může prozradit, co danou výpovědí ve skutečnosti míní. Může se jednat o upřímné vyjádření radosti, ale také o projev nesympatie.⁸⁷

Značná část neverbálních prostředků je ustálená a jejich jazykové názvy přitom obvykle patří mezi idiomy daného jazyka, např.: *mávnout nad něčím rukou* (rezignace či zlehčování), *pokrčit rameny* (neznalost), *obrátit se k někomu zády* (výraz nespolupráce či neochoty), *zatukat si na čelo* (označení bláznivosti), *sevrít rty* (výraz

⁸⁵ Tamtéž, s. 109-110.

⁸⁶ ČERMÁK, František: *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 42.

⁸⁷ MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 130.

zatvrzení) atd. Souhrn všech neverbálních prostředků označujeme jako *parajazyk*. Neverbální prostředky pak můžeme rozlišovat na vokální (suprasegmentální) a nevokální.⁸⁸

1.3.5.1. Neverbálně vokální prostředky

Suprasegmentální prostředky⁸⁹ stojí na pomezí prostředků verbálně vokálních a neverbálně nevokálních. Jedná se o zvukové (prozodické) prostředky, které zajišťují zvukovou organizaci mluveného projevu. Tyto prostředky nesou rovněž řadu informací o cíli a smyslu projevu, dále také o postoji či hodnocení mluvčího. Absence některého z nich může obsah výpovědi deformovat. Mezi neverbálně vokální prostředky řadíme intonaci, slovní přízvuk, rytmus, melodém (typ melodického průběhu), artikulaci, frázování, plynulost řeči, výšku hlasu, hlasitost atd.⁹⁰

1.3.5.2. Neverbálně nevokální prostředky

Do neverbálně nevokálních prostředků spadají prostředky jiného znakového systému než přirozený jazyk. Věda, která se zabývá studiem pohybů těla (a jeho částí) se nazývá kinezika a zahrnuje následující subdisciplíny: posturiku, gestiku, mimiku, proxémiku, haptiku aj.

1.3.5.2.1. Kinezika

Pojem kinezika pochází z řeckého slovesa *kinein*, což znamená „pohybovat se“. Kinezika se zabývá významem a smyslem pohybů lidského těla. Zkoumá funkční využití lidského těla při komunikaci, a to zejména:

- těla celého (držení těla, postoje a pohyby);
- obličeje (mimika);
- ruky (doteky, gesta atp.).

Mluvená řeč bez pohybu v podstatě neexistuje. Pohybem mluvčí (často nevědomě) informuje o svém vnitřním stavu. Cítí-li se člověk dobře, vyplňuje

⁸⁸ ČERMÁK, František: *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Praha: Karolinum, 2011, s. 42.

⁸⁹ Za segmentální prostředky se pak považují hlásky.

⁹⁰ MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 131.

komunikaci hladkými a rytmickými pohyby, zatímco negativní psychické stavy, jako je např. hněv, strach, napětí, nejistota či stísněnost, se obvykle projevují v pohybech přehnaných, zrychlených, ochablých apod.

Způsob a míra jednotlivých pohybů se liší v závislosti na kulturním společenství. Zatímco Fin udělá jen jedno výrazné gesto, Ital jich udělá 80 a Mexičan 180. Odlišný může být i význam jednotlivých pohybů. Zatímco v České republice chápeme přikývnutí hlavou jako výraz souhlasu, v Bulharsku toto gesto značí nesouhlas. V mateřském jazyce mluvčí gestikuluje živěji než v jazyce cizím.⁹¹

1.3.5.2.1.1. Posturika

Posturika (či posturologie) je vědní disciplína, která se zabývá významem polohy a držení těla při komunikaci. Postavením těla dává mluvčí najevo svůj vztah ke komunikačnímu partnerovi, postoj k předmětu komunikace, momentální fyzický a psychický stav atd. Např. postoj s rukama v bok může značit hněv, zkřížené ruce (příp. i nohy) obvykle signalizují nejistotu či ohrožení, sklopená hlava a svěšená ramena mohou vypovídat o negativním fyzickém či psychickém stavu atp.

1.3.5.2.1.2. Gestika

Pojem gesto je odvozen z latinského slovesa *gero, gerere* a znamená buď „vést“, nebo „chovat se“. Slovo *gestus* pak znamená „skutek“ či „posunek“. Jedná se o vědomé či nevědomé pohyby rukou, hlavy, případně i nohou, které buď doprovázejí, nebo plně nahrazují mluvený projev. Způsob a míru užívání gest stanovuje v dané komunitě konvence a etiketa.

V gestikulaci mohou mezi jednotlivými kulturami existovat značné rozdíly. Například Italové gestikulují i v momentě, kdy mluví partner, gesta Britů jsou naopak decentní, jemná a nenápadná. Arabové gestikulují rukama i celým tělem. Některá gesta mohou mít v jednotlivých kulturách odlišný význam. Např. vztyčený palec je obecně rozšířeným gestem všech stopařů, nese také význam „dobře“. V Evropě dále představuje číslo „jedna“, v Řecku se můžeme setkat s významem „Jdi k čertu“ a v Japonsku toto gesto znamená buď číslo „pět“ nebo „muž“. Palec je nejsilnějším prstem na ruce a představuje symbol síly, o čemž svědčí i výraz *mít něco pod palcem*.⁹²

⁹¹ MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 131.

⁹² PEASE, Allan: *Řeč těla*. Praha: Portál, 2011, s. 108.

Gesta můžeme rozdělit do dvou základních skupin:

1. synsémantická gesta: význam slova doplňují, dokreslují či hyperbolizují. Užívají se například při vysvětlování (učitelé, řečníci aj.);
2. autosémantická gesta: jsou srozumitelná sama o sobě, a proto mohou verbální výrazy přímo nahradit. Používají se například ve smyslu *ano, ne, pojd' sem, posad' se, bud' tiše* apod. Pokud jsou užita jako gesta doprovodná, stávají se redundantními. V rámci autosémantických gest rozlišujeme:
 - a) gesta deiktická (ukazující): plní stejnou funkci jako ukazovací zájmena a zájmenná příslovce (*ten, ta, tam, takto, tudy, odtud* atd.). V některých případech mohou zastupovat celé výpovědi, např. gesto vybízející partnera, aby si sedl, nebo ukázání na zápěstí levé ruky místo otázky *Kolik je hodin?*;
 - b) gesta ikonická (zobrazující): zobrazují či napodobují věci, děje, vlastnosti atp. Jedná se o hlavní gesta mimů;
 - c) gesta symbolická (naznačující): jejich význam úzce souvisí s kulturou, stejná gesta mohou mít v různých kulturách odlišné významy (příkladem může být výše zmíněné vyjádření souhlasu/nesouhlasu v České republice vs. na Balkáně);
 - d) gesta kontaktní (navazující): uplatňují se při vyjadřování zdvořilosti, například při setkání, seznamování, loučení apod. Může se jednat o gesta typu *prosím, vstupte, blahopřeji, přijměte mou soustrast* atd.⁹³

1.3.5.2.1.3. Mimika

Mimikou se označují vědomé i nevědomé výrazy tváře. Pohyby v obličeji vznikají stahy mimických svalů. Výraz tváře má velmi silnou výpovědní hodnotu. V průběhu neverbální komunikace hraje obličej jednu z nejdůležitějších rolí. Z psychologického hlediska odráží mimika vnitřní stavy člověka.

Z výrazu tváře lze vyčíst řadu informací. Mimické výrazy základních emocí (radost, smutek, spokojenost, strach, překvapení, hněv atd.) jsou čitelné a poměrně

⁹³ MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 132.

dobře rozpoznatelné. Schopnost porozumět výrazu tváře je vrozená. Obličej vnímáme jako přátelský či zlostný, aniž lze říci, které konkrétní rysy tento dojem vyvolávají.

Mimika každého člověka je do určité míry individuální a může fungovat buď jako prostředek kooperace, nebo jako prvek konfliktotvorný.⁹⁴

1.3.5.2.1.4. Proxémika

Proxémika (z lat. *proximitas* – blízkost) popisuje, jaký význam má v interakci vzájemná fyzická vzdálenost v prostoru. Ochrana osobního prostoru je přirozeným pudem všech živočichů. Rozsah tohoto prostoru závisí na řadě faktorů: na pohlaví, věku, společenském postavení kulturní či rasové příslušnosti a především na vztahu k osobě, která chce hranice naší osobní zóny překročit. Menší vzdálenosti volí lidé, kteří se znají. Ženy většinou dodržují větší vzdálenosti vůči ostatním než muži. Starší nebo výše společensky postavený člověk zaujímá obvykle menší vzdálenost vůči mladšímu, než je tomu v opačném případě. Extroverti se k ostatní lidem přibližují raději než introverti. V této oblasti se projevují i rozdíly dané kulturou. Jihoevropané a Latinoameričané preferují bližší fyzický kontakt než Severoevropané. Arabové a Japonci jsou zvyklí na menší vzdálenost než Evropané.

Rozlišujeme čtyři druhy osobní sféry:

1. Sféra intimní (0 – 45 cm): do intimní sféry patří objetí, polibek, podání ruky, strkání, šťouchání, tělesné napadení atd.
2. Sféra osobní (45 – 120 cm): osobní sférou chápeme vzdálenost, v níž je možné se ještě dotýkat rukama. Vzdálenost 45 – 75 cm je charakteristická pro interakci příbuzných, přátel či známých, vzdálenost 75 – 120 cm se pak (v ideálním případě) dodržuje v obchodech, na úradech, v hromadné dopravě atd.
3. Sféra společenská (120 – 350 cm): do společenské sféry patří pracovní, společenské a obchodní kontakty. Vzdálenost 120 – 210 cm obvykle zaujímají spolupracovníci či lidé na společenské události (včírek apod.), vzdálenost 210 – 350 cm je typická pro formálnější společenská či obchodní setkání.

⁹⁴ Tamtéž, s. 133.

4. Sféra veřejná (350 cm a více): za hranici veřejné sféry se považuje vzdálenost, v níž je ještě možná přímá komunikace. Ve veřejné sféře může probíhat interakce s kolektivem při diskuzi, pracovní schůzi atp.

Hranici osobního prostoru někdy určují fyzické objekty, např. ve škole katedra, na úřadech stůl či pult apod.

Ke změně proxémiky může dojít záměrně nebo bezděky. Ze zvolené vzdálenosti mezi partnery před začátkem komunikace lze odvodit jejich vztah, někdy i formu interakce.

Do oblasti proxémiky lze zařadit i polohu očí partnerů při rozhovoru. Vyšší poloha očí jednoho z nich je spojena se superioritou a ovlivňuje průběh celé komunikace (proto se někdy matka při rozhovoru s dítětem sehne, vezme ho do náruči atp.). Efekt vertikální polohy je patrný i z frází typu *klopit oči, mluvit s někým svrchu, shodit někoho, vytahovat se na někoho* atd.⁹⁵

1.3.5.2.1.5. Haptika

Pojem haptika pochází z řeckého slovesa *haptain* čili „dotýkat se“ a týká se sdělování informací pomocí dotyku. Jedná se o komunikaci prostřednictvím dotyků. Potřeba dotyků je velmi důležitá již od raného věku. Nedostatek fyzického kontaktu mezi matkou a dítětem může vést až k citové deprivaci dítěte.

K haptickým projevům patří konvenční projevy sympatie (podání ruky, objetí, políbení), ale i formy tělesné inzultace, které vyjadřují antipatii.

Interpretace dotyků může být poměrně náročná, smysl, který jim komunikanti přisuzují, nelze jednoznačně vymezit. Například polibek často funguje jako projev lásky, může mít však čistě formální charakter (při pozdravu, blahopřání atp.).

Haptické výrazové prostředky jsou polysémií co do obsahu i formy. Jejich fungování určuje vztah partnerů, konkrétní komunikační situace, konvence či zvyklosti dané společenské skupiny. Např. Arabové nebo Jihoevropané se navzájem hojně dotýkají, Japonci či Britové naopak patří do méně kontaktních kultur. Japonci vyjadřují pozdrav třením nosů, Američané se poplácávají po ramenou atp.⁹⁶

⁹⁵ Tamtéž, s. 133-134.

⁹⁶ Tamtéž, s. 134.

1.3.5.2.1.6. Pohled

Signály očí jsou nesmírně důležitým prvkem při odhalování postojů a myšlenek. Oči představují ústřední bod celého těla. Zatímco ve společnosti některých lidí jsme uvolnění, s jinými se necítíme dobře. Někteří lidé nám dokonce připadají nedůvěryhodní. Do značné míry to souvisí s tím, jak dlouho se na nás při rozhovoru dívají. Evropané a příslušníci jiných západních kultur se na sebe dívají 61 % z celkového času rozhovoru. Při mluvení se na svého partnera dívají 41 % času, při naslouchání pak 75 % času. Vzájemné pohledy představují 31% z celkové doby interakce. Na délku trvání očního kontaktu jsou lidé mimořádně citliví. Jeden pohled obvykle trvá od jedné do sedmi vteřin. Pokud mluvčí udržuje krátký oční kontakt, působí zpravidla nesměle, nejistě nebo vyhybavě. Příliš dlouhý pohled je naopak vnímán negativně. Platí to především pro Japonce a příslušníky některých asijských a jihoamerických kultur, kde se oční kontakt považuje za neuctivý nebo agresivní.⁹⁷

1.3.5.2.1.7. Závěrečné shrnutí neverbální komunikace

Neverbální komunikace představuje důležitý prvek, který dotváří smysl komunikátu. Je vnějším projevem vnitřního stavu člověka. Každé gesto, pohyb nebo pohled může být klíčem, jak zjistit racionální a emoční stav toho, kdo mluví. Všech zmíněných neverbálních prostředků lze užít jako prvků manipulačních strategií při vyjadřování přesvědčovací a ovlivňovací (persvazivní) funkce jazyka. V mnoha situacích vytvářejí přesvědčivější podtext chování než samotná slova.⁹⁸

⁹⁷ PEASE, Allan: *Řeč těla*. Praha: Portál, 2011, s. 166.

⁹⁸ MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 135.

2. Diskurz

V této kapitole se budeme zabývat diskurzem, zejména jeho definicí, analýzou a jeho vztahem k pojmu *text*. V závěru kapitoly se pak zaměříme na charakteristické znaky a jazykovou stránku rétorického stylu a politického diskurzu. Vycházet budeme především z publikací *Jazyk, média a politika* (2003), *Rétorika v evropské kultuře* (2011), *Rétorika a řečová kultura* (2010), *Jazyk v proměnách komunikačních médií* (2008), *Análisis del discurso* (2014) a *Pragmatika v češtině* (2013).

2.1. Definice pojmu *diskurz*

Termín *diskurz* má původ v latinském slovese *discurro*, *-ere*, které lze do češtiny přeložit jako „rozbíhat se“, „promlouvat“ nebo „mluvit“. Velký sociologický slovník překládá diskurz jako promluvu, projev, řeč či rozpravu. Diskurzem se zabývali již řečtí filozofové jako Sókrates, Platón nebo Aristotelés, později pak René Descartes.⁹⁹

Definovat tento pojem není jednoduchý úkol, jelikož chápání diskurzu není dodnes zcela ustálené. V lingvistické terminologii byl původně chápán jako synonymní výraz pro druhý z členů saussurovské dichotomie *langue – parole*.

Diskurz lze označit jako obecný produkt komunikačního procesu, nebo jako konkrétní projev zasazený do určité jazykově, funkčně či kulturně vymezené oblasti. Kraus vymezuje diskurz jako obsahově, tematicky a jazykově vymezené, sociálně institucionalizované a situačně zasazené formy textu. Jinými slovy se jedná o text s určitým atributem.¹⁰⁰

V širším pojetí podle Hoffmannové zahrnuje diskurz nejen samotné sdělení (text), ale i mluvčího, adresáta a bezprostřední situační kontext.¹⁰¹

Podle Hirschové označuje diskurz soubory mluvených či psaných jazykových projevů, které se týkají určité tematické oblasti, dále jazykové prostředky v těchto projevech užívané a rovněž i autory a příjemce takovýchto projevů. Nejmenší jednotkou diskurzu je mluvní akt.¹⁰²

⁹⁹ *Velký sociologický slovník I.: A-O*. Praha: Karolinum, 1996, s. 213.

¹⁰⁰ KRAUS, Jiří: *Vyjádřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskurzu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jana HOFFMANNOVÁ: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 18.

¹⁰¹ HOFFMANNOVÁ, Jana: *Stylistika a--: současná situace stylistiky*. Praha: TRIZONIA, 1997, s. 8.

¹⁰² HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 275-276.

Ze sociolingvistického hlediska definuje López Alonso diskurz následujícím způsobem:

„(...) el discurso es un producto de interacción social, es una unidad de comunicación mediatizada por sus dimensiones social, lingüística, histórica, psicológica e ideológica. Ateniéndonos a esta última característica, el discurso es un sistema de interpretación del mundo, un reflejo de las creencias, tensiones y enfrentamientos sociales que se instauran en la sociedad y la lengua muestra explícita o implícitamente esas representaciones compartidas por grupos o individuos que dan forma a la identidad social.“¹⁰³

Přestože neexistuje ustálená definice daného pojmu, lze zmínit některé ze společných rysů všech pojetí diskurzu:

1. schopnost přenášet určité informace, jejichž význam se vytváří v průběhu stylizační a interpretační činnosti autora a příjemce textu;
2. smyslová i formální koherence neboli soudržnost jeho dílčích složek (slov a výpovědí);
3. situačnost, tzn. zasazení do konkrétního prostředí a vymezení vztahu k určité sociálně, generačně, názorově či jinak vymezené skupině příjemců;
4. intertextovost, tj. návaznost na jiné texty, zřetelná především v diskurzech orientovaných diskusně či polemicky;
5. institucionálnost, tedy vázanost na daný způsob organizace vztahů mezi jednotlivci či skupinami osob v rámci určité instituce. Důležitým prvkem této organizace je očekávanost jistých konstantních vlastností textu.¹⁰⁴

2.2. Analýza diskurzu

Analýza diskurzu či diskurzivní analýza je jednou z nejšířších a zároveň nejobtížněji definovatelných disciplín, které přesahují hranice lingvistiky. Je pojímána značně různorodě. Zcela jasné není ani její vymezení v rámci lingvistických disciplín. Zatímco

¹⁰³ LÓPEZ ALONSO, Covadonga: *Análisis del discurso*. Madrid: Síntesis, 2014, s. 16.

¹⁰⁴ KRAUS, Jiří: *Vyjadřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskurzu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jana HOFFMANNOVÁ: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 17-18.

Nekvapil ji označuje jako ještě „nepříliš zřetelnou výzkumnou oblast“¹⁰⁵, López Alonso ji považuje za vědeckou disciplínu, protože „*cumple la condición de ofrecer una reflexión teórica sobre la noción de ‘discurso’ (...)*“¹⁰⁶.

V užším smyslu označuje analýza diskurzu konkrétní výzkumnou školu v Birminghamu. Zakladatelský význam pro ni mají práce M. Coultharda a J. Sinclaira. Tvůrci *discourse analysis* byli inspirováni především systémovou lingvistikou a funkční gramatikou M. A. K. Hallidaye (jde o gramatiku založenou na hierarchii jazykových jednotek).¹⁰⁷

Jak již bylo řečeno, počátky zkoumání diskurzu můžeme datovat do období starověkého Řecka. Studium diskurzu bylo úzce spjato s rétorikou. V průběhu 19. a 20. století se lingvistické bádání postupně přesouvalo od nejnižších jazykových jednotek jako je hláska, k jednotkám vyšším. V druhé polovině 20. století se pak začala soustřeďovat pozornost na text. Pro označování jazykových útvarů nad úrovní věty zavedl nizozemský lingvista Teun A. van Dijk pojem diskurz. Zájem o diskurz souvisel s potřebou zkoumat kontext jednotlivých výrazů, neboť všechny nižší jazykové jednotky získávají svůj význam pouze v rámci určitého textu.¹⁰⁸

Někteří badatelé, ačkoli termín diskurz zpočátku nepoužívali, přispěli významnou měrou k rozvoji analýzy diskurzu. Jedním z nich je nepochybně Ferdinand de Saussure. Pro komplexnější vnímání jazyka byl důležitý i příspěvek Johna Austina.

Významným teoretikem diskurzu byl Michel Foucault. Podle Foucaulta je skutečný svět našemu poznání nedostupný. Toto poznání není možné zprostředkovat neutrálním, vrozeným systémem kognitivních symbolů, ale pouze tzv. symbolickým řádem, tj. systémem sociálně podmíněných symbolů. Tento řád se uskutečňuje v diskurzech, které představují produkty určité organizace společnosti.¹⁰⁹

¹⁰⁵ NEKVAPIL, Jiří: *Úvodem k monotematickému číslu »Analýza promluv a textů, analýza diskurzu*. In: Sociologický časopis, ročník 42 (2006), s. 263. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/6d378098165b01f9e0cd03b452b70f8b61bcf9e4_433_02editorial12.pdf

¹⁰⁶ LÓPEZ ALONSO, Covadonga: *Análisis del discurso*. Madrid: Síntesis, 2014, s. 22.

¹⁰⁷ HOFFMANNOVÁ, Jana: *Stylistika a--: současná situace stylistiky*. Praha: TRIZONIA, 1997, s. 10.

¹⁰⁸ ŠUBRT, Jiří. *Soudobá sociologie II (Teorie sociálního jednání a sociální struktury)*. Praha: Karolinum, 2008, s. 205.

¹⁰⁹ KRAUS, Jiří: *Vyjadřování polemčnosti a významových opozic v politickém diskurzu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jana HOFFMANNOVÁ: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 19.

2.2.1. Kritická analýza diskurzu

Norman Fairclough je jedním z nejvýznamnějších představitelů tzv. kritické analýzy diskurzu (CDA). Počátky tohoto směru sahají do sedmdesátých let minulého století, kdy se badatelé v oblasti systémové lingvistiky, sociolingvistiky, rétoriky, diskurzivní psychologie a sociálně orientované sémiotiky na Univerzitě ve Východní Anglii začali intenzivně zabývat vztahem jazyka, ideologie a moci. Pro badatele v této oblasti představuje diskurz jazykové vyjádření určitých idejí, pojmů a kategorií, které se projevují v mezilidské komunikaci a zásadním způsobem se podílejí na budování společnosti. Analýza se kriticky staví k určitým sociálním jevům (fenoménu moci a ideologie, způsoby vládnutí, společenská nerovnost, diskriminace, rasismus atd.) a zkoumá, jakým způsobem užívání jazyka prezentuje a ovlivňuje chápání těchto jevů z určitých společenských pozic. Jisté společenské jevy totiž vnímáme podle toho, jaký diskurz nám je prezentuje. Kupříkladu spojení *interrupční turistika* bude mít jinou prezentaci ve feministicky orientovaných textech, než v ultrakonzervativním tisku. Kritická analýza diskurzu se snaží diskurzivní praktiky a stereotypy odhalit a poskytnout nástroje jejich přehodnocování.¹¹⁰

Mezi nejvýznamnější Faircloughovy publikace patří *Language and Power* (1989), *Discourse and Social Change* (1993) nebo *Analysing Discourse. Textual Analysis for Social Research* (2003). Kritickou analýzou diskurzu se začalo zabývat velké množství autorů z různých badatelských středisek. Velkého ohlasu dosáhl například časopis *Discourse and Society* vedený Teun van Dijkem.¹¹¹

2.2.2. Analýza diskurzu ve vztahu k ostatním disciplínám

Analýza diskurzu by neměla být zaměňována s konverzační analýzou. Analytické studium konverzace je zaměřeno na vlastní mechanismus komunikace, například na zahajování, udržování a ukončování promluv, střídání mluvčích, navazování replik na sebe atd., zatímco sociálně, kulturně a institucionálně podmíněné rysy promluv (např. rozdíly v mluvě mužů a žen, mluvčích různých věkových kategorií, různých sociálních skupin apod.) studuje analýza diskurzu.¹¹²

¹¹⁰ HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 276-277.

¹¹¹ KRAUS, Jiří: *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Praha: Karolinum, 2008, s. 124-126.

¹¹² HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 275.

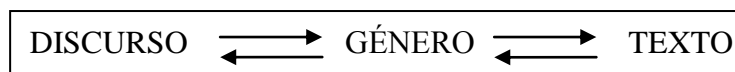
Co se týče vztahu mezi analýzou diskurzu a textovou lingvistikou, tyto dvě disciplíny jsou si velmi blízké. Někteří autoři jako například J.M. Adam považují textovou lingvistiku za dílčí disciplínu analýzy diskurzu.¹¹³

2.3. Vztah mezi textem a diskurzem

Diskurz má řadu více nebo méně výstižných synonymních pojmenování. Jedním (a pravděpodobně také nejdiskutovanějším) z nich je pojem *text*. Hoffmanová shrnuje tři situace, které mohou nastat:

- a) někdy jsou pojmy užívány bez snahy o přesné rozlišení, jsou tedy vnímány jako synonyma;
- b) v jiných případech je text spojen s projevy psanými, zatímco diskurz označuje projevy mluvené;
- c) často je diskurz považován za širší pojem, nadřazený pojmu *text*.¹¹⁴

López Alonso hovoří o diskurzu, žánru a textu jako o hierarchizovaných jednotkách. Z výroku, že „*todo texto se inscribe en un género que pertenece a un discurso*“ lze odvodit, že diskurz je pojem nadřazený žánru i textu. Distribuci těchto jednotek pak zachycuje následující schéma¹¹⁵:

V této práci se budeme přiklánět k pojetí diskurzu jakožto širšího pojmu, než je *text*. Diskurz tedy může zahrnovat jak projevy mluvené, tak i psané.

2.4. Typologie diskurzu

Jednotlivé typy diskurzu lze klasifikovat na základě různých hledisek (jazykových, situačních, stylistických, žánrových atd.). Rozlišujeme například diskurz monologický a dialogický, připravený a improvizovaný, soukromý a veřejný. Další možností je klasifikace diskurzu podle použitých stylových postupů (informační, popisný, vyprávěcí, výkladový, úvahový, argumentační atd.). Diskurz můžeme rozlišovat i na

¹¹³ LÓPEZ ALONSO, Covadonga: *Análisis del discurso*. Madrid: Síntesis, 2014, s. 15.

¹¹⁴ HOFFMANNOVÁ, Jana: *Stylistika a--: současná situace stylistiky*. Praha: TRIZONIA, 1997, s. 8.

¹¹⁵ LÓPEZ ALONSO, Covadonga: *Análisis del discurso*. Madrid: Síntesis, 2014, s. 15.

základě kontextu názorového (diskurz socialistický, surrealistický, postmoderní atd.), funkčního (diskurz politický, žurnalistický, reklamní, administrativní, právní, umělecký atd.), profesionálního a zájmového (diskurz lékařský, učitelský, sportovní, zahrádkářský atp.) nebo podle kontextu vyplývajícího z příslušnosti mluvčího k určité skupině (diskurz genderový, náboženský, rasistický atd.).¹¹⁶

2.4.1. Politický diskurz a rétorika

2.4.1.1. Významné osobnosti ve vývoji rétoriky

Rétorika jako nauka o veřejném projevu má kořeny již v řeckých demografiích, kde měli svobodní občané právo a do jisté míry i povinnost vyjadřovat své názory ohledně obce, promlouvat o veřejných záležitostech a hájit vlastní spory v soudním přelíčení.¹¹⁷

Při zkoumání politického diskurzu se často vychází z pojetí antického filozofa Prótagory. Zastával názor, že o každé věci platí dvojí protikladné tvrzení, přičemž úkol řečníka spočívá v tom, aby dokázal posluchače přesvědčit o tom tvrzení, na kterém je sám zaangażován. U Prótagory se také objevuje myšlenka, že je řečnická a politická zdatnost naučitelná a může se stát předmětem soustavného výcviku. Vztah mezi mluvčím a adresátem je podle Prótagory symetrický, protože každá strana se snaží prosadit svůj pohled, získat převahu nad komunikačním partnerem a ovlivnit ho. Naproti tomu Gorgias z Leontin tvrdil, že díky tomu, že je řečník zasvěcen do umění, jak zacházet se slovy, stojí vysoko nad posluchačem a dokáže jím manipulovat. Vztah se podle něj tedy vyznačuje asymetrií.¹¹⁸

Platón věnoval rétorice dva ze svých dialogů, *Gorgias* a *Faidros*. Podle Platóna se rétorika jakožto obor, jehož cílem je přivádět pomocí řeči k mínění (*doxazein*), neopírá o pravé a skutečné vědění (*epistémé*). Byl přesvědčen, že užívat jazyka znamená vystupovat ve službách poznávané pravdy. Jedno z největších nebezpečí rétoriky spatřoval Platón v tom, že jejím působením se nevědoucí člověk stává přesvědčivějším než vědoucí. Člověk by měl nejprve znát pravou podstatu všech věcí, o kterých mluví či píše, a teprve pak se snažit rozvrhnout a vyšperkovat řeč.¹¹⁹

¹¹⁶ KRAUS, Jiří: *Vyjadřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskurzu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jana HOFFMANNOVÁ: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 20.

¹¹⁷ KRAUS, Jiří: *Člověk mluvící: řečníci bez tribuny čtením i poslechem*. Voznice: Leda, 2011, s. 53.

¹¹⁸ KRAUS, Jiří: *Rétorika v evropské kultuře*. Praha: Karolinum, 2011, s. 23-25.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 25-28.

Cicero byl největším řečníkem římské republiky a současně také nejvýznamnějším autorem, který se rétorikou zabýval. Jeho soudní řeči jsou dokladem mistrovsky propracované argumentace. V Ciceronově pojetí představuje rétorika nejvyšší formu všech lidských schopností a nejdůležitější složku politiky. Mezi jeho nejvlivnější díla patří filozofický dialog *O řečníkovi* z roku 55.

Prvním placeným učitelem řečnictví v Římě byl Quintilianus. Jeho hlavním dílem je dvanáct knih kompendia *Základy řečnictví*. Usiloval především o uchování toho nejlepšího, čeho antická rétorika dosáhla. Přestože se snažil o obnovu Ciceronových myšlenek, v jeho koncepci se rétorika vzdaluje od politické praxe a více se přibližuje estetice. Za ideál považuje dokonalou vyváženost mezi morální způsobilostí řečníka a dokonalostí jeho řečového projevu.¹²⁰

Anglický filozof Thomase Hobbes považuje rétoriku a umění přesvědčovat za základ politiky. Touhou každého člověka je prosazovat své názory. Rétorika pak představuje politický nástroj sloužící k dosažení moci.¹²¹

Zásadním přínosem pro španělskou rétoriku byla *Rhetórica* z roku 1757. Její autor, Gregorio Mayans, byl přesvědčen, že účinná argumentace nespočívá pouze v propozičním obsahu věty, ale závisí především na tom, zdali je argument vyjádřen přiměřeným a dekorativním způsobem. Proto značnou část díla věnuje jazykovým a stylistickým prostředkům.¹²²

V 19. století se vůči rétorice stupňují námitky a výhrady z řad filozofů. Immanuel Kant považoval rétoriku za manipulativní a šálivé umění, které se snaží využít lidských slabostí, a nezaslouží si tudíž žádnou pozornost. Na obranu rétoriky se postavil například berlínský profesor homiletiky Franz Thiermin, který zdůrazňoval potřebu spojit rétoriku s etikou, nebo německý filozof Friedrich Nietzsche, který tvrdil, že rétorika neslouží ke sdělování pravd, ale pouze tlumočí řečníkovy city a mínění o věcech.¹²³

V první polovině 20. století se jasně prokázalo, že rétorika může být nebezpečným nástrojem k získání moci. Rétorika nacistické propagandy neboli *hnědá rétorika* se snažila využít slabosti a nejistoty posluchačů a jejich touhy po silném vůdci,

¹²⁰ Tamtéž, s. 46-51.

¹²¹ Tamtéž, s. 124.

¹²² Tamtéž, s. 134-135.

¹²³ Tamtéž, s. 140.

který dokáže nabídnout jednoduchá a okamžitá řešení, se kterými se adresáti mohou snadno identifikovat.¹²⁴

V průběhu celého 20. století dochází k jisté renesanci rétoriky. K jejím poznatkům se obracejí filozofie, právní věda, literární věda, jazykověda, teologie, politologie a řada dalších disciplín. Současně také dochází k rušení hranic mezi rétorikou a ostatními obory. Látka, která byla tradičně vyhražována rétorice, se stává předmětem nově vznikajících disciplín (textová lingvistika, pragmatická lingvistika, teorie komunikace, teorie masových médií, teorie propagandy, marketing apod.).¹²⁵

2.4.1.2. Charakteristika rétorického stylu

Rétoriku lze označit jako nauku o verbálním projevu. V období středověku byla rétorika spolu s gramatikou a dialektikou (logikou) součástí někdejší soustavy základního školního vzdělání, tzv. *trivia*.

Rétorika se zabývá projevy mluvenými i psanými. Ačkoli se počátky antické rétoriky vyznačují jasnou převahou komunikace mluvené, je doloženo, že logografové zpravidla řečníkův projev nejprve sepsali, aby ho s ním poté mohli nacvičit. Značná část projevů byla tedy primárně psaná.¹²⁶

Rétorika byla vždy spojována s pedagogikou a didaktikou řečové výchovy, protože umění dobře se vyjadřovat ústně i písemně představuje nezbytný předpoklad vzdělání v oborech humanitních, přírodovědných i technických. Umění osvojit si tento obor tedy můžeme chápat jako schopnost ovládnout způsob, jakým se v daném oboru komunikuje, tzn. jeho diskurz.¹²⁷

Charakteristickým rysem rétorického stylu je kontakt s adresátem (přímý nebo zprostředkovaný). Dalším konstituujícím faktorem je jeho persvazivní (přesvědčovací) funkce. Tvůrce sdělení se snaží působit na adresáta a přimět ho tak k zaujetí určitých názorů či postojů. Lze říci, že rétorická argumentace nevychází ze soudů nezbytně pravdivých, využívá ovšem soudy pravděpodobné, o jejichž věrohodnosti musí mluvíci adresáty přesvědčit. Právě proto je její doménou zejména oblast politiky. Kraus označuje rétoriku jako *ars persuadendi* neboli umění přesvědčovat. Stručným

¹²⁴ KRAUS, Jiří: *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum, 2010, s. 16.

¹²⁵ KRAUS, Jiří: *Rétorika v evropské kultuře*. Praha: Karolinum, 2011, s. 151.

¹²⁶ KRAUS, Jiří: *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum, 2010, s. 51.

¹²⁷ Tamtéž, s. 10.

a výstižným popisem účelu rétoriky je Kvintiliánův výrok „mluvit tak, abychom přesvědčili“¹²⁸. Persvazi se budeme blíže věnovat v kapitole třetí.

Kvalita a účinnost sdělení závisí na několika různých faktorech, kterými jsou především osobnost řečníka (jeho znalosti, zkušenosti, vlastnosti, talent atp.), povaha auditoria a jazykové, stylistické a argumentační prostředky, které jsou řečníkovi k dispozici.

Gramatická správnost a s ní související spisovnost jsou základními předpoklady projevu, který chce adresáty zaujmout, ovlivnit nebo je pobídnout k určitému jednání. Rétorice se také říkalo *grammatica secunda*, tj. druhá, „nadstavbová“ gramatika.¹²⁹

2.4.1.3. Rétorika z pohledu teorie mluvních aktů

Rétorika je dnes vnímána jako nauka, která se snaží zjistit podmínky a prostředky úspěšného užívání jazyka, zvláště pak to, jak ovlivnit, resp. přesvědčit adresáta. Z pohledu teorie mluvních aktů lze říci, že se rétorika zabývá především tím, co by měl mluvčí udělat pro to, aby dosáhl zamýšlených perlokučních efektů svého projevu. Perlokuční efekt však nemusí být s ilokučním záměrem totožný. Skutečný účinek na adresáta může být jiný, než ten, který byl zamýšlen. Mluvčí ovšem může realizovat určitý řečový akt tak, že vyjádří perlokuční úmysl, který patří mezi prototypické rysy daného mluvního aktu, aniž tento úmysl ve skutečnosti chová (pouze ho vyjadřuje). Požadované perlokuční účinky se tak mohou odrážet v konvenčních obrazech typu *prosím, věřte mi; můžete mi věřit; chtěl bych, abyste mi věřili* apod. Charakteristické je i užívání modálních sloves jako *muset* nebo *nesmět*, větných adverbii typu *nepochybně, samozřejmě, pochopitelně* atp., stejně jako i prezentování vlastního přesvědčení prostřednictvím konstrukcí typu *jsem hluboce přesvědčen; jsem si jist, že...* apod.¹³⁰

S rétorikou bývají nejčastěji spojovány ty řečové akty, jejichž charakteristika je odvozena právě z jejich užívání v řečnických projevech. Jedná se o řečnickou otázku, řečnickou výzvu a řečnické konstatování. V politickém diskurzu se pak hojně vyskytují i další řečové akty jako např. urážka, výčitka, varování, kritika, obvinění, útok, napomenutí, provokace atd.

¹²⁸ Tamtéž, s. 13.

¹²⁹ KRAUS, Jiří: *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum, 2010, s. 11.

¹³⁰ HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 303.

2.4.1.3.1. Řečnická otázka

Nejhojněji užívaná, a to i mimo oblast rétoriky, je řečnická otázka. Jedná se sice o výpověď, která má formu tázací věty, jejím cílem však není získání informace. Odpověď na ni zpravidla není verbalizována, někdy si na ni však mluvčí sám odpoví (tzv. řečnická odpověď). Jedná se o nepřímý mluvní akt, jehož funkce je sdělovací. Nejde však jen o nepřímo realizovanou sdělovací funkci, jelikož užití této příznakové formy dodává sdělení jakousi naléhavost a ukazuje, že mu mluvčí přikládá značnou důležitost. Nejčastěji má formu otázky zjišťovací, její intonace je však odlišná. Charakteristická je také přítomnost částic *což* nebo *copak* v první pozici.¹³¹ Příklady řečnických otázek mohou být následující:

- (47) a. *Což nejsme opravdu národem, který dovede probudit k životu své dobré vlastnosti jen jednou za dvacet let?*
b. *Museli jsme za rychlost své privatizace skutečně zaplatit nakradenými miliardami?*¹³²

Podle názoru mluvčího jsou odpovědi na tyto otázky negativní. Mluvčí jimi navíc vyjadřuje nesouhlasný postoj vůči případnému opačnému názoru.

2.4.1.3.2. Řečnická výzva

Řečnické výzvy se často objevují na konci určité pasáže, kdy výzovou funkci má celý projev nebo jeho podstatná část. Jedná se o výzvy ve vlastním slova smyslu (ne ve smyslu direktivní výpovědi). Mluvčí sice může projevovat svou vůli se značným důrazem, nemůže však realizaci jakékoli budoucí akce od adresátů vynutit.¹³³

Charakteristická je také inkluzivnost. Řečník zpravidla zdůrazňuje, že on i adresáti tvoří jednu entitu a že jejich záměry jsou totožné. Většina řečnických výzev se proto vyskytuje v první osobě plurálu, jako je tomu v následujících příkladech:

- (48) a. *Pojďme si vzájemně naslouchat, pojďme rozumně debatovat.*
b. *Zkusme se dnes zamyslet sami nad sebou!*

¹³¹ Tamtéž, s. 304-305.

¹³² Příklady (47a) a (47b) byly převzaty z: Tamtéž.

¹³³ Tamtéž, s. 305-306.

c. *Nepokoušejme se o nové experimenty.*¹³⁴

Jako řečnické výzvy mohou také fungovat některé výpovědi, jejichž forma je konstatační. Obsahují obvykle modální slovesa, která výzvovou funkci realizují nepřímo; viz následující příklady:

(49) a. *Musíme riskovat víc než dosud.*

b. *Nemůže nám být odpuštěno a nemůže být v našich duších mír, pokud se ke svému provinění aspoň nedoznáme.*¹³⁵

Výzvová funkce výpovědi může být vyjádřena rovněž explicitně prostřednictvím performativního slovesa¹³⁶:

(50) *Chci vás opětovně vyzvat k vysoce uvážlivému a maximálně odpovědnému rozhodování...*¹³⁷

2.4.1.3.3. Řečnické konstatování

Řečnické konstatování se od běžných výpovědí se sdělovací funkcí liší osobní zainteresovaností mluvčího a jeho snahou dosáhnout toho, aby adresát uvěřil v pravdivost komunikovaného obsahu. Mluvčí uvádí fakta a argumenty, kterými chce adresáty o něčem přesvědčit. V těchto řečových aktech se často vyskytují explicitní performativní formule typu *tvrdím, prohlašuji, popírám, zaručuji se vám, ujišťuji vás* apod. Jedná se o ilokuční slovesa, která odrážejí zainteresovanost mluvčího na propozičním obsahu výpovědi a zároveň působí na vůli adresáta, který má danému sdělení uvěřit. Charakteristické je rovněž užívání modálních sloves, především slovesa *chtít*: *chci vás ubezpečit, chci vás ujistit* atp.¹³⁸ Některé výpovědi mohou fungovat jako nepřímo vyjádřené výzvy:

(51) *Dnes více než kdykoli dosud jsem přesvědčen, že my všichni, kteří máme vliv na dění v této zemi, musíme tento princip přijmout za svůj.*¹³⁹

¹³⁴ Příklady (48a) až (48c) byly převzaty z: Tamtéž, s. 306.

¹³⁵ Příklady (49a) a (49b) byly převzaty z: Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Příklad (50) byl převzat z: Tamtéž.

¹³⁸ Tamtéž, s. 306-307.

¹³⁹ Příklad (51) byl převzat z: Tamtéž, s. 307.

Nemalá část řečnických konstatování má formu první osoby plurálu; viz následující příklady:

- (52) a. *Zbaveni jednotné uniformy a masky, jež nám byly vnuceny, díváme se vlastně poprvé jeden druhému do svých skutečných tváří.*
b. *Už za dva dny vstoupíme do volebních místností a rozhodneme o tom, kam a kudy se naše země vydá.*¹⁴⁰

2.4.1.3.4. Snižování neurčitosti sdělení

Ačkoli explicitní vyjádření ilokuční síly není v rétorických projevech neobvyklé, velmi často se můžeme setkat s formulacemi nepřímými. Značná část rétorických projevů kriticky hodnotí, nebo dokonce i odsuzuje. V takových případech je mluvčí nucen vyjádřit negativní hodnocení nepřímo, se záměrně sníženou mírou určitosti. Mluvčí se proto často uchyluje k užití první osoby plurálu, jako by se hodnocení vztahovalo i na jeho osobu:

- (53) *Jde o to, co jsme si způsobili my sami. Byli jsme zemí fascinovanou svými makroekonomickými ukazateli, kterou nezajímalo, že tyto ukazatele dříve nebo později ukáží i to, co je za hranicemi makroekonomického či technokratického pojetí světa. Chovali jsme se jako primusové, premianti či rozmazlení jedináčci.*

Snížení určitosti sdělení lze dosáhnout i užitím neurčitých kvantifikátorů a identit typu *mnoho lidí se diví, mnozí jsou přesvědčeni, stále více lidí dochází k závěru* apod. Neurčitost také vyjadřují identifikátory totální jako např. *všichni, každý* atp. Užitím kombinace první osoby plurálu, neurčitého kvantifikátoru a slovesa ve třetí osobě plurálu dává mluvčí najevo, že se do dané skupiny nezařazuje a nežívá „my“ inkluzivně:

- (54) *Mnozí z nás se posmívali všem, kdo hovořili o globální odpovědnosti.*¹⁴¹

¹⁴⁰ Příklady (52a) a (52b) byly převzaty z: Tamtéž.

¹⁴¹ Příklady (53) a (54) byly převzaty z: Tamtéž, s. 307-308.

2.4.1.4. Jazyková stránka rétorického stylu a politického diskurzu

Jazyk politiky spadá do funkčního stylu rétorického, ačkoli do něj mohou pronikat i prvky jiných funkčních stylů, zejména stylu odborného, publicistického nebo uměleckého. Nejblíže má patrně k publicistice. Pro oba styly je charakteristická veřejnost, kolektivní adresát a zmíněná persvazivní funkce jakožto konstituující faktor daného stylu. Dalším příznačným rysem rétorického stylu je kontakt s adresátem, který může být v případě mluvených projevů i bezprostřední.¹⁴²

Řečnický projev by měl být jasný, srozumitelný, působivý a přiměřený situaci. Povaha řečnického projevu ovšem závisí na osobnosti řečníka, kulturní tradici a řadě dalších faktorů. Rétorický styl se vyznačuje spisovností jazykových prostředků. V jejím rámci se mluvčí může pohybovat jednak na pomezí knižnosti (především ve slavnostních projevech), jednak až na samotné hranici mezi spisovností a nespisovností. Nespisovné jazykové prostředky jsou užívány především kvůli aktualizaci a s ní související aktivizaci adresátovy pozornosti.¹⁴³

Základ politického diskurzu tedy tvoří spisovné morfologické prostředky. Volba nespisovných tvarů je ovlivněna mnoha faktory. Pokud se např. jedná o informaci soukromějšího rázu, mluvčí zpravidla volí hovorovější či nespisovné tvary (*já jsem výjimečně vysokej a tlustej*).¹⁴⁴ Stejně tak je tomu v případě emocionálního vyjádření, např. při útoku:

(55) *Jestli vám to ještě nedošlo, vám to není blbý, demokracie se dělá volbami – to vy ještě nevíte!*

V nepřipravených mluvených projevech může docházet k míšení tvarů spisovných a nespisovných, a to i v rámci jedné repliky:

(56) *Není to jednorázový, ale je to možné.*¹⁴⁵

Užívání čistě spisovných koncovek lze vysvětlit snahou o stylově vyšší vyjadřování. Některé tvary se vyskytují poměrně řídko a mohou působit nezvykle až

¹⁴² ČECHOVÁ, Marie; KRČMOVÁ, Marie; MINÁŘOVÁ, Eva: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 287.

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ BOZDĚCHOVÁ, Ivana: *K jazykové úrovni současných politických debat*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 159.

¹⁴⁵ Příklady (55) a (56) byly převzaty z: Tamtéž.

nepřirozeně (*at' tam budou jacíkoli zástupci státu, jacíkoli poslanci*). Jedná se o tzv. hyperkorektní vyjadřování.

Pro politický diskurz je také charakteristická intertextovost. Projevy bývají protkány různými citacemi, parafrázemi a aluzemi na významná literární díla.¹⁴⁶ Častý je rovněž výskyt lidových frazémů, především přísloví a rčení.¹⁴⁷

Co se týče lexikální stránky politického diskurzu, charakteristické je zejména používání eufemismů a politicky korektních výrazů. Některá pojmenování jakou chápána jako urážlivá, znevažující či hrubá, a proto by měla být nahrazována výrazy bez takového negativního zabarvení. V poslední době je patrné zejména úsilí o korektnost v tzv. generové problematice; viz příklad (57):

(57) *Agradezco la generosa hospitalidad de las venezolanas y los venezolanos.*¹⁴⁸

Korektnost se dále projevuje v označování věkových skupin (*senioři* místo *staří*; ve španělštině *nuestros mayores* místo *viejos*), národnostních, společenských či jiných menšin (*Rom* místo *cikán*; *nevidomý* nebo *zrakově postižený* místo *slepý*; *África subsahariana* místo *África negra personas*; *más desfavorecidas* místo *pobres*; *colectivos diferentes* místo *gays y lesbianas* atp.) a dále také při popisování lidského vzhledu či životního stylu (*osoby s nadváhou*, *alternativní životní styl* apod.).¹⁴⁹ Korektnost se také může uplatňovat při hovoření o určitých druzích zaměstnání (*ayudante técnico sanitario* místo *enfermero*, *empleada de hogar* místo *criada*, v češtině pak např. *prodejní asistentka* místo *prodavačka*) nebo při označování nepříjemných skutečností a fenoménů (*violencia de género* místo *violencia contra las mujeres*; *interrupción voluntaria del embarazo* místo *aborto* atd.).

Dalším typickým rysem politického diskurzu je výskyt termínů a „polotermínů“. Jedná se především o profesionalismy společenskovední, zejména z oblasti politologie, práva, obchodu, managementu, marketingu aj. (např. *zvykové právo*, *sankční zákon*, *parlamentní demokracie*, *sociální přerozdělování*, *míra podnikatelského rizika*,

¹⁴⁶ Parafrázi lze charakterizovat jako vyjádření stejného obsahu jiným způsobem (ABZ Slovník cizích slov. Dostupný z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/parafraze>).

¹⁴⁷ ČECHOVÁ, Marie; KRČMOVÁ, Marie; MINÁŘOVÁ, Eva: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 287.

¹⁴⁸ Příklad (57) byl převzat z: KRÁLOVÁ, Jana: *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Univerzita Karlova v Praze, 2012, s. 133. Dostupné z:

http://www.ff.cuni.cz/UTRLLFF-58-version1-vybrane_problemy_spanelske_stylistiky.pdf

¹⁴⁹ HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 253.

hodnověrnost warrantu, praní špinavých peněz, daňový únik apod.). Značná část odborné slovní zásoby má původ v cizích jazycích. Pochází jak ze zdrojů klasických (např. *referendum/referéndum* z latiny, *amnestie/amnistía* z řečtiny), tak i moderních. Zvláště hojně jsou termíny přejaté z angličtiny (např. *press-release, warrantlisty, lobby, dumping, input, briefing* atd.).¹⁵⁰

Vzhledem k tomu, že rétorický styl je označován jako dialog s mlčícím partnerem, mluvčí má snahu tohoto partnera aktivizovat. Oslovení a závěr řeči jsou části projevu, které navazují kontakt s posluchačem. Zřetel k adresátovi se projevuje zejména v oslovení. V následujícím příkladu je patrná i zmíněná genderová korektnost:

(58) *Vážený pane hejtmane, milý Martine, vážení členové krajského zastupitelstva, vážené paní starostky a vážení páni starostové.*¹⁵¹

Řečník se v průběhu řeči často obrací na posluchače, zvláště pak prostřednictvím inkluзивního plurálu:

(59) *¿Por qué tenemos tanto miedo de esa palabra?*¹⁵²

Iluzi dialogu posilují i výše zmíněné prostředky, kterými jsou řečnická otázka, řečnická odpověď nebo řečnická výzva.

Pro španělštinu je dále charakteristické nepřímé označení mluvčího, které funguje jako výraz skromnosti:

(60) *Así que esta anciana que no sabe escribir discursos sólo desea hacerles partícipes de su emoción, de su alegría y de su felicidad (...).*¹⁵³

Dalším specifickým jazyka politiky se budeme blíže věnovat v kapitole 3.4.

¹⁵⁰ BOZDĚCHOVÁ, Ivana: *K jazykové úrovni současných politických debat*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 166-167.

¹⁵¹ Projev prezidenta republiky při setkání se zastupiteli Libereckého kraje. Dostupné z: <http://www.zemanmilos.cz/cz/clanky/projev-prezidenta-republiky-pri-setkani-se-zastupiteli-libereckeho-kraje-845344.htm> [citováno 4. 3. 2016]

¹⁵² Příklad (59) byl převzat z: KRÁLOVÁ, Jana: *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Univerzita Karlova v Praze, 2012, s. 132. Dostupné z:

http://www.ff.cuni.cz/UTRFF-58-version1-vybrane_problemy_spanelske_stylistiky.pdf

¹⁵³ Příklad (60) byl převzat z: Tamtéž.

3. Persvaze

V této kapitole se nejprve pokusíme vymezit pojem *persvaze*, poté krátce nahlédneme do její historie, dále se budeme zabývat vztahem mezi persvazí a manipulací a především pak prostředky persvaze, které jsou charakteristické pro politický diskurz. Persvazivní prostředky budou rozděleny podle jednotlivých jazykových rovin.

Vycházet zde budeme zejména z publikací *Jazyk, média, politika* (2003), *Od informace k reklamě* (2007), *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích* (2005), *Jazyk současné politiky* (1993) nebo *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny* (2012).

3.1. Vymezení pojmu *persvaze*

Člověk je persvazi vystaven dennodenně, ať už při politických kampaních, v církevním životě, v televizních reklamách či tisku, tak i v rámci rodiny, v procesu vzdělávání, v zaměstnání atp. Persvazivní funkci mohou mít i některá umělecká díla. O persvazivní síle umění svědčí například kompletní kontrola umění v nacistickém Německu.¹⁵⁴

Pojem *persvaze* pochází z latinského slovesa *persuadere*, které lze přeložit jako přemlouvat, domlouvat nebo vybízet.¹⁵⁵ Persvazi lze jednoduše definovat jako schopnost rozumovými důvody přivést k souhlasu¹⁵⁶. Existuje však celá řada definic.

Bettinghaus a Cody charakterizují persvazi jako „vědomý pokus člověka o změnu postojů, přesvědčení nebo chování druhé osoby nebo skupiny osob prostřednictvím přenosu informace.“¹⁵⁷

Podle Heffernana je persvaze „umění přimět lidi, aby něco dělali nebo něčemu věřili, aniž je k tomu nutíme (...).“¹⁵⁸

¹⁵⁴ SRPOVÁ, Hana: *Manipulace a persvaze*. In: SRPOVÁ, Hana a kol.: *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007, s. 30-34.

¹⁵⁵ GEIST, Bohumil: *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1992, s. 320.

¹⁵⁶ BARTOŠEK, Jaroslav: *Přesvědčování a manipulace v politické žurnalistice*. In: SRPOVÁ, Hana a kol.: *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007, s. 61.

¹⁵⁷ BETTINGHAUS, Erwin; CODY, Michael: *Persuasive communication*. New York: Holt, Rinehart, Winston, 1987, s. 3. Citováno v: GÁLIK, Stanislav: *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada, 2012, s. 9.

¹⁵⁸ HEFFERNAAN, James: *Writing: A College Handbook*. New York–London: W. W. Norton & Company, 1996. Citováno v: BARTOŠEK, Jaroslav: *Přesvědčování a manipulace v politické žurnalistice*. In: SRPOVÁ, Hana a kol.: *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007, s. 61.

Ross definuje persvazi jako „proces, který obratně a eticky využívá logické myšlenky, emocionální žádosti/výzvy, důvěryhodnost/kredibilitu a etické důkazy k ovlivnění a motivování ostatních, aby reagovali, jak si přeješ.“¹⁵⁹

O’Keefe tvrdí, že persvaze je „úspěšná a záměrná snaha o ovlivnění mentálního stavu/rozpoložení jiného člověka prostřednictvím komunikace v podmínkách, ve kterých má přesvědčovaný jistou míru svobody.“¹⁶⁰

Jílková hovoří o persvazivitě jako o „vlastnosti řečového aktu, jímž je adresát přesvědčován o určitém mínění, názoru nebo vybízen k jednání.“¹⁶¹

Jinými slovy jde o proces, kdy se mluvčí snaží ovlivnit adresáta a přimět ho k určitému jednání nebo k zaujetí určitých názorů či postojů.

Základní rysy výše uvedených definic shrnuje Srpová takto:

- vědomý záměr autora/zdroje ovlivnit;
- představa cíle (o čem chce přesvědčit, čeho chce dosáhnout);
- proces;
- lidská komunikace;
- svoboda rozhodování;
- zaměření na postoje, systém hodnot, chování, přesvědčení adresátů.¹⁶²

Na základě výše uvedených rysů tedy persvazi nelze chápat jako prosté informační sdělení. Zpravodajství má podávat věcné a ověřené údaje a má objektivně odpovídat na základní otázky typu *kdo, co, kdy, kde, jak*. Přesto tomu tak zcela není a v jistých situacích může mít i prostá informační zpráva persvazivní charakter. Záleží vždy na tom, která fakta média zveřejní a která naopak zamlčí. Nic není událostí, dokud to z ní masová média neudělají. A právě v tom je implicitně obsažen zárodek subjektivity. Persvaze se také projevuje ve výběru vizuálních doplňků, kterými jsou např. doprovodné fotografie, obrazové záběry nebo grafické zpracování, tj. velikost, tvar a barva písma apod.¹⁶³

¹⁵⁹ SRPOVÁ, Hana: *Manipulace a persvaze - janusovské dilema*. In: SRPOVÁ, Hana: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, 2005, s. 200.

¹⁶⁰ Tamtéž.

¹⁶¹ JÍLKOVÁ, Hana: *Persvazivní metody v reklamním textu*. In: SRPOVÁ, Hana: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, 2005, s. 113.

¹⁶² SRPOVÁ, Hana: *Manipulace a persvaze*. In: SRPOVÁ, Hana a kol.: *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007, s. 30-34.

¹⁶³ Tamtéž, s. 34.

Extrémní názor lze spatřit v románu Milana Kundery *Pomalost*:

„Člověk, který své myšlenky zveřejní, riskuje, že přesvědčí ostatní o svém hledisku, že je ovlivní, a tak se ocitne v roli těch, kdo se snaží změnit svět. Změnit svět! (...) jaký monstrózní cíl! Ne protože svět je tak obdivuhodný, ale protože každá změna nevyhnutelně vede k něčemu horšímu. A protože, ze sobečtějšího hlediska, každá zveřejněná myšlenka se dříve nebo později obrátí proti svému autorovi a zkazí potěšení, které při ní cítil.“¹⁶⁴

Srpová navíc zvažuje existenci tzv. „šedé zóny“, kam spadají případy, kdy nelze zcela jednoznačně určit, zda se jedná o persvazi nebo ne. Jedná se o přechodné pásmo:

1. Existují případy, kdy má zdroj na mysli prospěch adresáta, ale využívá k tomu prostředky méně etické nebo dokonce neetické, až manipulativní. Využívá např. faktor strachu, šoku a jiných negativních emocí. Tyto metody chránily po celá staletí člověka před úrazem, nehodou či vězením (příběhy o vodnících, Polednici, Klekánici, o pekle a očištcích atp.). Příklady z poslední doby mohou být fotografie vnitřních orgánů poškozených rakovinou, které mají člověka odradit od kouření, detailní fotografie z místa autonehody, které nás nabádají k zapínání bezpečnostních pásů, nebo opakované zveřejňování konkrétních a srdceryvných případů domácího násilí, které pomohlo k rychlému schválení nového zákona. Takové metody mají nepochybně větší účinek, než např. varování ministerstva nebo příslušné paragrafy v Občanském zákoníku, dopravních předpisech apod.
2. Do přechodného pásma spadají i případy, kdy má nepersvazivní sdělení nezamýšlené účinky. Mnohdy i nevinné poznámky nebo přeheknutí mohou vyvolat neočekávaně prudkou reakci.
3. Přechodným typem jsou také případy tzv. „bílé lži“, kdy by pravda vyvolala příliš negativní emoce a mohla by vést k destrukci v osobním nebo veřejném životě (např. zatajení nevyléčitelné nemoci, zamlčení nevěry oblíbeného politika apod.).¹⁶⁵

¹⁶⁴ KUNDERA, Milan: *Slowness*. NY: HarperCollins Publisher, 1995, s. 22-23. Citováno v: SRPOVÁ, Hana: *Manipulace a persvaze - janusovské dilema*. In: SRPOVÁ, Hana: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, 2005, s. 200.

¹⁶⁵ SRPOVÁ, Hana: *Manipulace a persvaze*. In: SRPOVÁ, Hana a kol.: *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007, s. 35.

3.2. Stručný pohled do historie persvaze

Persvaze je od svého počátku spjata se dvěma vědními disciplínami, a to s didaktikou a především s rétorikou. Za nejstarší pojednání o persvazi je považována příručka o tom, jak pochlebovat faraónovi Ptah-Hotepovi.¹⁶⁶

Aristotelés zastával názor, že znalost persvaze dává lepší šance bránit se proti bezohledným. Rozlišoval přitom tři druhy persvazivních prostředků, které buď spočívají v řečnickově povaze, nebo ve způsobu, do jakého rozpoložení uvede adresáta, anebo ve výběru slov a stylu. První druh persvaze, založený na povaze, důvěryhodnosti a chování řečníka, nazval *ethos*, druhý, zaměřený na adresáta, *pathos* a třetí, spočívající v řeči samotné, *logos*. Platón naopak nabádal, aby se řečník veškerým emocím vyhnul, protože odvádí od pravdy. Z tohoto důvodu prosazoval metody logické a behavioristické.¹⁶⁷

Až ve 20. století, kdy se objevila řada nových teorií, začal být proces persvaze analyzován z jiného úhlu. Teorie kognitivní reakce klade důraz na pozitivní reakci na persvazivní sdělení. Pouze taková reakce totiž dokáže vyvolat změnu adresátova chování. Teorie upozorňuje na nutnost myšlenkové i citové shody obsahu sdělení s hodnotovým systémem, přesvědčením a názory adresátů. Pokud sdělení vyvolává negativní myšlenky a pocity, pak se mívá účinkem. Teorie konsistence ovšem předchozí teorii popírá. Tvrdí, že pokud sdělení vyvolává napětí či konflikt v myšlení adresátů a není v souladu s jejich názory, postoji a hodnotovým systémem, pak je motivuje ke změně. Adresáti se pak přizpůsobí novým poznatkům a myšlenkám, aby se napětí a zmatek v jejich mysli snížily. Čím větší je nesoulad mezi jejich názory a novým sdělením, tím více jsou pak motivováni k této změně.¹⁶⁸

3.3. Vztah mezi persvazí a manipulací

Persvaze a manipulace jsou pojmy, které spolu velmi úzce souvisí. Někteří autoři je prakticky nerozlišují a pokládají je za totéž: „*Hranica medzi persuáziou a manipuláciou nie je veľmi zreteľná, a tak nie je zriedkavý ani názor, že medzi persuáziou a manipuláciou v podstate nie je žiaden rozdiel.*“¹⁶⁹

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 30.

¹⁶⁷ SRPOVÁ, Hana: *Manipulace a persvaze - janusovské dilema*. In: SRPOVÁ, Hana: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, 2005, s. 201-202.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 202.

¹⁶⁹ JENČA, Imrich: *Persvazívne postupy v žurnalistických komunikátoch a ich frekvencia v masových médiách*. In: SRPOVÁ, Hana: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, 2005, s. 107.

Manipulací se rozumí „snaha autora diskurzu přivést adresáta (skupinu adresátů) k názoru, který se obvykle příliš neshoduje (tj. shoduje se jen částečně) s jeho vlastními názory“.

Kraus poukazuje na hodnotově diferencovaná synonyma slovesa *přesvědčovat*. Za neutrální synonyma považuje slovesa *ovlivňovat* a *získávat*. Za stylisticky příznakové lze považovat sloveso *přemlouvát* (naznačující přítomnost převážně emocionální argumentace sloužící k lichocení, lákání, chválení, vyhrožování a dalším formám nátlaku) a také negativně hodnotící sloveso *manipulovat*.¹⁷⁰

Bartošek pak chápe *ovlivňování* jako nadřazený pojem k výrazům *přesvědčování* a *manipulace*.

Manipulace i persvaze vykazují několik společných rysů:

- cíl (ovlivnit postoje, chování a přesvědčení adresátů);
- záměr je vědomý;
- záměr je specifikován (mluvčí/zdroj ví, čeho chce dosáhnout);
- jedná se o proces realizovaný v lidské komunikaci.¹⁷¹

Zásadní rozdíl mezi manipulací a persvazí spočívá především ve svobodě rozhodování. Proces manipulace není interaktivní, neboť nedává adresátovi opravdovou možnost volby, jak bude reagovat a zda změní své chování. Svoboda rozhodování může být adresátovi ponechána pouze zdánlivě. Manipulátor sice používá podobné prostředky jako při persvazi, ale kromě nich využívá např. záměrně nepravdivé tvrzení nebo úmyslné zamlčení informací a další manipulativní strategie.¹⁷²

Srpková dále zdůrazňuje, že persvaze a manipulace sdílejí mnohé prostředky a metody a není proto snadné, nebo dokonce možné vymezit přesné hranice mezi nimi. Někdy není možné jednoznačně určit ani to, zda se v komunikátu jedná o persvazi či nikoli. Za kritérium nelze považovat ani pravdivost argumentů, protože i argumenty nepravdivé mohou být adresátovi ku prospěchu (viz přechodné pásmo).¹⁷³

Nabízí se proto metaforické přirovnání k Janovi, římskému bohu dveří, bran, začátků a konců, který je zobrazován s dvěma tvářemi, z nichž každá se dívá na jinou

¹⁷⁰ KRAUS, Jiří: *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum, 2010, s. 15.

¹⁷¹ SRPOVÁ, Hana: *Manipulace a persvaze*. In: SRPOVÁ, Hana a kol.: *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007, s. 32.

¹⁷² Tamtéž.

¹⁷³ Tamtéž, s. 36.

stranu. Byl především symbolem pro změnu, ale v současnosti spíše představuje symbol pro člověka dvojití tváře, který něco jiného říká a něco jiného míní. I toto pojetí se hodí pro snahu ovlivňovat, získávat a přesvědčovat druhé pomocí prostředků etických či neetických.¹⁷⁴

Srpková nakonec konstatuje, že spolehlivým rozlišovacím faktorem mezi manipulací a persvazí je cíl, tj. zda má ze změny postoje či chování prospěch zdroj, nebo (hlavně) adresát. Nezáleží tedy na záměrnosti/nezáměrnosti nebo pravdivosti/nepravdivosti argumentů, ale na tom, kdo je hlavním beneficentem působení.¹⁷⁵

Podobný názor zastává i Bartošek, který tvrdí, že „výsledkem manipulace je změna, která přináší prospěch především producentovi; na užitku manipulovaného adresáta nemá zájem.“¹⁷⁶

3.4. Persvazivní prostředky v politickém diskurzu

Základním slohotvorným činitelem jazyka politických textů je persvazivnost. Odráží se v ní snaha získat adresáta na svou stranu a pokud možno diskvalifikovat oponenta či opozici. Podle Edelmana k cílům politické manipulace a persvaze patří:

- a) vytváření představy, že auditorium politického diskurzu zásadním způsobem určuje správný směr politických aktivit;
- b) vytváření obrazu nepřítele, tj. skutečnosti, že jisté lidé nebo skupiny lidí mohou tento správný směr ohrozit;
- c) podpora názoru, že určitá politická strana nebo její představitel vystupují v zájmu lidu a že jejich starosti jsou totožné se starostmi běžného člověka;
- d) zdůrazňování názorové jednoty mezi auditoriem a politickou stranou.¹⁷⁷

¹⁷⁴ SRPOVÁ, Hana: *Manipulace a persvaze - janusovské dilema*. In: SRPOVÁ, Hana: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, 2005, s. 206.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ BARTOŠEK, Jaroslav: *Přesvědčování a manipulace v politické žurnalistice*. In: SRPOVÁ, Hana a kol.: *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007, s. 61.

¹⁷⁷ KRAUS, Jiří: *Vyjadřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskurzu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jana HOFFMANNOVÁ: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 21.

Persvazivní funkce však není vlastní pouze politickému diskurzu. Za diskurzy, které jsou vždy persvazivní, můžeme považovat i reklamní, komerční a publicistický diskurz.

Persvazi v politickém diskurzu provádějí především masmédiá. Z masových medií je v současnosti nejvlivnější televize, ačkoli její autorita neustále klesá a stále více občanů vyhledává informace jinde. Televize je nejvlivnějším masmédiem hlavně proto, že je založena na obrazu. Obraz je schopný zprostředkovat více informací najednou než psané slovo.¹⁷⁸

Jazykové úspěšnosti komunikátů lze dosáhnout účinným využitím všech prostředků, od verbálních až po neverbální. Mezi verbální prostředky persvaze patří jednotky všech jazykových plánů. Podle Bartoška nejsou fonetické, morfologické a syntaktické znaky jazyka politiky příliš specifické. Základní roli v psaných i mluvených projevech hrají proto jazykové prostředky na rovině lexikální.¹⁷⁹

Anglický jazykovědec Leech tvrdí, že jazyk politiky má mnoho společných rysů s jazykem reklamy. Na předvolebních kampaních pracuje řada profesionálních marketingových týmů velkých reklamních společností.¹⁸⁰ Autorky publikace *Mecanismos lingüísticos de la persuasión: cómo convencer con palabras* dodávají:

„Si en el texto publicitario se argumenta para convencer de la necesidad de la adquisición de un producto o de solicitar determinados servicios, en el texto político se trata de argumentar a favor de unas ideas, de unas medias políticas, económicas, etc., que se van a tomar.“¹⁸¹

Specifické výrazové prostředky mohou intenzifikovat účinek sdělení jak pozitivně (vlídně, oslavně, pochvalně apod.), tak negativně (kritikou, zesměšňováním, hanlivým, znehodnocujícím až odpuzujícím hodnotícím zabarvením apod.). Vyjadřují rostoucí tendenci bulvarizace a vulgarizace politického diskurzu.¹⁸²

¹⁷⁸ BARTOŠEK, Jaroslav: *Nosiče persvazivních sdělení v politickém diskurzu*. In: SRPOVÁ, Hana: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, 2005, s. 22-24.

¹⁷⁹ BARTOŠEK, Jaroslav: *Jazyk současné české politiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993, s. 8.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 9.

¹⁸¹ FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina; ALCAIDE LARA, Esperanza R.: *Mecanismos lingüísticos de la persuasión: cómo convencer con palabras*. Madrid, Arco/Libros, 2002, s. 359.

¹⁸² BARTOŠEK, Jaroslav: *Nosiče persvazivních sdělení v politickém diskurzu*. In: SRPOVÁ, Hana: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, 2005, s. 81.

3.4.1. Verbální prostředky persvaze

3.4.1.1. Fonetické prostředky persvaze

Fonetické prostředky persvaze jsou založeny především na libozvuku. Frekventovanými fonetickými prostředky, které se vyskytují zejména v politických sloganech, jsou např. slovní hříčky a rýmy:

- (61) a. *Padouch nebo hrdina, my jsme jedna rodina.*
b. *Do ODS svěží vánek vnesl Míra Topolánek.*¹⁸³

Setkat se můžeme například i s aliterací (opakování shodných hlásek na začátku po sobě následujících slov nebo veršů¹⁸⁴):

- (62) *Con cabeza y corazón.*¹⁸⁵

3.4.1.2. Morfologické prostředky persvaze

Jak již bylo řečeno, základ politického diskurzu tvoří spisovné morfologické prostředky. Užívání nespisovných tvarů může být motivováno snahou o ozvláštnění projevu a zvýšení persvazivnosti sdělení. Hojně se užívají např. vlastní jména v plurálu s negativním zabarvením, a to jako prostředek útoku (*na rozdíl od Tomášů Ježků; mocní páni Grégrové*).¹⁸⁶

Persvazivní funkci má také užívání inkluzivního plurálu a zájmena „my“. Mluvčí se tak snaží vyvolat pocit, že on i adresát (nebo skupina adresátů) patří do jedné skupiny či entity. Inkluzivní plurál se objevuje zejména v řečnických výzvách a v řečnických otázkách.

- (63) a. *Pokusme se všichni nepodlehout předvolebním svědcům!*¹⁸⁷

¹⁸³ Příklady (61a) a (61b) byly převzaty z: ČMEJRKOVÁ, Světlá: *Kulturní a jazykové zdroje persvazivnosti české reklamy*. In: SRPOVÁ, Hana a kol.: *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007, s. 189.

¹⁸⁴ ABZ Slovník cizích slov. Dostupný z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/aliterace>

¹⁸⁵ http://www.elconfidencialdigital.com/corazon-PP-utilizado-politico-sudamericano_3_910138978.html [citováno 12. 3. 2016]

¹⁸⁶ BOZDĚCHOVÁ, Ivana: *K jazykové úrovni současných politických debat*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 159.

¹⁸⁷ Příklad (63a) byl převzat z: HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 306.

- b. *En suma, los premiados nos recuerdan la importancia del estímulo y la protección a la cultura en el avance de nuestro país.*
- c. *La historia nos muestra que, aun en los momentos de mayor dificultad, nuestro país ha sido capaz de admirar al mundo con el genio de nuestros autores, la originalidad de nuestros artistas, la potencia de nuestra propuesta creativa.*¹⁸⁸

Za slovo tvorné prostředky persvaze můžeme považovat neologické odvozeniny (*mečiarizace*) a neologická kompozita (*Telecomsaurus, Zemanoklaus, ideosměrování*).¹⁸⁹ Prefixy jsou poměrně častými morfologickými prostředky persvaze (*supermalý, superlehký, pidistrana, pidivolby, megazisky*)¹⁹⁰. Ve španělštině se uplatňují zejména prefixy *super-*, *hiper-* a *mega-*, které v podstatě nahrazují superlativ absolutní.¹⁹¹

3.4.1.3. Syntaktické prostředky persvaze

Mezi syntaktické prostředky, které mají nejen funkci estetickou, ale i persvazivní, patří tropy a figury¹⁹². Tropy jsou obrazná pojmenování, která nahrazují základní pojmenování jiným, přeneseným. Mezi hojně užívané tropy patří metafora, metonymie, perifráze (parafráze) neboli opis, litotes (zjemnění), hyperbola (nadsázka, přehánění) nebo ironie. Figury můžeme definovat jako určité uspořádání jazykových jednotek, které je odlišné od uspořádání běžného. Na rozdíl od tropů u nich nedochází k přenášení významu. Mezi syntaktické figury řadíme např. parentezi (vsuvku), anakolut (vyšinutí z větné vazby), inverzi (převrácený slovosled) či elipsu (záměrné vynechání určitého větného členu). Mezi figury vzniklé hromaděním patří anafora (opakování týchž slov na začátku vět), epifora (opakování týchž slov na konci vět), epanastrofa (opakování téhož slova na konci předešlé a na začátku následující věty), paralelismus (opakování celých syntaktických konstrukcí) atd. Řečnickými figurami

¹⁸⁸ Příklady (63b) a (63c) byly převzaty z: KRÁLOVÁ, Jana: *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Univerzita Karlova v Praze, 2012, s. 131-132. Dostupné z: http://www.ff.cuni.cz/UTRLLFF-58-version1-vybrane_problemy_spanelske_stylistiky.pdf

¹⁸⁹ JAKLOVÁ, Alena: *Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech*. In: *Naše řeč*, ročník 85 (2002), č. 4, s. 169-176. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7689#_ftnref10

¹⁹⁰ Tamtéž.

¹⁹¹ KRÁLOVÁ, Jana: *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Univerzita Karlova v Praze, 2012, s. 119. Dostupné z:

http://www.ff.cuni.cz/UTRLLFF-58-version1-vybrane_problemy_spanelske_stylistiky.pdf

¹⁹² Tropy a figury jsou tradičně řazeny do syntaktických konstrukcí, proto je i zde budeme chápat jako prostředky syntaktické.

jsou pak například řečnická otázka či řečnická odpověď.¹⁹³ V příkladech (64a) až (64i) jsou uvedeny ukázky některých tropů a figur v češtině. V příkladech (65a) až (65g) pak můžeme vidět některé tropy a figury ve španělštině.

(64) a. *Uklidnilo mě vystoupení pana S., který popsal společenské bahno, ve kterém se všichni topíme, a že z toho bahna ční tak vysoko zářný maják čistoty republikánské strany.* (metafora)

b. *Opravdu obdivuji ty z členů této ctihodné Sněmovny, kteří jsou schopni diskutovat k jakémukoli tématu, aniž by jakémukoli tématu rozuměli.*¹⁹⁴
(ironie)

c. *Jedete zase do země vycházejícího slunce?* (perifráze)

d. A: *Váš místopředseda účast v našem pořadu přislíbil.*

B: *Předpokládám, že se nemůže nevrátit, ví, že na něho tady ve studiu čekáme.* (litotes)

e. *Považujme to tedy za varování před růžovým optimismem. Je možné mít kbelík růžové barvy a štětku a natírat jimi například tank, ale není možné natírat růžovou barvou naši ekonomickou situaci. Sami jsme od dnešního ministra financí slyšeli, že se deficit rozpočtu pohybuje ve výši kolem 20 miliard Kč.* (hyperbola)¹⁹⁵

f. (...) *vítáme na tomto hradě jiného hosta.*

Totíž představitele německé demokracie.

Posla míru.

Posla slušnosti.

Posla pravdy.

Posla lidskosti. (anafora)

g. *Tehdejší návštěva přinášela smrt naší předválečné demokracii. Dnešní návštěva je pozdravem naší demokracii nové.*

Tehdejší návštěva byla začátkem našeho novodobého neštěstí. Dnešní návštěva se kryje s jeho koncem.

¹⁹³ HRABÁK, Josef: *Poetika*. Praha: Československý spisovatel, 1973, s. 138-190.

¹⁹⁴ Příklady (85) a (86) byly převzaty z: HOFFMANNOVÁ, Jana: *Veřejné mluvené projevy v Poslanecké sněmovně: humorný konflikt a konfliktní humor*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jana HOFFMANNOVÁ: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 56.

¹⁹⁵ Příklady (87) až (89) byly převzaty z: MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena: *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, 2001, s. 94-95.

- h. *Náš tehdejší host nám otevřel cestu k porobě. Náš dnešní host nám blahopřeje k naší čerstvě nabyté svobodě.*¹⁹⁶ (paralelismus)
- i. *Ví vůbec ODA a potažmo čtyřkoalice, o čem mluví?*¹⁹⁷ (řečnická otázka)
- (65) a. *Señor Aznar, los vientos de cambio soplan de nuevo en contra suya y de lo que usted representa.* (metafora)
- b. *Conforme a mi estilo, deseo que esto sea una anécdota, y que no se empiecen a caer todos los sillones del banco azul, porque sería ciertamente preocupante.* (metonymie)
- c. *Repitieron mil veces una gran mentira creyendo que era una gran verdad y se la creyeron, pero una mentira repetida un millón de veces sigue siendo una mentira.* (hyperbola)
- d. *Ustedes, que tienen un profundo sentido democrático, tendrán que aceptar quizá que es conveniente modificar el Reglamento de la Cámara.* (ironie)
- e. (...) *y con un debate político que poco le importa al resto de los ciudadanos.* (litotes)
- f. *A partir de aquí, espero sus críticas, espero sus alternativas.*¹⁹⁸ (anafora)
- g. *¿Sabes cuántos metros de tierra tuvimos que remover? 450.000 metros cúbicos de tierra; sacamos 40.000 toneladas de escombros; 2.000 personas participaron en el desmalezado de oda Villa Martelli y más de 12.000 cooperativistas trabajaron junto a la Municipalidad, junto a la Provincia.*¹⁹⁹ (řečnická otázka a řečnická odpověď)

Značnou persvazivní funkci mají dále konvenční obraty typu *můžete mi věřit; jistě si sami učiníte závěr; každý jistě pochopí, že...; není pochyb, že... apod.,*

¹⁹⁶ Příklady (90) a (91) byly převzaty z: KRAUS, Jiří: *Vyjádřování polemčnosti a významových opozic v politickém diskurzu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jana HOFFMANNOVÁ: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 28.

¹⁹⁷ Příklad (92) byl převzat z: JAKLOVÁ, Alena: *Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech*. In: *Naše řeč*, ročník 85 (2002), č. 4, s. 169-176.

Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7689#_ftnref10

¹⁹⁸ Příklady (93) až (98) byly převzaty z: SANCHEZ GARCÍA, Francisco José: *Estudio pragmático del discurso periodístico político español. A propósito de los debates sobre el estado de la nación*. Universidad de Granada, 2009, s. 164-176. Dostupné z: <http://hera.ugr.es/tesisugr/18426074.pdf>

¹⁹⁹ Příklad (99) byl převzat z: KRÁLOVÁ, Jana: *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Univerzita Karlova v Praze, 2012, s. 133. Dostupné z: http://www.ff.cuni.cz/UTRFFF-58-version1-vybrane_problemy_spanelske_stylistiky.pdf

nebo tzv. zarámované performativní formule jako např. *nemohu souhlasit s tím, že...; jsem rád, že mohu konstatovat; s hrdostí vám mohu oznámit* apod.²⁰⁰

3.4.1.4. Lexikální prostředky persvaze

Základem jazyka politiky je sice neutrální spisovná slovní zásoba, objevuje se v ní však značné množství příznakových jazykových prostředků. Lze říci, že lexikální stylová vrstva jazyka politických textů je neobyčejně bohatá a výrazná.

Mezi nejnapadnější lexikální prostředky, které zvyšují persvazi, patří hodnotící adjektiva, popřípadě také hodnotící adverbia.²⁰¹ Na recipientovu vnímavost mohou působit buď kladně, nebo naopak záporně:

(66) *Domnívám se, že vystoupení exministra bylo demagogické a, mírně řečeno, populistické.*²⁰²

(67) (...) *vinimos a este verdadero parque temático de carácter permanente, más grande, más importante.*²⁰³

K nejcharakterističtějším a nejnapadnějším prostředkům, které zvyšují persvazivnost sdělení, lze rovněž zařadit idiomatická a obrazná vyjádření. Obraznost se promítá téměř ve všech složkách slovní zásoby. Obrazná pojmenování ozvláštňují projev a zvyšují tak jeho přitažlivost. K nejfrekventovanějším typům patří pojmenování personifikovaná:

(68) a. *Čtyřkoalice se dostala do Senátu.*²⁰⁴

b. *En definitiva, la Once promueve la integración de personas (...).*²⁰⁵

²⁰⁰ HIRSCHOVÁ, Milada: *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, 2013, s. 303-304.

²⁰¹ JAKLOVÁ, Alena: *Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech*. In: Naše řeč, ročník 85 (2002), č. 4, s. 169-176. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7689#_ftnref10

²⁰² Příklad (66) byl převzat z: HOFFMANNOVÁ, Jana: *Veřejné mluvené projevy v Poslanecké sněmovně: humorný konflikt a konfliktní humor*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jana HOFFMANNOVÁ: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 55.

²⁰³ Příklad (67) byl převzat z: KRÁLOVÁ, Jana: *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Univerzita Karlova v Praze, 2012, s. 133. Dostupné z: http://www.ff.cuni.cz/UTRFFF-58-version1-vybrane_problemy_spanelske_stylistiky.pdf

²⁰⁴ Příklad (68a) byl převzat z: BOZDĚCHOVÁ, Ivana: *K jazykové úrovni současných politických debat*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 168.

²⁰⁵ Příklad (68b) byl převzat z: KRÁLOVÁ, Jana: *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Univerzita Karlova v Praze, 2012, s. 133. Dostupné z: http://www.ff.cuni.cz/UTRFFF-58-version1-vybrane_problemy_spanelske_stylistiky.pdf

Velmi často také můžeme narazit na různé idiomy a frazeologismy: *stát jako kůl v plotě, tvářit se jako mrtvý brouk, strkat hlavu do písku, vykopat válečnou sekyru, zahrát věc do autu, tonoucí se stébla chytá, každá liška svůj ocas chválí* atd.²⁰⁶

(69) *Si se trata de dar el gato del postureo por la liebre del mandato (...).*²⁰⁷

Jako persvazivní prostředky fungují i nespisovné a expresivní lexikální jednotky, na které můžeme narazit zejména v televizních politických debatách. Takové prostředky silně působí na emoce daresáta a umocňují i komunikační efekt sdělení. Mohou vyjadřovat hodnotící postoje mluvčích, a to jak k obsahu debaty, tak k jejím účastníkům. Ve většině případů jde o hodnocení negativní. Výjimkou přitom nejsou ani slova hanlivá či dokonce vulgární.

(70) a. *Jedině hlupák nedělal restrukturalizaci.*²⁰⁸

b. *Zatímco budeme stále žvatlat o zlatých českých ručičkách, co se ve světě neztratí, pro tento svět zůstaneme státem žvanilů a pilařů, v němž se cílené investice připojí k pomníkům blbosti.*²⁰⁹

c. *Ačkoli se sám zčásti pokládám za novináře, je mi líto, v jakém póvlu a hnoji část české žurnalistiky existuje. Nikomu nevnucuji svoje subjektivní přesvědčení, že ze všech socioprofesionálních skupin v české společnosti je zdaleka nejvyšší podíl zakomplexovaných blbů ve skupině českých novinářů, zejména pak českých komentátorů.*²¹⁰

V politickém diskurzu mohou mít persvazivní funkci i neologismy, příp. *ad hoc* vytvořené výrazy, které mluvčí používají například v emocionálně vypjatých situacích (tzv. okazionalismy). Nová pojmenování mohou být stylově neutrální, hovorová i slangová: *euroskeptik, perspektiva důchodcování, přiotrávenost, gottwaldovština, zafinancovatelnost, víra v něcismus, destředoškolicizovat; namailovat; mobilovat;*

²⁰⁶ Tamtéž, s. 168-169.

²⁰⁷ <http://www.elmundo.es/opinion/2016/01/15/5697ff9046163fca298b4615.html> [citováno 16. 3. 2016]

²⁰⁸ Příklad (70a) byl převzat z: HOFFMANNOVÁ, Jana: *Veřejné mluvené projevy v Poslanecké sněmovně: humorný konflikt a konfliktní humor*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jana HOFFMANNOVÁ: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 170.

²⁰⁹ Příklad (70b) byl převzat z: BARTOŠEK, Jaroslav: *Jazyk současné české politiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993, s. 12.

²¹⁰ Příklad (70c) byl převzat z: BARTOŠEK, Jaroslav: *Přesvědčování a manipulace v politické žurnalistice*. In: SRPOVÁ, Hana a kol.: *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007, s. 90.

brífovat; xerovat atd.²¹¹ Neologismy se však neobjevují pouze v politických debatách, narazit na ně můžeme například i v rozhovorech:

(71) *Na tiskové konferenci, myslím, že to byl Jaroslav Plesl, šéfredaktor Mladé fronty, který tyto summity nazývá „nulity“ a já s ním naprosto souhlasím. Jinak bych Vás opravil, ten minulý summit Evropské rady se samozřejmě vůbec nemohl zabývat migrační krizí, protože tam nebyl Erdogan kvůli atentátům v Ankaře. Mezi námi, kdyby tam byl, tak by to také dopadlo jako „nulit“.*²¹²

Politici mají také tendenci uchylovat se k různým slovním hříčkám (např. *zrychlit zpomalování privatizace*) a metajazykovým formulacím:

(72) *Tato věta naznačuje, že sociální demokraté umějí transformovat bez přeměn.*²¹³

Prostředky stimulujícími persvazivní účinek politických textů mohou být také paronyma. Jedná se o slova, která jsou si formálně podobná, ale významově odlišná. Často bývají využívána k politickému humoru a satíře:

(73) *Protože pan místopředseda hovoří tiše, nebyl jsem si jist, zda ekonomickou politiku vlády označil za restriktivní nebo destruktivní. S druhou formulací bych vřele souhlasil.*²¹⁴

Persvazivně mohou působit i slova cizího původu, která jsou v politickém diskurzu velmi četná.

(74) *a. Šlo především o iniciaci procesu převratu a ten stále ještě probíhá.
b. Tenkrát jsme neměli určitou empirii, byli jsme naivní.*

²¹¹ Tamtéž, s. 171.

²¹² Rozhovor prezidenta republiky pro Parlamentní listy. Dostupné z: <http://www.zemanmilos.cz/cz/clanky/rozhovor-prezidenta-republiky-pro-parlamentni-listy-270344.htm> [citováno 4. 3. 2016]

²¹³ Příklad (72) byl převzat z: HOFFMANNOVÁ, Jana: *Veřejné mluvené projevy v Poslanecké sněmovně: humorný konflikt a konfliktní humor*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 74.

²¹⁴ Příklad (73) byl převzat z: BARTOŠEK, Jaroslav: *Přesvědčování a manipulace v politické žurnalistice*. In: SRPOVÁ, Hana a kol.: *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007, s. 93.

c. *Zmizela tradiční čtyřicetiletá bipolarita a dostavuje se éra multilaterální Evropy, začínají se diverzifikovat zájmy jednotlivých zemí.*²¹⁵

Kromě snahy o neotřelost a ozvláštnění projevu mohou být výpůjčky užívány také ve funkci eufemismů, zejména jako součást politicky korektních výrazů (např. *odlišná minoritní komunita*).²¹⁶

Autorky publikace *Mecanismos lingüísticos de la persuasión: cómo convencer con palabras* uvádějí, že i odborné termíny mohou fungovat jako prostředky persvaze:

*„Habitualmente, los tecnicismos suelen ser utilizados por los hablantes con intenciones distintas a las que supuestamente hicieron nacer tal tipo de elemento: el deseo de dar un nombre a un concepto determinado dentro de una disciplina concreta. Muy al contrario, sus pretensiones a la hora de utilizar estos elementos léxicos obedecen al deseo de persuadir y convencer al interlocutor, así como de guiar su comportamiento y creencias. Ello los convierte en técnicas argumentativas de naturaleza léxica.“*²¹⁷

Příkladem užití odborné terminologie za účelem formování myšlenek příjemce může být následující rozhovor s tehdejším španělským ministrem obrany Trillem:

(75) *A: Cuando dice que el Ejército español está en alerta ¿de cuántos hombres hablamos?*

*B: (...) Y, por tanto, tenemos unos 100.00 efectivos de tropa y marinería más unos 40.000 cuadros de mando. Pero que nadie concluya que esos efectivos están en alerta, eso sería falso. La alerta es preventiva.*²¹⁸

Můžeme pozorovat, že novinář ve své otázce používá slovo *hombres*, zatímco Trillo volí v odpovědi výrazy *efectivos de tropa y marinería* a *cuadros de mando*. Důvodem je snaha o určité odosobnění projevu. Ministr nechce mluvit o „lidech“ nebo „osobách“, kteří jsou v pohotovosti pro případ války. Nechce vyvolávat negativní

²¹⁵ Příklady (74a) až (74c) byly převzaty z: BARTOŠEK, Jaroslav: *Jazyk současné české politiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993, s. 16.

²¹⁶ SVOBODOVÁ, Diana: *Cizojazyčné lexémy a jejich současné formy jako prostředky jazykové aktualizace*. In: SRPOVÁ, Hana: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, 2005, s. 210.

²¹⁷ FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina; ALCAIDE LARA, Esperanza R.: *Mecanismos lingüísticos de la persuasión: cómo convencer con palabras*. Madrid, Arco/Libros, 2002, s. 345.

²¹⁸ Příklad (75) byl převzat z: Tamtéž, s. 367.

emoce a připouštět možnost ztráty lidských životů, a proto raději volí velmi neosobní termíny. V tomto kontextu jsou výrazy jako „hombres“ nebo „personas“ tabuizované. Jedná se o prostředek tzv. atenuace, kterou lze chápat jako snahu o zmírnění negativních účinků daného sdělení. V tomto případě jde o strategii, jejímž cílem je ovlivňování a formování vědomí recipientů, a lze ji tedy také chápat jako prostředek persvazivní.

Dalšími prostředky, kterými lze působit na mínění adresáta, jsou částice, zejména modální, intenzifikační, vytykáací a modifikační. Modální částice udávají stupeň pravděpodobnosti obsahu výpovědi (*asi, možná, snad, zřejmě, pravděpodobně, určitě* atd.), intenzifikační částice zesilují nebo oslabují intenzitu vlastnosti (*velmi, velice, příliš, úplně, naprosto, mnohem, zdaleka, značně, dost, málo* atd.), vytykáací částice omezují či rozšiřují platnost výpovědi (*pouze, jen, právě, obzvláště, především* apod.) a modifikační částice pak modifikují funkci výpovědi (*prostě, přece, vlastně, pěkně, klidně* atd.). Poslední ze jmenovaných jsou výrazy typické pro mluvený jazyk.²¹⁹ Ve španělštině by pak tyto výrazy spadaly do třídy adverbíí.

Vliv na persvazivní účinek sdělení má pak i samotná frekvence slov a index jejich opakování. Stereotypní opakování sloganů a volebních hesel je tradičním prostředkem persvaze.

3.4.1.5. Ostatní prostředky persvaze

Poměrně častým prostředkem, který slouží k posílení persvaze, je intertextovost. Nejčastěji mívá podobu citace, která představuje doslovnou reprodukci části primárního textu, nebo aluze, což je nepřímá narážka, respektive nepřesná reprodukce, která využívá jen některých složek původního textu. Tím, že po dešifrování a interpretaci odhalí adresátovi důvěrně známou skutečnost, zvyšuje aluze účinek persvaze.²²⁰

- (76) a. *Nesnesitelná lehkost idejí.*
- b. *ČSSD na lodi bláznů.*
- c. *Zeman svým Čechům rozumí.*

²¹⁹ NOVÁKOVÁ, Jaroslava: *Lead jako prostředek persvaze*. In: SRPOVÁ, Hana: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, 2005, s. 147.

²²⁰ JAKLOVÁ, Alena: *Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech*. In: *Naše řeč*, ročník 85 (2002), č. 4, s. 169-176. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7689#_ftnref10

d. Podotázka zní: *má být nový prezident dědicem – klonem neúplatného majora Zemana, rozhodného Muže na radnici, silné Ženy za pultem, spravedlivého Nejmladšího z rodu Hamrů, Krále Šumavy?*²²¹

Výrazně získávací funkci má pak tzv. *captatio benevolentiae*. Jedná se o jasně vyjádřené pozitivní hodnocení osobnosti adresáta:

(77) *Jsem velice rád, že jsem mezi vámi, a jsem velice rád, že mohu na vašem setkání promluvit.*²²²

Účinnost persvaze v politickém diskurzu často násobí i užití situační či jazykové komiky. Komika přispívá ke zvyšování přesvědčivosti a zajímavosti projevu, umocňuje emocionální chápání komunikátu a prodlužuje dobu působnosti textu.²²³

Prvky komiky se v politickém diskurzu objevují zejména v rámci kritiky a vzájemného špičkování:

(78) *Čeští novináři propadli jistému pocitu sebevědomí, které není příliš zdůvodněné. Mezi nimi se vyskytuje celá řada osob, které neuspěli v politice (...). Ten, kdo to umí, ten to skutečně dělá. Ten, kdo to neumí, ten o tom píše.*

(79) *A: Je to zvláštní schizofrenie poslanců sociální demokracie, která přiznává impotenci a neschopnost této vlády. v prvním případě té schizofrenie bych doporučil psychiatra, v případě oné impotence vlády bych nabízel bagru. Už je na trhu.*

B: Děkuji panu místopředsedovi L. zejména za jeho poslední radu. Počkám si, jaké bude mít s tímto lékem zkušenosti, a pak se ho optám na jeho názor.

²²¹ Příklady (76a) až (76d) byly převzaty z: JUNKOVÁ, Bohumila: *Aluze v psané publicistice*. In: SRPOVÁ, Hana: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, 2005, s. 113.

²²² Příklad (77) byl převzat z: ČECHOVÁ, Marie; KRČMOVÁ, Marie; MINÁŘOVÁ, Eva: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 288.

²²³ JAKLOVÁ, Alena: *Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech*. In: Naše řeč, ročník 85 (2002), č. 4, s. 169-176. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7689#_ftnref10

Velmi frekventovaným a oblíbeným prostředkem komiky jsou pak také přirovnání. Komiku vyvolává především užití nadsázky a neočekávanost či nelogičnost daného přirovnání; viz příklady (80a) a (80b). Zejména v poslaneckých projevech se pak mohou objevit i anekdoty (81).

(80) a. *Předkládat pozměňovací návrhy k vládní předloze je totéž jako česat mrtvolu.*

b. *Vážně diskutovat zprávu vlády je asi tak smysluplné, jako se pokoušet analyzovat průběh bitvy u Waterloo s bláznem, který o sobě tvrdí, že je Napoleon.*

(81) *Švýcarský důchodce posnídá švýcarský sýr, přečte si švýcarské noviny a jde se projít k Ženevskému jezeru. Francouzský důchodce posnídá francouzský sýr, přečte si francouzské noviny a jde se projít do Buloňského lesíka. Český důchodce posnídá švýcarský prášek, přečte si Němci vydávané noviny, vezme si francouzské hole a jde do práce.*²²⁴

V mluvených projevech pak celkovou persvazi zvyšuje i ocenění posluchačů na závěr řeči a poděkování za pozornost.²²⁵

3.4.2. Neverbální prostředky persvaze

V rámci procesu persvaze hrají důležitou roli také neverbální komunikační prostředky, které mohou mít stejnou sílu jako slova. Neverbální prostředky persvaze lze klasifikovat na dvě hlavní skupiny. První skupinu tvoří prostředky akustické, k nimž můžeme zařadit parajazykové jevy v rozhlasovém a televizním vysílání. Do druhé skupiny spadají prostředky vizuální. S nimi se opět setkáme v televizním vysílání (obrazová složka), ale i v periodickém tisku. Vizuální prostředky lze pak dále rozdělit na ideografické a grafické.²²⁶

K ideografickým prostředkům patří např. fotografie, kresby, karikatury, tabulky, přehledy, schémata, grafy atd. Fotografie politiků, mnohdy digitálně stylizované nebo

²²⁴ Příklady (80a) až (81) byly převzaty z: HOFFMANNOVÁ, Jana: *Veřejné mluvené projevy v Poslanecké sněmovně: humorný konflikt a konfliktní humor*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jana HOFFMANNOVÁ: *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, 2003, s. 59-73.

²²⁵ ČECHOVÁ, Marie; KRČMOVÁ, Marie; MINÁŘOVÁ, Eva: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 288.

²²⁶ JAKLOVÁ, Alena: *Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech*. In: Naše řeč, ročník 85 (2002), č. 4, s. 169-176. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7689#_ftnref10

montované, mohou vyjadřovat pozitivní, neutrální, humorné, ironické, kritické i hanlivé postoje. Ještě vyšší míru persvazivnosti pak mají různé karikatury a komiksy na politická témata.²²⁷

Mezi prostředky grafické pak řadíme různé typy titulků, nadtitulků a podtitulků, jejich typografické ztvárnění a barevné provedení, interpunkční znaménka (vykřičníky, závorky, středníky, dvojtečky, tři tečky atd.), výběr různých typů a velikostí písma, členění textu na odstavce, volba šířky sloupců apod.²²⁸

Jak již bylo řečeno, obraz je schopný zprostředkovat více informací najednou než psané slovo. Zajišťuje velmi rychlý a efektivní přenos informací. Ještě rychleji než informace jsou pak obrazovou komunikací zprostředkovávány emoce. Obrazy umožňují recipientovi intenzivnější prožitek než verbální informace, silněji ho aktivizují a lépe se mu pamatují. Kroeber-Rieh a Esch uvádějí, že člověku stačí pro zaregistrování složitého středně obrazu 1,5 až 2,5 vteřiny. Obraz tedy představuje jednoduchý, úsporný a pohodlný způsob komunikace.²²⁹

V mluveném projevu pak hrají zásadní roli suprasegmentální prostředky a řeč těla. Kinetickým neverbálním prvkem persvaze je přímé a vyrovnané držení těla, které signalizuje vnitřní pohodu a harmonii. Politici často nacvičují specifické držení těla, aby působili důvěryhodně, sebevědomě a charismaticky. Charismatictí lidé totiž dosahují velkých úspěchů při ovlivňování jiných. Pozitivní dojem také umocňuje tělo natočené a mírně nakloněné k partnerovi. Dalším persvazivním faktorem je tzv. posturální echo, tedy decentní kopírování gest, mimiky a pohybů těla partnera. Zrcadlení poloh a pohybů těla, umocněné příležitostným opakováním partnerových slov, vytváří pozitivní atmosféru a ulehčuje proces komunikace. Nikdy se ovšem neděje v průběhu celé komunikace, jedná se spíše o nepatrné náznaky. Persvazivně působí rovněž gesta s otevřenými dlaněmi, signalizující upřímnost, čestnost a otevřenost. Nepřípustné je jakékoli překřížení rukou či nohou, gesto s rukou zařatou v pěst, postoj s rukama v kapsách, absence gestikulace nebo naopak nadměrná gestikulace. V rámci mimických projevů má velkou persvazivní sílu úsměv. Musí se však jednat o úsměv upřímný, nikoli falešný. Důležitý je i oční kontakt s partnerem, který posiluje dojem upřímnosti, otevřenosti a spolehlivosti. Nervózní mimické projevy a uhýbání pohledem

²²⁷ BARTOŠEK, Jaroslav: *Nosiče persvazivních sdělení v politickém diskurzu*. In: SRPOVÁ, Hana: *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, 2005, s. 22.

²²⁸ JAKLOVÁ, Alena: *Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech*. In: *Naše řeč*, ročník 85 (2002), č. 4, s. 169-176. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7689#_ftnref10

²²⁹ JAKLOVÁ, Alena: *Neverbální prvky persvaze v žurnalistice a v reklamě*. In: SRPOVÁ, Hana a kol.: *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2007, s. 199-201.

snižují sílu výpovědi a spolehlivost. V rámci haptických projevů je pak důležité rovnocenné podání ruky s krátkým a pevným stiskem, které signalizuje respekt a sympatie. Při podávání ruky by dlaň nikdy neměla směřovat dolů. Jedná se o projev dominance nad partnerem.²³⁰

²³⁰ ŠKVARENINOVÁ, Oľga: *Presvedčovanie v masmédiách prostredníctvom neverbálnej komunikácie*. In: SRPOVÁ, Hana: *Metody a prostriedky presvedčovani v masových médiich*. Ostravská univerzita v Ostravě, 2005, s. 213-216.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

1. Úvod

V kapitole věnující se persvazi byly popsány jednotlivé prostředky, které zvyšují persvazivnost sdělení v politickém diskurzu. V praktické části se zaměříme na jeden konkrétní jev. Pokusíme se zmapovat výskyt hodnotících adjektiv ve vybraném vzorku českých a španělských textů z oblasti politiky. V závěrečné části pak bude provedena kontrastivní analýza.

2. Materiál výzkumu

Při sbírání vzorku textů jsme využili snadné dostupnosti transkriptů jednotlivých schůzí Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Kongresu poslanců ve Španělsku, a to na oficiálních webových stránkách těchto institucí (www.psp.cz a www.congreso.es). Poslanecká sněmovna představuje dolní komoru Parlamentu, kterému v České republice náleží zákonodárná moc²³¹. Má celkem 200 poslanců, kteří jsou voleni na období čtyř let.²³² Současným předsedou je Jan Hamáček²³³.

Kongres poslanců (*Congreso de los Diputados*) je dolní komorou španělského parlamentu, tzv. *Cortes Generales*. Spolu se senátem představují základní zákonodárný orgán²³⁴. Kongres poslanců má 350 členů²³⁵, kteří jsou voleni na čtyři roky²³⁶, a jeho současným předsedou je Patxi López Álvarez²³⁷.

Materiál pro náš výzkum představuje osm náhodně vybraných textů, čtyři české a čtyři španělské. Ve většině případů se jedná o vyjádření jednotlivých politiků k návrhu určitého zákona. Jeden text pak představuje projev kandidáta na předsedu vlády ve Španělsku. Všechny texty se týkají aktuálních témat, jejich datace se pohybuje v rozmezí od 24. února 2016 do 22. dubna 2016.

²³¹ Ústava České republiky, Čl. 15. (1) Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

²³² Ústava České republiky, Čl. 16. (1) Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

²³³ <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=205>

²³⁴ Constitución española, Art. 66.2. Dostupné z:

http://www.congreso.es/constitucion/ficheros/c78/cons_espa.pdf

²³⁵ Ley Orgánica 5/1985, de 19 de junio, del Régimen Electoral General. Art. 162.1. Dostupné z:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-11672&b=3&tn=1&p=19850620#aprimero>

²³⁶ Constitución española, Art. 68.4. Dostupné z:

http://www.congreso.es/constitucion/ficheros/c78/cons_espa.pdf

²³⁷ http://www.congreso.es/portal/page/portal/Congreso/Congreso/Diputados/BusqForm?_piref73_1333155_73_1333154_1333154.next_page=/wc/fichaDiputado&idDiputado=324

Vzorek čítá celkem 13 414 slov a obsahuje 617 větných celků. Vzorek českých textů představuje 6 715 slov a 399 větných celků, vzorek španělských textů pak obsahuje 6 734 slov a 218 větných celků. Na první pohled si lze povšimnout, že průměrná délka věty je ve španělských textech výrazně vyšší. Obsahuje totiž v průměru 31 slov. Jedna věta ve vybraném vzorku českých textů pak obsahuje v průměru 17 slov.

3. Analýza výskytu hodnotících adjektiv v politickém diskurzu

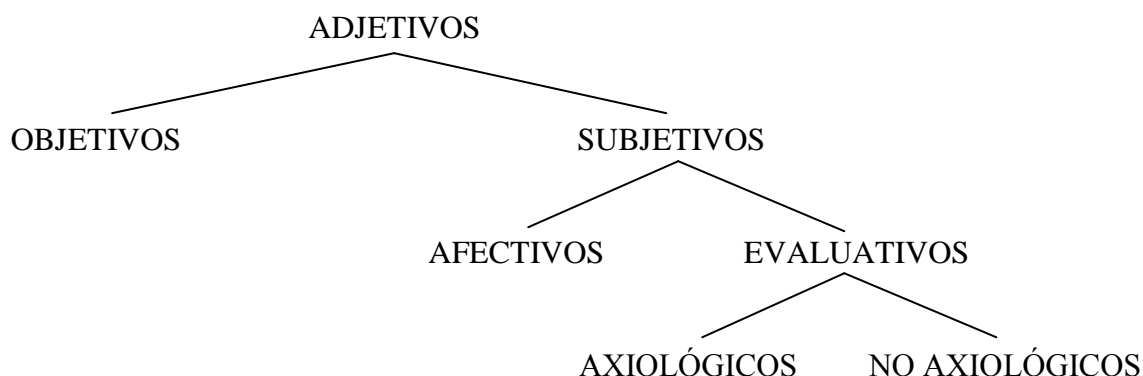
Nejprve se pokusíme vymezit rozsah pojmu *hodnotící adjektivum*. Černý rozlišuje dva základní druhy adjektiv, adjektiva kvalitativní (*calificativos*) a determinativní (*determinativos*). Adjektiva hodnotící vyjadřují určitou vlastnost substantiva (např. *bueno, hermoso, triste, rápido, peligroso, verde* atd.). Adjektiva determinativní pak mohou vyjadřovat určitý vztah (např. *literario, musical, cibernético, pulmonar* atd.), původ (např. *checo, catalán, centroamericano* atd.) nebo pořadí (např. *último, anterior, siguiente* atd.).²³⁸ Gómez Torrego označuje první skupinu determinativních adjektiv jako *adjetivos de relación o pertenencia*, druhou jako *gentilicios* a třetí jako *cuasideterminativos*.²³⁹

Kerbrat-Orecchioni rozlišuje adjektiva objektivní (např. *amarillo, verde, soltero* atd.) a subjektivní. Skupinu subjektivních adjektiv dále rozděluje na adjektiva afektivní a evaluativní, přičemž evaluativní adjektiva mohou být buď axiologická, nebo neaxiologická. Afektivní adjektiva vyjadřují určitou emocionální reakci mluvčího (např. *terrible, alegre, desgarrador, patético* apod.). Evaluativní axiologická adjektiva vyjadřují hodnocení, do kterého se promítá subjektivní postoj mluvčího (např. *bueno, malo, lindo, injusto* apod.). Mluvčí danému objektu přisuzuje nějakou hodnotu, přičemž adjektiva obsahují určitou konotaci. Evaluativní neaxiologická adjektiva pak vyjadřují kvalitativní či kvantitativní hodnocení určitého objektu, ovšem bez jakýchkoli pozitivních či negativních konotací (např. *grande, pequeño, alto, caliente, lejano* apod.). Autorka také uvádí, že existuje řada případů, které jsou na pomezí afektivních a evaluativních axiologických adjektiv (např. *admirable, excitante, despreciable,*

²³⁸ ČERNÝ, Jiří: *Morfología española*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 77.

²³⁹ GÓMEZ TORREGO, Leonardo: *Gramática didáctica del español*. Madrid: Ediciones SM, 2002, s. 51.

irritante atd.). Označuje je jako *axiológico-afectivos*. Pro přehlednost ještě autorka znázorňuje rozdělení adjektiv graficky²⁴⁰:

V naší analýze budeme vycházet z pojetí Kerbrat-Orecchioni, přičemž se budeme zaměřovat na adjektiva afektivní a evaluativní axiologická. Pro zjednodušení je budeme dále označovat jako „hodnotící“. V některých případech bude určujícím faktorem kontext. V případě nejasností budeme využívat možnost poslechu zvukových záznamů z Poslanecké sněmovny, které jsou dostupné na internetu. Soustředit se budeme především na četnost výskytu hodnotících adjektiv, jejich poměr k celkovému počtu adjektiv²⁴¹ a další specifika.

3.1. Analýza výskytu hodnotících adjektiv v českých politických textech

První text představuje dva projevy poslance Tomia Okamury na 44. schůzi Poslanecké sněmovny, konané 12. dubna 2016. Oba příspěvky jsou proneseny na začátku schůze a týkají se podobného tématu. V prvním z nich Okamura navrhuje proces zahrnující provedení referenda o vystoupení z Evropské unie z důvodu přibývajících teroristických útoků a šíření islámu v Evropě. Ve druhém příspěvku pak nabádá ke zpracování objektivní analýzy islámu, která by měla vést ke změně trestního zákona, v němž by

²⁴⁰ KERBRAT-ORECCHIONI, Catherine: *La enunciación. De la subjetividad en el lenguaje*. Buenos Aires, 1997, s. 110-113. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/0B7IDIto5bCUuXzNxNllaOTJUNDQ/view?pref=2&pli=1>

²⁴¹ Do celkového počtu adjektiv nebudou započítána adjektiva, která jsou součástí názvu státu, právního dokumentu, zákona, politické strany nebo určité instituce (např. *Česká republika*, *Lisabonská smlouva*, *Listina základních práv a svobod*, *Unión Europea* apod.). Stejně tak nebudou počítána adjektiva, jež jsou součástí ustáleného spojení, zejména při oslovení (např. *Vážené dámy a pánové*), ani adjektiva, která jsou součástí adverbii (např. *de manera injusta*). Jako adjektiva naopak budeme chápat výrazy typu *de calidad*, která by v českém překladu odpovídala adjektivům (např. *kvalitní*).

měl být islám výslovně zakázán. Text obsahuje celkem 1 178 slov a 78 větných celků. Průměrná délka jedné věty tedy činí 15 slov.

V textu bylo nalezeno celkem 69 výskytů adjektiv, z nichž 12 případů jsou adjektiva hodnotící. Adjektiva představují 5,9 % z celkového počtu slov. Hodnotící adjektiva pak představují 17,4 % z celkového počtu adjektiv a 1 % z celkového počtu slov.

V následující tabulce můžeme vidět všechna hodnotící adjektiva (vždy v 1. pádu jednotného čísla), která se v textu vyskytla. Zaznamenána je i jejich četnost výskytu a stupeň, ve kterém byla užita (1. pozitiv, 2. komparativ, 3. superlativ).

Tabulka 1: Výskyt hodnotících adjektiv v projevu č. 1

Hodnotící adjektivum	Počet výskytů	Stupeň
<i>naivní</i>	1	1.
<i>bláznivý</i>	1	1.
<i>zásadní</i>	2	1.
<i>velký</i>	1	1.
<i>nesporný</i>	1	1.
<i>třetířadý</i>	1	1.
<i>neslučitelný</i>	2	1.
<i>rasistický</i>	1	1.
<i>pravdivý</i>	1	1.
<i>trefný</i>	1	1.

Můžeme vidět, že značné množství hodnotících adjektiv má negativní náboj (např. *bláznivý*, *třetířadý*, *rasistický* atd.), což souvisí s výrazně kritickým zaměřením obou projevů. V textu jsme také narazili na první případ, kdy byl rozhodujícím faktorem kontext. Jedná se o adjektivum *velký*, které běžně spadá do kategorie evaluativních neaxiologických adjektiv. V souladu s kontextem jsme se ho ovšem rozhodli zařadit jako hodnotící adjektivum; viz příklad (4). Všechna nalezená hodnotící adjektiva byla užita v prvním stupni neboli pozitivu.

Další tabulka zobrazuje řídicí substantiva, na kterých jednotlivá adjektiva závisejí, a frekvenci jejich výskytu v textu.

Tabulka 2: Četnost výskytu řídicích substantiv v projevu č. 1

Řídicí substantivum	Počet výskytů	Adjektivum
<i>eurofil</i>	1	<i>naivní</i>
<i>plány</i>	1	<i>bláznivé</i>
<i>ohrožení</i>	1	<i>zásadní</i>
<i>odpovědnost</i>	1	<i>velká</i>
<i>kroky</i>	1	<i>zásadní</i>
<i>substantivní věta</i>	1	<i>nesporné</i>
<i>ideologie</i>	1	<i>rasistická</i>
<i>kniha</i>	1	<i>posvátná</i>
<i>občané</i>	1	<i>třetířadí</i>
<i>instituce</i>	1	<i>neslučitelná</i>
<i>režim</i>	1	<i>neslučitelný</i>
<i>výroky</i>	1	<i>pravdivé</i>
<i>citát</i>	1	<i>trefný</i>

Z tabulky je patrné, že se žádné řídicí substantivum v textu neopakovalo.

Nyní se podívejme na kontext všech nalezených hodnotících adjektiv v daném textu:

- (1) *Poslední kroky Evropské komise spojené s návrhy na převzetí řízení migrační politiky v jednotlivých zemích znamenají, že spadly kulisy pro **naivní** eurofily.*
- (2) *Bohužel nejsou u konce ani **bláznivé** multikulturní plány na vytvoření evropského superstátu.*
- (3) *Kombinace politiky těchto bláznů v čele Evropské komise a šíření islámu v Evropě bude znamenat **zásadní** ohrožení bezpečnosti našich občanů a prosperity České republiky.*
- (4) *Máme **velkou** odpovědnost a lidé se nás jednou zeptají, jak jsme s ní naložili.*
- (5) *A souběžně s vystoupením provedeme **zásadní** kroky k zastavení nelegální migrace na naše území, kroky k posílení obrany naší země a bezpečí našich občanů a staneme se opět suverénním státem.*
- (6) *To, že radikální islám přináší zlo, je **nesporné**.*

- (7) *Islámská **posvátná** kniha Korán bezesbytku naplňuje skutkovou podstatu paragrafu 355 našeho trestního zákona.*
- (8) *Židé a křesťané jsou **třetířadí** občané.*
- (9) *Instituce zákonů šaría je **neslučitelná** se zásadami demokratické společnosti.*
- (10) *Režim založený na zákonech šaría je **neslučitelný** s konvencí o lidských právech (...).*
- (11) *Dámy a pánové, systém v České republice potírá kritiky ideologie, která není náboženstvím, ale světovládnou **rasistickou** ideologií, ale přitom by měl urychleně začít potírat její hlásání.*
- (12) *Jak víte, již dvakrát jednal mandátový a imunitní výbor o mém vydání v souvislosti s mými **pravdivými** výroky o vyznavačích islámu.*
- (13) *Vysvětluje to jeden **trefný** citát německého evangelického kněze z dob Hitlerova Německa.*

Druhý text představuje dva projevy poslance Jana Zahradníka na 42. schůzi Poslanecké sněmovny, která proběhla 2. března 2016. V obou příspěvcích se poslanec vyjadřuje k návrhu zákona o ochraně ovzduší a vybízí ostatní členy Sněmovny k jeho zamítnutí v prvním čtení. Celý text obsahuje 2 554 slov a 119 větných celků. Jedna věta tedy v průměru obsahuje 21 až 22 slov.

V textu jsme našli celkem 146 adjektiv, z nichž 47 případů byla adjektiva hodnotící. Adjektiva tedy představují 5,7 % z celkového počtu slov. Hodnotící adjektiva přitom tvoří 32,2 % z celkového počtu adjektiv a 1,8 % z celkového počtu slov, což je podstatně více než v prvním zkoumaném textu.

V následující tabulce můžeme vidět všechna hodnotící adjektiva, která byla v tomto textu nalezena, dále i jejich četnost výskytu a stupeň, ve kterém byla užita.

Tabulka 3: Výskyt hodnotících adjektiv v projevu č. 2

Hodnotící adjektivum	Počet výskytů	Stupeň
<i>úporný</i>	1	1.
<i>přísný</i>	5	1.
<i>superpřísný</i>	1	1.
<i>vhodný</i>	1	3.

<i>posvátný</i>	1	1.
<i>škodlivý</i>	1	1.
<i>dobrý</i>	4	1.
<i>kvalitní</i>	6	1.
<i>významný</i>	7	1. (3x)
		2. (3x)
		3. (1x)
<i>sofistikovaný</i>	1	1.
<i>chytrý</i>	1	1.
<i>těžký</i>	2	1.
<i>zstrašující</i>	1	1.
<i>minimální</i>	1	1.
<i>maximální</i>	1	1.
<i>oprávněný</i>	1	1.
<i>šikanózní</i>	1	1.
<i>supernegativní</i>	1	1.
<i>důsledný</i>	1	1.
<i>negativní</i>	1	1.
<i>nehodný</i>	1	1.
<i>nezdárný</i>	1	1.
<i>odstrašující</i>	1	1.
<i>jasný</i>	1	1.
<i>značný</i>	1	1.
<i>ukázněný</i>	1	1.
<i>čistý</i>	1	1.
<i>složitý</i>	1	1.

Nejvíce užívaná hodnotící adjektiva ve zkoumaném textu jsou *významný*, *kvalitní* a *přísný*. Do hodnotících adjektiv jsme zařadili i adjektivum *oprávněný*, které v tomto kontextu funguje jako protiklad k adjektivu *šikanózní*; viz příklad (20). Většina nalezených adjektiv se vyskytuje v pozitivu, tři v komparativu a dvě v superlativu. Výrazně nepřevládají ani adjektiva pozitivně hodnotící, ani adjektiva negativně hodnotící.

V další tabulce je uveden seznam řídicích substantiv, na kterých jsou jednotlivá adjektiva závislá.

Tabulka 4: Četnost výskytu řídicích substantiv v projevu č. 2

Řídící substantivum	Počet výskytů	Adjektivum
<i>části</i>	1	<i>nejvýznamnější</i>
<i>snaha</i>	1	<i>úporná</i>
<i>normy</i>	2	<i>přísné</i>
<i>zájmeno „my“</i>	3	<i>přísní</i>
		<i>superpřísní</i>
		<i>důslední</i>
<i>nástroj</i>	1	<i>nejvhodnější</i>
<i>snižování</i>	1	<i>posvátné</i>
<i>látky</i>	1	<i>škodlivé</i>
<i>kotel (kotle)</i>	4	<i>dobrý (2x)</i>
		<i>sofistikované</i>
		<i>chytré</i>
<i>palivo</i>	2	<i>dobré</i>
<i>uhlí</i>	3	<i>kvalitní</i>
<i>kouř</i>	1	<i>významnější</i>
<i>způsob</i>	1	<i>kvalitní</i>
<i>pomoc</i>	1	<i>těžká</i>
<i>účinek</i>	2	<i>zastrašující</i>
		<i>odstrašující</i>
<i>prostředky</i>	1	<i>minimální</i>
<i>počet</i>	1	<i>maximální</i>
<i>kontroly</i>	2	<i>oprávněné</i>
		<i>šikanózní</i>
<i>substantivní věta</i>	1	<i>těžké</i>
<i>případy</i>	1	<i>supernegativní</i>
<i>působení</i>	1	<i>negativní</i>
<i>sousedí</i>	2	<i>nehodní</i>
		<i>nezdární</i>
<i>událost</i>	1	<i>významná</i>
<i>zájem</i>	2	<i>významnější</i>
<i>návrh</i>	1	<i>jasný</i>
<i>věc</i>	1	<i>významná</i>
<i>peníze</i>	1	<i>značné</i>
<i>podmínky</i>	1	<i>přísné</i>
<i>normy</i>	1	<i>přísné</i>
<i>společnost</i>	1	<i>ukázněná</i>
<i>svědomí</i>	1	<i>čisté</i>
<i>návrh</i>	1	<i>významný</i>
<i>procedura</i>	1	<i>složitá</i>

Nejčastěji, konkrétně čtyřikrát, hodnotící adjektiva závisela na substantivu *kotel* (příp. *kotle*), dále pak např. na substantivech *uhlí*, *palivo*, *normy* nebo *kontroly*, což odpovídá ústřednímu tématu textu, kterým je zákon o ochraně ovzduší. Mluvčí ve svém projevu poměrně často používá inkluzivní plurál, proto se i některá z hodnotících adjektiv vztahovala k zájmenu „my“.

Nyní se podívejme na příklady nalezených hodnotících adjektiv:

- (14) *Dobře víme, k čemu vedla **úporná** snaha Evropské unie vylepšovat a stále vylepšovat a ještě vylepšovat automobilová vozidla ve snaze dosáhnout co nejmenší emise.*
- (15) *I my se tedy snažíme nějak tady být **přísní**, být **superpřísní**.*
- (16) *Ale zase na druhé straně už jsem tady při projednávání novely zákona 114, o ochraně přírody a krajiny, upozorňoval, že opatření obecné povahy v tomto ohledu není úplně **nejvhodnější** nástroj.*
- (17) *Snažím se tady kritizovat vyhlášení nízkoemisních zón, další omezování svobody za účelem **posvátného** snižování znečištění ovzduší.*
- (18) *A pak jsou to samozřejmě lidé, kteří nemají prostředky na to, aby si mohli opatřit **kvalitní** způsob topení - plyn, elektřinu, nějaké ty vysoce **sofistikované chytré** ekologické kotle spalující různé alternativní paliva třeba nebo včetně i toho **kvalitního** uhlí, a tady pak je **těžká** pomoc.*
- (19) *Otázkou je tedy, zdali určitý **zастраšující** účinek, který si od zákona zřejmě předkladatel slibuje, bude dosažen.*
- (20) *Může se ale nakonec stát, že se z toho stane pravidlo, že kontroly, ať už **oprávněné**, nebo **šikanózní**, budou na denním pořádku (...).*
- (21) *Tady jsme velmi **důslední** a ty lidi naopak velmi důsledně chráníme. Na druhou stranu jim budeme vnikat do domů.*
- (22) *Důvod, proč navrhuji zamítnutí, není v tom, že bych nechtěl ochránit všechny obyvatele zejména Moravskoslezského a dalších krajů, kde k tomu dochází, před **negativním** působením jejich **nehodných, nezdárných** sousedů.*
- (23) *Ten návrh po pravdě není úplně **jasný**.*
- (24) *Kdo bude určovat počet těch opakování, počet těch opětovných jevů, kdy to znečištění skutečně nastalo? Čili skutečně je to **významná** věc.*

- (25) Kolega Pavera zmínil cestu, která by v určité možné více **ukázněné** společnosti k cíli mohla vést.
- (26) Když si tohle uvědomíme, že tím zdůvodňujeme nějaký návrh tak **významný**, jako je tento, že bychom měli mít nějakou zpětnou pojistku a říci si pozor, teď děláme něco, co bychom neměli dělat, možná bychom měli šlápnout na brzdu, možná návrh zamítnout nebo vrátit k přepracování, aby procedura nebyla tak **složitá**, a pokusit se tyto věci zhodnotit, vyřešit a v nějaké širší diskusi ještě jednou projednat.

Třetí text obsahuje celkem tři projevy místopředsedy vlády a ministra financí Andreje Babiše na 42. schůzi Poslanecké sněmovny, která se konala 2. března 2016. Ve svých příspěvcích se Babiš vyjadřuje k novele zákona o rozpočtových pravidlech, přičemž žádá, aby byl tento zákon schválen. Celý text obsahuje 1942 slov a 153 větných celků. Jedna věta tedy v průměru obsahuje 12 až 13 slov.

V textu jsme našli celkem 145 adjektiv, z nichž 19 případů byla adjektiva hodnotící. Adjektiva tedy představují 7,5 % z celkového počtu slov. Samotná hodnotící adjektiva tvoří 13,1 % z celkového počtu adjektiv a 1 % z celkového počtu slov. Podíl hodnotících adjektiv je zde nejnižší ze všech českých textů, ačkoli celkový podíl adjektiv v textu je naopak jeden z nejvyšších. Významnou část tvoří především relační adjektiva jako např. *finanční, státní, komerční, rozpočtový, národní* apod.

V následující tabulce můžeme vidět všechna hodnotící adjektiva, která byla v daném textu nalezena, dále i jejich četnost výskytu a stupeň, ve kterém byla užita.

Tabulka 5: Výskyt hodnotících adjektiv v projevu č. 3

Hodnotící adjektivum	Počet výskytů	Stupeň
<i>dobrý</i>	5	1. (2x)
		2. (3x)
<i>přehnaný</i>	1	1.
<i>velký</i>	1	1.
<i>příčetný</i>	1	1.
<i>marginální</i>	1	1.
<i>nevýznamný</i>	1	1.
<i>dostatečný</i>	1	1.
<i>absurdní</i>	2	1.

<i>skvělý</i>	1	1.
<i>jednoduchý</i>	1	1.
<i>natvrdejší</i>	1	1.
<i>unikátní</i>	1	1.
<i>hezký</i>	1	1.
<i>složitý</i>	1	1.

Nejčastěji se opakujícím hodnotícím adjektivem bylo adjektivum *dobry*. V případě adjektiva *velký* hrál opět rozhodující roli kontext; viz příklad (36). Většina nalezených adjektiv byla užitá v pozitivu, tři v komparativu. Výrazně nepřevládají ani adjektiva pozitivně hodnotící, ani adjektiva negativně hodnotící.

V další tabulce uvádíme seznam řídicích substantiv, na kterých jednotlivá adjektiva závisejí.

Tabulka 6: Četnost výskytu řídicích substantiv v projevu č. 3

Řídící substantivum	Počet výskytů	Adjektivum
<i>návrh</i>	1	<i>dobry</i>
<i>obavy</i>	1	<i>přehnané</i>
<i>plánování</i>	1	<i>lepší</i>
<i>ředitel</i>	1	<i>příčetný</i>
<i>problém</i>	1	<i>marginální</i>
<i>cash flow</i>	1	<i>lepší</i>
<i>výpadek</i>	1	<i>nevýznamný</i>
<i>opatření</i>	1	<i>dostatečná</i>
<i>debata</i>	2	<i>absurdní</i>
<i>hospodaření</i>	1	<i>dobré</i>
<i>ředitel</i>	1	<i>skvělý</i>
<i>zájmeno „já“</i>	1	<i>natvrdejší</i>
<i>paušály</i>	1	<i>unikátní</i>
<i>logika</i>	1	<i>velká</i>
<i>název</i>	1	<i>hezký</i>
<i>zákon(y)</i>	2	<i>lepší</i>
		<i>zaplevelené</i>

Nyní se podíváme na několik příkladů nalezených hodnotících adjektiv:

- (27) *Myslím, že ten návrh skutečně není **dobrý** a ničemu by nepomohl.*
- (28) *Co se týče včasného odesílání peněz, vyjádřené obavy jsou **přehnané**.*
- (29) *U zaměstnaneckých pojišťoven činí aktuálně úrokové příjmy průměrně zhruba jednu desetinu zdrojů na financování preventivních programů z důvodu klesajících úrokových sazeb, takže se jedná o **nevýznamný** výpadek cca 50 milionů korun.*
- (30) *Tato opatření považujeme za **dostatečná**.*
- (31) *Takže to je **absurdní** debata prosím vás. **Absurdní** debata.*
- (32) *Tak VZP je model **dobrého** hospodaření.*
- (33) *Máte tam **skvělého** ředitele.*
- (34) *Solidární přirážka, to je také takový marketingový **hezký** název.*
- (35) *Vy jste přišli s 15procentní daní, potom jste zjistili, že jste to neuměli spočítat, tak jste to doháněli tou superhrubou mzdou, což také není moc **velká** logika.*
- (36) *Protože skutečně ty zákony jsou tak **zapevlené**, je to tak všechno **složitě** a je potřeba napsat nový zákon o dani z příjmů. A to potrvá asi dva roky.*
- (37) *Ministerstvo financí na tom začalo pracovat, takže doufejme, že ten nástupce po příštích parlamentních volbách to dotáhne a budeme mít konečně nějaký **lepší** zákon.*

Čtvrtým českým textem je projev poslance Vladislava Vilímce, ve kterém se kriticky vyjadřuje k vládnímu návrhu zákona o rozšíření pravomocí Nejvyššího kontrolního úřadu. Projev byl součástí 44. schůze Poslanecké sněmovny, která se konala 22. dubna 2016. Celý text obsahuje 1 041 slov a 49 větných celků. Jedna věta tedy v průměru obsahuje 21 slov.

V textu bylo nalezeno celkem 85 adjektiv, z nichž 16 případů byla adjektiva hodnotící. Adjektiva tedy představují 8,2 % z celkového počtu slov. Samotná hodnotící adjektiva tvoří 18,8 % z celkového počtu adjektiv a 1,5 % z celkového počtu slov.

V následující tabulce můžeme vidět všechna hodnotící adjektiva, která byla v daném textu nalezena, dále i jejich frekvenci a stupeň, ve kterém byla užita.

Tabulka 7: Výskyt hodnotících adjektiv v projevu č. 4

Hodnotící adjektivum	Počet výskytů	Stupeň
<i>velký</i>	1	2.
<i>symbolický</i>	1	1.
<i>sporný</i>	1	1.
<i>zbytečný</i>	3	1.
<i>kvalitní</i>	1	2.
<i>dobrý</i>	1	1.
<i>jasný</i>	1	1.
<i>zajímavý</i>	4	1.
<i>nezajímavý</i>	1	1.
<i>chvályhodný</i>	1	1.
<i>nezbytný</i>	1	1.

Nejvíce užívanými hodnotícími adjektivy byla adjektiva *zajímavý* a *zbytečný*. Adjektivum *velký* bylo zařazeno do zkoumaných hodnotících adjektiv opět na základě kontextu; viz příklad (39). V tomto projevu výrazně nepřevládají ani adjektiva pozitivně hodnotící, ani adjektiva negativně hodnotící. Dvě adjektiva byla užitá v komparativu, ostatní v pozitivu.

V další tabulce je uveden seznam řídicích substantiv, na kterých jednotlivá adjektiva závisejí, spolu s počtem jejich výskytů v textu.

Tabulka 8: Četnost výskytu řídicích substantiv v projevu č. 4

Řídicí substantivum	Počet výskytů	Adjektivum
<i>debata</i>	1	<i>větší</i>
<i>změny</i>	1	<i>symbolické</i>
<i>zákon</i>	2	<i>sporný</i>
		<i>zbytečný</i>
<i>kontrola</i>	2	<i>kvalitnější</i>
		<i>zbytečná</i>
<i>práce</i>	1	<i>dobrá</i>
<i>substantivní věta</i>	1	<i>jasné</i>
<i>záměr</i>	1	<i>chvályhodný</i>
<i>podklad</i>	1	<i>nezbytný</i>

Nejčastěji se hodnotící adjektiva vztahovala k substantivním větám, dále pak k substantivům *zákon* a *kontrola*.

Nyní se podíváme na několik příkladů nalezených hodnotících adjektiv:

- (38) *No, já mám spíše dojem, že nějaká **větší** debata se nekonala.*
- (39) *To jsou všechno víceméně **symbolické** změny oproti předloze (...).*
- (40) *Obzvláště pokud si myslím, že zákon je velmi **sporný**, z mého pohledu v mnoha ohledech i **zbytečný**.*
- (41) *Kontroly nebudou **kvalitnější**.*
- (42) *Přehled kontrol Nejvyššího kontrolního úřadu za poslední roky ukazuje, že úřad směřuje svou pozornost skutečně na různé cíle a při kontrole centrálních úřadů odvádí **dobrou** práci.*
- (43) *Nevím, co je pro Nejvyšší kontrolní úřad **zajímavé**, co nebude **zajímavé**, a nedivím se starostům, že pak samozřejmě nerozumí kritériím, podle kterých si Nejvyšší kontrolní úřad bude mezi nimi vybírat, asi podle toho, co bude pro Nejvyšší kontrolní úřad **zajímavé** či **nezajímavé**.*
- (44) *Není tedy **jasné**, na základě jakého systému bude kontrola územních samosprávných celků probíhat, jak se bude vytvářet plán kontrol a jak se budou vybírat subjekty, do kterých se NKÚ vypraví.*
- (45) *(...) v současném systému kontrol jsou duplicity, které vedou ke **zbytečným** a opakovaným úkonům a k plýtvání energií úředníků i penězi daňových poplatníků.*
- (46) *Záměr navázat rozšíření pravomocí NKÚ na odstranění těchto duplicit kontrolních systémů je na první pohled možná **chvályhodný**, jenže je tu problém.*
- (47) *Tato analýza je podle mého názoru přitom **nezbytným** podkladem pro zpracování případných legislativních změn, které by duplicity odstranily.*

3.2. Analýza výskytu hodnotících adjektiv ve španělských politických textech

Prvním zkoumaným španělským textem je projev, který zazněl na šesté schůzi Kongresu poslanců 5. dubna 2016 a ve kterém poslanec Carles Campuzano i Canadés prezentuje a obhajuje návrh zákona zvýšení o minimální mzdy. Tento text obsahuje celkem 1 021 slov a 31 větných celků. Jedna věta se tedy v průměru skládá z 33 slov.

V textu jsme našli celkem 66 adjektiv, z nichž 13 případů byla adjektiva hodnotící. Adjektiva tedy představují 6,5 % z celkového počtu slov. Samotná hodnotící adjektiva pak představují 19,7 % z celkového počtu adjektiv a 1,3 % z celkového počtu slov.

V následující tabulce jsou uvedena všechna hodnotící adjektiva, která byla v textu nalezena, dále i jejich frekvence a stupeň, ve kterém byla užitá.

Tabulka 9: Výskyt hodnotících adjektiv v projevu č. 5

Adjektivum	Počet výskytů	Stupeň
<i>importante</i>	1	1.
<i>suficiente</i>	1	1.
<i>imprescindible</i>	1	1.
<i>mágico</i>	1	1.
<i>crítico</i>	1	1.
<i>malo</i>	1	1.
<i>respetable</i>	1	1.
<i>incompatible</i>	1	1.
<i>con calidad</i>	1	1.
<i>profundo</i>	1	1.
<i>claro</i>	2	1.
<i>comprometido</i>	1	1.

Adjektivum *claro* je díky dvěma výskytům nejužívanějším hodnotícím adjektivem v textu. Všechna nalezená adjektiva byla užitá v pozitivu.

V následující tabulce je uveden seznam řídicích substantiv, na kterých jsou jednotlivá adjektiva závislá, spolu s počtem jejich výskytů v textu.

Tabulka 10: Četnost výskytu řídicích substantiv v projevu č. 5

Řídící substantivum	Počet výskytů	Adjektivum
<i>cuestión</i>	1	<i>importante</i>
<i>calidad</i>	1	<i>suficiente</i>
<i>productividad</i>	1	<i>imprescindible</i>
<i>receta</i>	1	<i>mágica</i>
<i>zájmeno „my“</i>	1	<i>críticos</i>
<i>respuestas</i>	1	<i>malas</i>
<i>críticas</i>	1	<i>respetables</i>

<i>objetivo</i>	1	<i>incompatible</i>
<i>empleo</i>	1	<i>con calidad</i>
<i>carácter</i>	1	<i>profundo</i>
<i>mensaje(s)</i>	3	<i>claro(s) (2x)</i>
		<i>comprometido</i>

Nejčastěji, a to třikrát, se hodnotící adjektiva vztahovala k substantivu *mensaje(s)*.

Nyní se podívejme na několik příkladů nalezených hodnotících adjektiv a jejich širší kontext:

- (48) *De hecho, es la primera iniciativa conjunta que presentamos estos dos grupos desde que entramos en la Cámara y lo hacemos en relación con una cuestión **importante**, como es establecer un mandato al Gobierno y a la Cámara de compromiso de subida del salario mínimo interprofesional.*
- (49) (...) *constatando que el empleo se está recuperando, pero también constatando con preocupación que el empleo que se está creando no tiene la calidad **suficiente**.*
- (50) *Estamos convencidos de que necesitamos una política salarial que estimule un aumento de la productividad **imprescindible** para ganar posiciones competitivas.*
- (51) (...) *la propuesta que formulamos desde Esquerra Republicana y desde Democràcia i Llibertad parte de la idea de que una de las medidas a adoptar —aunque no sea como una receta **mágica**— es un incremento del salario mínimo (...).*
- (52) *Lo hacemos siendo **críticos** con el Gobierno en funciones, que en diciembre aprobó una subida del salario mínimo del 0,5 % respecto al año 2015, muy lejos de los salarios mínimos de nuestro entorno.*
- (53) (...) *hay quienes entienden que los salarios mínimos son **malas** respuestas en economías con altas tasas de desempleo, con trabajadores con poco nivel de cualificación, con desempleo juvenil alto.*
- (54) *A nuestro entender, esas críticas, que son muy **respetables** (...).*

(55) *Esperamos, señorías, que hoy se consiga una mayoría amplia que lance un mensaje claro y comprometido de la Cámara a favor de la subida del salario mínimo con el objetivo de cumplir con la Carta Social Europea.*

Druhý španělský text představuje projev, ve kterém poslanec Rafael Simancas Simancas vystupuje proti zákonu *Ley orgánica para la mejora de la calidad educativa* (LOMCE), poukazuje na jeho nedostatky a žádá jeho zrušení. Projev rovněž zazněl na šesté schůzi Kongresu poslanců, konané 5. dubna 2016. Tento text obsahuje celkem 2 335 slov a 88 větých celků. Jedna věta se tedy v průměru skládá z 26 až 27 slov.

V textu bylo nalezeno 173 adjektiv, z nichž 58 případů byla adjektiva hodnotící. Adjektiva tedy představují 7,4 % z celkového počtu slov. Samotná hodnotící adjektiva pak představují 34,1 % z celkového počtu adjektiv a 2,5 % z celkového počtu slov, což je zatím nejvyšší podíl ze všech dosud zkoumaných textů.

Následující tabulka zachycuje všechna použitá hodnotící adjektiva, jejich četnost výskytu a stupeň, ve kterém byla užitá.

Tabulka 11: Výskyt hodnotících adjektiv v projevu č. 6

Adjektivum	Počet výskytů	Stupeň
<i>efectivo</i>	1	1.
<i>estable</i>	1	1.
<i>perdurable</i>	1	1.
<i>bueno</i>	4	1. (2x)
		2. (1x)
		3. (1x)
<i>grande</i>	4	1.
<i>grave</i>	2	1.
<i>malo</i>	4	1.
<i>añejo</i>	1	1.
<i>de calidad</i>	3	1.
<i>conflictivo</i>	2	1.
<i>lógico</i>	2	1.
<i>de su lógica</i>	1	1.
<i>claro</i>	1	1.
<i>precipitado</i>	1	1.
<i>confuso</i>	1	1.
<i>contradictorio</i>	1	1.

<i>suficiente</i>	3	1.
<i>controvertido</i>	1	3.
<i>famoso</i>	1	1.
<i>anacrónico</i>	1	1.
<i>inútil</i>	1	1.
<i>inmerecido</i>	1	1.
<i>difícil</i>	1	1.
<i>relevante</i>	1	1.
<i>mínimo</i>	1	1.
<i>absoluto</i>	1	1.
<i>sobresaliente</i>	1	1.
<i>falso</i>	1	1.
<i>injusto</i>	1	2.
<i>mercantilista</i>	3	1.
<i>capaz</i>	1	1.
<i>autoritario</i>	1	1.
<i>barato</i>	1	1.
<i>devaluado</i>	1	1.
<i>eficiente</i>	2	1.
<i>difícil</i>	1	1.
<i>desarrollado</i>	1	2.
<i>justo</i>	1	2.
<i>de equidad</i>	1	1.

Hodnotící adjektiva s nejvyšším výskytem byla adjektiva *malo*, *grande* a *bueno*. V textu se vyskytuje značné množství adjektiv pozitivně hodnotících (např. *bueno*, *efectivo*, *estable*, *perdurable*, *justo*, *de calidad* apod.) i negativně hodnotících (*malo*, *conflictivo*, *confuso*, *inútil*, *difícil*, *mercantilista* apod.). Adjektivum *grande* bylo na základě kontextu a své antepozice před substantivem počítáno jako adjektivum hodnotící; viz např. příklady (57) a (70). Mezi hodnotící adjektiva byla rovněž zařazena adjektiva *famoso* a *barato*, která běžně fungují jako evaluativní neaxiologická adjektiva. V projevu se do nich však silně promítá subjektivní postoj mluvčího. Adjektivum *famosas* v příkladu (62) má v daném kontextu plnit posměšnou funkci. Adjektivum *barata* lze v příkladu (68) přeložit jako *laciný*. Celkem čtyři adjektiva byla užitá v komparativu, dvě v superlativu a ostatní v pozitivu.

V následující tabulce můžeme vidět přehled řídicích substantiv, na kterých jednotlivá adjektiva závisejí, spolu s počtem jejich výskytů v textu

Tabulka 12: Četnost výskytu řídicích substantiv v projevu č. 6

Řídící substantivum	Počet výskytů	Adjektivum
<i>derogación</i>	1	<i>efectiva</i>
<i>regulación</i>	2	<i>estable</i>
		<i>perdurable</i>
<i>pacto</i>	3	<i>gran</i>
<i>futuro</i>	1	<i>el mejor</i>
<i>perjuicios</i>	1	<i>graves</i>
<i>ley</i>	9	<i>mala (3x)</i>
		<i>mercantilista (3x)</i>
		<i>autoritaria</i>
		<i>barata</i>
		<i>conflictiva</i>
<i>clericalismo</i>	1	<i>añejo</i>
<i>educación</i>	5	<i>de calidad (2x)</i>
		<i>de equidad</i>
		<i>devaluada</i>
		<i>barata</i>
<i>implantación</i>	2	<i>precipitada</i>
		<i>confusa</i>
<i>dificultades</i>	1	<i>lógicas</i>
<i>instrucciones</i>	1	<i>contradictorias</i>
<i>desarrollos</i>	1	<i>más controvertidos</i>
<i>reválidas</i>	1	<i>famosas</i>
<i>prueba</i>	2	<i>anacrónica</i>
		<i>inútil</i>
<i>día</i>	1	<i>mal</i>
<i>desconfianza</i>	1	<i>inmerecida</i>
<i>substantivní věta</i>	2	<i>claro</i>
		<i>difícil</i>
<i>consenso</i>	2	<i>difícultoso</i>
		<i>relevante</i>
<i>incertidumbre</i>	1	<i>absoluta</i>
<i>aptitudes</i>	1	<i>mínimas</i>
<i>estudiantes</i>	1	<i>sobresalientes</i>

<i>problemas</i>	1	<i>graves</i>
<i>análisis</i>	1	<i>falso</i>
<i>modelo</i>	1	<i>más injusto</i>
<i>empleados</i>	2	<i>buenos</i>
<i>ciudadanos</i>	1	<i>capaces</i>
<i>enseñanza</i>	1	<i>de calidad</i>
<i>uso</i>	1	<i>eficiente</i>
<i>recursos</i>	4	<i>eficientes</i>
		<i>suficientes (3x)</i>
<i>diferencias</i>	1	<i>grandes</i>
<i>sistema</i>	1	<i>mejor</i>
<i>España</i>	2	<i>más desarrollada</i>
		<i>más justa</i>

Nejčastěji, a to devětkrát, se hodnotící adjektiva vztahovala k substantivu *ley*. Vzhledem k tomu, že je projev zaměřen na kritiku daného zákona, ve většině případů je výraz *ley* doprovázen negativně hodnotícími adjektivy jako např. *mala*, *mercantilista*, *autoritaria* nebo *conflictiva*.

Nyní se podívejme na příklady nalezených hodnotících adjektiv:

- (56) *Pretendemos, además, que la paralización de la Lomce suponga el primer paso para su derogación **efectiva** y su sustitución por un nuevo marco regulatorio, una nueva regulación **estable, perdurable**, que debe ser fruto de un **gran** pacto social y político sobre el **mejor** futuro para la educación en España.*
- (57) *Proponemos parar la Lomce porque su implantación está provocando incertidumbres, confusión, dificultades prácticas y **graves** perjuicios en los centros educativos para profesores, para docentes, para los alumnos y para las familias.*
- (58) *Y sobre todo, solicitamos parar esta ley porque se trata de una **mala** ley para la educación en nuestro país.*
- (59) *Paremos la Lomce, derogemos la Lomce y alcancemos cuanto antes un **gran** pacto social y político que proporcione a la sociedad española la*

educación **de calidad** y con igualdad de oportunidades que necesita y que merece.

- (60) En consecuencia, la implantación de la Lomce está siendo **precipitada, confusa**, con instrucciones **contradictorias** y sin recursos **suficientes**.
- (61) Entre los desarrollos más **controvertidos** de la ley están, desde luego, las **famosas** reválidas.
- (62) En pocas semanas, si no lo remediamos, cientos de miles de niños y niñas que cursan 6.º de Primaria se enfrentarán a una prueba **anacrónica e inútil**.
- (63) Si existía en nuestra enseñanza un consenso **difícil** pero **relevante** era el establecido en torno a la selectividad.
- (64) (...) queremos parar y derogar la Lomce porque es una ley que no resuelve los problemas de la educación en el presente y porque genera problemas aún más **graves** para el futuro.
- (65) La Lomce parte, señorías, de un análisis **falso**.
- (66) La Lomce es también una ley **mercantilista**, porque persigue formar antes **buenos** empleados que ciudadanos **capaces** (...).
- (67) Es una ley **barata** para una educación **devaluada**, como puso de manifiesto el informe del Consejo de Estado.
- (68) La derecha suele reivindicar el uso **eficiente** de los recursos, pero no suele admitir que para que los recursos sean **eficientes** primero tienen que ser **suficientes**, y los recursos de la Lomce no lo son.
- (69) Será **difícil** porque existen **grandes** diferencias ideológicas entre algunos de nosotros.
- (70) Queremos una educación **de calidad** y **equidad** para una España más **desarrollada** y más **justa**.

Dalším zkoumaným textem je řeč kandidáta na předsedu vlády, kterým je Pedro Sánchez Pérez-Castejón. Projev zazněl na čtvrté schůzi Kongresu poslanců, konané 4. března 2016. Tento text obsahuje celkem 2 251 slov a 73 větných celků. Jedna věta tedy v průměru obsahuje 31 slov, což je zatím nejvyšší průměrná délka věty v rámci dosud zkoumaných textů.

V textu bylo nalezeno 131 adjektiv, z nichž 33 případů byla adjektiva hodnotící. Adjektiva tedy představují 5,9 % z celkového počtu slov. Samotná hodnotící adjektiva pak představují 25,2 % z celkového počtu adjektiv a 1,5 % z celkového počtu slov.

V následující tabulce můžeme vidět seznam všech nalezených hodnotících adjektiv, jejich frekvenci a stupeň, ve kterém byla užitá.

Tabulka 13: Výskyt hodnotících adjektiv v projevu č. 7

Hodnotící adjektivum	Počet výskytů	Stupeň
<i>sorprendente</i>	1	1.
<i>fracasado</i>	1	1.
<i>irresponsable</i>	2	1.
<i>sencillo</i>	1	1.
<i>progresista</i>	3	1.
<i>de calidad</i>	2	1.
<i>abierto</i>	1	1.
<i>integrador</i>	1	1.
<i>plural</i>	1	1.
<i>diverso</i>	1	1.
<i>de la injusticia</i>	1	1.
<i>de la desigualdad</i>	1	1.
<i>reformista</i>	1	1.
<i>estable</i>	1	1.
<i>sostenible</i>	1	1.
<i>progresivo</i>	1	1.
<i>suficiente</i>	1	1.
<i>grande</i>	1	1.
<i>importante</i>	1	3.
<i>bueno</i>	2	3.
<i>grave</i>	1	1.
<i>partidista</i>	1	1.
<i>imperioso</i>	1	1.
<i>leal</i>	1	1.
<i>unido</i>	1	1.
<i>limpio</i>	1	1.
<i>justo</i>	1	1.
<i>efectivo</i>	1	1.

Mluvčí v projevu hovoří o své představě nové, lepší vlády, a proto zde jednoznačně převažují adjektiva pozitivně hodnotící jako např. *progresista, estable, progresivo, leal, limpio* či *justo*. Jelikož mluvčí zároveň kritizuje současnou vládu Španělska, které předsedá Mariano Rajoy, nalezneme v textu i několik negativně hodnotících adjektiv (např. *fracasado, irresponsable, de la injusticia*). Některá adjektiva byla zařazena do hodnotících z toho důvodu, že se vyskytují jako součást určitého řetězce, který má jako celek hodnotící funkci. Jedná se konkrétně o tyto případy: *una España integradora, plural, diversa* a *España unida, limpia y justa*.

V následující tabulce můžeme vidět přehled řídicích substantiv, na kterých jednotlivá adjektiva závisejí, spolu s počtem jejich výskytů v textu.

Tabulka 14: Četnost výskytu řídicích substantiv v projevu č. 7

Řídící substantivum	Počet výskytů	Adjektivum
<i>huida</i>	1	<i>sorprendente</i>
<i>gobierno</i>	3	<i>fracasado</i>
		<i>reformista</i>
		<i>progresista</i>
<i>conducta</i>	1	<i>irresponsable</i>
<i>respuesta</i>	1	<i>sencilla</i>
<i>soluciones</i>	1	<i>progresistas</i>
<i>empleo</i>	1	<i>de calidad</i>
<i>España</i>	9	<i>abierta</i>
		<i>integradora</i>
		<i>plural</i>
		<i>diversa</i>
		<i>de la injusticia</i>
		<i>de la desigualdad</i>
		<i>unida</i>
		<i>limpia</i>
<i>trabajo</i>	2	<i>estable</i>
		<i>de calidad</i>
<i>política(s)</i>	3	<i>sostenible</i>
		<i>progresistas</i>
		<i>efectivas</i>
<i>sistema</i>	2	<i>progresivo</i>
		<i>suficiente</i>

<i>substantivní věta</i>	1	<i>más importante</i>
<i>pacto</i>	1	<i>gran</i>
<i>manera</i>	1	<i>mejor</i>
<i>corrupción</i>	1	<i>grave</i>
<i>utilización</i>	1	<i>partidista</i>
<i>necesidad</i>	1	<i>imperiosa</i>
<i>herencia</i>	1	<i>la mejor</i>
<i>bloqueo</i>	1	<i>irresponsable</i>
<i>sopORTE</i>	1	<i>leal</i>

Nejčastěji, konkrétně devětkrát, se hodnotící adjektiva vztahují k substantivu *España*, dále pak k substantivům *política* a *gobierno*. Jedná se opět o ústřední témata celého projevu.

Nyní se podívejme na příklady nalezených hodnotících adjektiv:

- (71) *Señorías, esta **sorprendente** huida del señor Rajoy de sus responsabilidades institucionales había llevado a nuestro país a un periodo de incertidumbre y de bloqueo (...).*
- (72) *Señorías, según la versión que el pasado miércoles el señor Rajoy explicó en esta tribuna, la culpa de que no asumiera su responsabilidad era mía por no apoyar a su **fracasado** Gobierno.*
- (73) *Así que se plantea hoy la posibilidad de acordar soluciones **progresistas** a los problemas de la clase media y trabajadora (...).*
- (74) *Señorías, España no puede esperar ni un minuto más para regenerar la vida democrática en nuestro país, sus instituciones y el ejercicio de la política; una España **abierta** a Europa y también al mundo; una España **integradora, plural, diversa**, que solucione a través del diálogo y el entendimiento sus problemas de convivencia y que acoja en su seno todas las sensibilidades e ideologías (...).*
- (75) *El proyecto del bien común que yo pretendo impulsar desde el Gobierno es la única alternativa a la España **de la injusticia** y **de la desigualdad** en la que estamos inmersos (...).*

- (76) *Hablo de corrupción, de aquella que vemos a diario en los medios de comunicación, pero también de otra que hace menos ruido, pero que es igual de **grave**, y es la utilización **partidista** de las instituciones públicas como se ha hecho durante estos últimos cuatro años.*
- (77) *Señorías, el acuerdo que presentamos a las fuerzas que deseen el cambio en España plantea también la **imperiosa** necesidad de abordar los problemas de convivencia en Cataluña (...).*
- (78) *La Constitución es la **mejor** herencia de nuestros padres, madres, abuelos y abuelas, pero necesita una reforma para dar respuesta a los problemas de hoy.*
- (79) *Señorías, con la celebración de esta sesión de investidura mi grupo parlamentario y yo hemos cumplido ya el primer objetivo, que era sacar a España del bloqueo **irresponsable** al que la había sometido el señor Rajoy y poner en marcha el reloj de la democracia.*
- (80) *También ha sido y es soporte **leal** de otros Gobiernos de progreso.*
- (81) *(...) y porque ningún Gobierno de cambio que defienda los intereses de una España **unida, limpia y justa** dejará de contar con nuestro apoyo.*

V posledním zkoumaném textu se poslankyně María Paz del Moral Milla vyjadřuje k nepříznivé pracovní situaci v Andalusii, která se týká zejména žen, a k opatření, která by měla vést ke zlepšení této situace. Projev zazněl na druhé schůzi Kongresu poslanců, která se konala 24. února 2016. Tento text obsahuje celkem 1 127 slov a 26 větných celků. Jedna věta tedy v průměru obsahuje 43 slov, což je nejvyšší průměrná délka věty v rámci všech zkoumaných textů.

V textu bylo nalezeno celkem 72 adjektiv, z nichž 14 případů byla adjektiva hodnotící. Adjektiva tedy představují 6,4 % z celkového počtu slov. Samotná hodnotící adjektiva pak představují 19,4 % z celkového počtu adjektiv a 1,2 % z celkového počtu slov.

V následující tabulce můžeme vidět přehled všech nalezených hodnotících adjektiv, jejich frekvenci a stupeň, ve kterém byla užitá.

Tabulka 15: Výskyt hodnotících adjektiv v projevu č. 8

Hodnotící adjektivum	Počet výskytů	Stupeň
<i>apasionante</i>	1	1.
<i>difícil</i>	1	1.
<i>brutal</i>	1	1.
<i>nefasto</i>	1	1.
<i>dramático</i>	1	2.
<i>extraordinario</i>	2	1.
<i>excepcional</i>	1	1.
<i>intenso</i>	1	1.
<i>merecido</i>	1	1.
<i>malo</i>	1	3.
<i>bueno</i>	1	2.
<i>urgente</i>	1	1.
<i>agravado</i>	1	1.

Pouze adjektivum *extraordinario* mělo dva výskyty, ostatní byla užita pouze jednou. Jedno adjektivum bylo užito v superlativu, dvě v komparativu, zbytek v pozitivu.

V následující tabulce můžeme vidět přehled řídicích substantiv, na kterých jednotlivá adjektiva závisejí, spolu s počtem jejich výskytů v textu.

Tabulka 16: Četnost výskytu řídicích substantiv v projevu č. 8

Řídící substantivum	Počet výskytů	Adjektivum
<i>etapa</i>	1	<i>apasionante</i>
<i>situación</i>	3	<i>difícil</i>
		<i>más dramática</i>
		<i>agravada</i>
<i>recorte</i>	1	<i>brutal</i>
<i>reparto</i>	1	<i>nefasto</i>
<i>medidas</i>	3	<i>extraordinarias (2x)</i>
		<i>urgentes</i>
<i>zájmeno „algo“</i>	1	<i>excepcional</i>
<i>campaña(s)</i>	2	<i>intensa</i>
		<i>mejores</i>
<i>título</i>	1	<i>merecido</i>
<i>plaga</i>	1	<i>la peor</i>

Nyní se podívejme na příklady nalezených hodnotících adjektiv:

- (82) *Soy nueva en esta Cámara y espero que esta sea una etapa **apasionante**, parece que sí por lo que estamos viendo.*
- (83) *Con esta iniciativa ponemos de manifiesto una vez más la **difícil** situación que atraviesan trabajadores y trabajadoras eventuales del campo andaluz (...).*
- (84) *(...) el Gobierno del PP —ahora en funciones— se ha encargado de agravar con el recorte **brutal** de las ayudas a la agroindustria andaluza y un **nefasto** reparto de la PAC que ha supuesto un hachazo de más de 400 millones de euros entre fondos de desarrollo rural y pagos directos.*
- (85) *La situación es todavía más **dramática** para estas mujeres, ya que además de no poder acceder al subsidio agrario, no pueden seguir cotizando a la Seguridad Social y, por tanto, pueden ver peligrar su futura pensión.*
- (86) *Como ejemplo, cabe recordar la última vez que redujeron las peonadas tras una **intensa** campaña de movilizaciones protagonizadas por alcaldes, alcaldesas, Diputados y Diputadas socialistas (...).*
- (87) *Por tanto, y dada la gravedad de esta circunstancia, pedimos el apoyo de todos los grupos parlamentarios a esta PNL, porque la adopción de medidas **extraordinarias** ante determinadas situaciones de crisis no es algo **excepcional**.*
- (88) *(...) estamos dando al Grupo Popular la oportunidad de reconciliarse con el mundo rural y con el campo andaluz, y de quitarse de encima el más que **merecido** título de ser **la peor** plaga que ha tenido el campo andaluz en estos cuatro años.*
- (89) *Es nuestra responsabilidad y nuestra obligación, y si no se toman medidas **urgentes** este problema irá en aumento, ya que si la sequía persiste la situación se verá **agravada** seriamente.*

3.3. Kontrastivní analýza

V této části budou porovnány získané výsledky analýzy výskytu hodnotících adjektiv ve španělských a českých textech politického diskurzu.

Následující dvě tabulky zachycují podíl hodnotících adjektiv z celkového počtu adjektiv a z celkového počtu slov v jednotlivých českých a španělských textech.

Tabulka 17: Relativní frekvence hodnotících adjektiv ve vzorku českých textů

Projev	Poměr adjektiv k celkovému počtu slov	Poměr hodnotících adjektiv k celkovému počtu adjektiv	Poměr hodnotících adjektiv k celkovému počtu slov
č. 1	5,9 %	17,4 %	1 %
č. 2	5,7 %	32,2 %	1,8 %
č. 3	7,5 %	13,1 %	1 %
č. 4	8,2 %	18,8 %	1,5 %
Celkem	6,6 %	21,1 %	1,4 %

Tabulka 18: Relativní frekvence hodnotících adjektiv ve vzorku španělských textů

Projev	Poměr adjektiv k celkovému počtu slov	Poměr hodnotících adjektiv k celkovému počtu adjektiv	Poměr hodnotících adjektiv k celkovému počtu slov
č. 5	6,5 %	19,7 %	1,3 %
č. 6	7,4 %	34,1 %	2,5 %
č. 7	5,9 %	25,2 %	1,5 %
č. 8	6,4 %	19,4 %	1,2 %
Celkem	6,5 %	27,6 %	1,8 %

Můžeme si povšimnout, že projev Jana Zahradníka (č. 2) má sice nejnižší poměr adjektiv k celkovému počtu slov, nicméně poměr hodnotících adjektiv k celkovému počtu slov je zde druhý nejvyšší. Nejvyšší podíl hodnotících adjektiv k celkovému počtu slov i k celkovému počtu adjektiv jsme našli v projevu č. 6, jehož autorem je Rafael Simancas Simancas. Ačkoli je ve španělských textech průměrný podíl adjektiv z celkového počtu slov nepatrně nižší, podíl hodnotících adjektiv je oproti českým textům vyšší, a to o 0,4 %. Podíl hodnotících adjektiv v rámci celkového počtu adjektiv je rovněž vyšší ve španělských textech (o 6,5 %).

Další dvě tabulky zachycují hodnotící adjektiva s nejvyšší frekvencí v českých a španělských textech. Do tabulek byla zařazena všechna hodnotící adjektiva se dvěma a více výskyty.

Tabulka 19: Hodnotící adjektiva s nejvyšší frekvencí v českých textech

Hodnotící adjektivum	Počet výskytů
<i>dobrý</i>	10
<i>významný</i>	7
<i>kvalitní</i>	7
<i>přísný</i>	5
<i>zajímavý</i>	4
<i>zbytečný</i>	3
<i>velký</i>	3
<i>zásadní</i>	2
<i>neslučitelný</i>	2
<i>těžký</i>	2
<i>složitý</i>	2
<i>jasný</i>	2
<i>posvátný</i>	2
<i>absurdní</i>	2

Tabulka 20: Hodnotící adjektiva s nejvyšší frekvencí ve španělských textech

Hodnotící adjektivum	Počet výskytů
<i>bueno</i>	7
<i>malo</i>	6
<i>de calidad /con calidad</i>	5
<i>grande</i>	5
<i>suficiente</i>	5
<i>claro</i>	3
<i>progresista</i>	3
<i>grave</i>	3
<i>mercantilista</i>	3
<i>estable</i>	2
<i>conflictivo</i>	2
<i>eficiente</i>	2
<i>importante</i>	2
<i>grave</i>	2
<i>efectivo</i>	2
<i>difícil</i>	2
<i>lógico</i>	2
<i>irresponsable</i>	2
<i>justo</i>	2
<i>injusto /de la injusticia</i>	2
<i>extraordinario</i>	2

Ve vybraném vzorku českých i španělských textů se nejčastěji objevovalo hodnotící adjektivum *dobrý / bueno*. Podobná je i frekvence užívání adjektiva *kvalitní / de calidad*. Ve španělských textech je toto adjektivum třetím nejužívanějším hodnotícím adjektivem, v českých textech se dělí o druhé místo s adjektivem *významný*. Jako poměrně zajímavá se nám jeví skutečnost, že adjektivum *malo* bylo ve španělských textech druhým nejužívanějším hodnotícím adjektivem, kdežto adjektivum *špatný* se v českých textech neobjevilo ani jednou.

Další dvě tabulky zachycují hodnotící adjektiva s nejvyšší frekvencí v českých a španělských textech. Do tabulek byla zařazena všechna hodnotící adjektiva se dvěma a více výskyty.

Tabulka 21: Řídící substantiva s nejvyšší frekvencí v českých textech

Řídící substantivum	Počet výskytů
<i>substantivní věta</i>	5
<i>kontrola (kontroly)</i>	4
<i>kotel (kotle)</i>	4
<i>zákon</i>	4
<i>normy</i>	3
<i>návrh</i>	3
<i>uhlí</i>	3
<i>zájmeno „my“</i>	3
<i>debata</i>	2
<i>zájem</i>	2
<i>palivo</i>	2
<i>účinek</i>	2
<i>sousedí</i>	2

Tabulka 22: Řídící substantiva s nejvyšší frekvencí ve španělských textech

Řídící substantivum	Počet výskytů
<i>España</i>	11
<i>ley</i>	9
<i>recursos</i>	6
<i>educación</i>	5
<i>pacto</i>	4
<i>gobierno</i>	3
<i>política(s)</i>	3

<i>mensaje(s)</i>	3
<i>sistema</i>	3
<i>medidas</i>	3
<i>situación</i>	3
<i>substantivní věta</i>	3
<i>regulación</i>	2
<i>implantación</i>	2
<i>prueba</i>	2
<i>consenso</i>	2
<i>empleados</i>	2
<i>respuesta(s)</i>	2
<i>trabajo</i>	2
<i>campana(s)</i>	2
<i>empleo</i>	2

Ve vzorku českých textů hodnotící adjektiva nejčastěji závisela na substantivních větách, dále pak na substantivech *kontrola*, *kotel* a *zákon*. Rozdíly ve frekvenci jednotlivých substantiv nejsou příliš výrazné. Ve španělských textech se hodnotící adjektiva nejčastěji vztahovala k substantivům *España*, *ley* a *recursos*. Nejfrekventovanějším řídicím substantivem v rámci všech textů je substantivum *zákon / ley*.

V následujících dvou tabulkách můžeme vidět, v jakém stupni byla hodnotící adjektiva nejčastěji užívána.

Tabulka 23: Frekvence českých hodnotících adjektiv v pozitivu, komparativu a superlativu

Stupeň	Absolutní frekvence	Relativní frekvence
pozitiv	84	89,4 %
komparativ	8	8,5 %
superlativ	2	2,1 %

Tabulka 24: Frekvence španělských hodnotících adjektiv v pozitivu, komparativu a superlativu

Stupeň	Absolutní frekvence	Relativní frekvence
pozitiv	106	89,8 %
komparativ	6	5,1 %
superlativ	6	5,1 %

Můžeme pozorovat, že ve vzorku španělských textů je frekvence hodnotících adjektiv v komparativu mírně nižší než v textech českých, přičemž frekvence adjektiv v superlativu je naopak vyšší. Nebyla nalezena žádná španělská hodnotící adjektiva ve formě superlativu absolutního.

Některá nalezená hodnotící adjektiva byla zároveň součástí jiných prostředků, které rovněž zvyšují persvazivnost sdělení. Jednalo se např. o nespisovné a expresivní výrazy (*šikanózní, supernegativní, natvrdejší*). Řada hodnotících adjektiv byla také součástí tropů a figur:

- (90) *Máte tam **skvělého** ředitele. Ten je tam taky dlouho. Dohoda politických stran. Jo. Skvěle hospodaří ta VZP. Fakt skvěle.* (ironie)
- (91) *Máme **velkou** odpovědnost a lidé se nás jednou zeptají, jak jsme s ní naložili.* (řečnické konstatování s nepřímou výzovou funkcí)
- (92) *La tercera: ¿queremos que las políticas de cambio empiecen a ser **efectivas** ya? ¿Sí o no?* (řečnická otázka)
- (93) *Paremos la Lomce, deroguemos la Lomce y alcancemos cuanto antes un **gran** pacto social y político.* (řečnická výzva)

Pro španělštinu byl poměrně charakteristický sled několika po sobě jdoucích hodnotících adjektiv, což lze rovněž chápat jako prostředek umocňující persvazi (např. *una España integradora, plural, diversa; una prueba anacrónica e inútil; una nueva regulación estable, perdurable; España unida, limpia y justa*).

Dvě hodnotící adjektiva pak byla užitá v rámci rčení a citace:

- (94) *To je takové to kalvínské rčení, že když nařizoval, aby občané neměli záclony v domech, kdo hřích nepáchá, kdo má svědomí **čisté**, nemusí se kontroly bát.*
- (95) *Evropský soud pro lidská práva svým výnosem z roku 2001 rozhodl - cituji: Instituce zákonů šaría je **neslučitelná** se zásadami demokratické společnosti.*

Závěr

Cílem naší diplomové práce bylo prostřednictvím statistické analýzy zmapovat výskyt hodnotících adjektiv ve vybraném vzorku českých a španělských textů politického diskurzu. V první kapitole teoretické části jsme se seznámili s pragmatickou lingvistikou a jejími okruhy zkoumání. Soustředili jsme se zejména na teorii mluvních aktů, na pojmy *presupozice* a *implikatura* a dále také na základní principy verbální komunikace, kterými jsou princip kooperace, zdvořilostní princip a princip manipulace. Pro úplnost jsme se v závěru kapitoly věnovali i neverbální komunikaci, která je rovněž nedílnou součástí projevu. V druhé kapitole jsme se zabývali diskurzem a analýzou diskurzu. Největší důraz byl kladen na představení rétorického stylu a charakteristických znaků jazyka politiky. Třetí kapitola byla věnována pojmu *persvaze*. Nejprve jsme krátce nahlédli do její historie a poté jsme se pokusili vymezit vztah mezi manipulací a persvazí. Stěžejní část kapitoly představuje výčet verbálních a neverbálních prostředků persvaze v politickém diskurzu. Verbální persvazivní prostředky byly rozděleny podle jednotlivých jazykových rovin, tedy na fonetické, morfologické, syntaktické a lexikální.

V praktické části této práce jsme se zaměřili na jeden konkrétní lexikální prostředek persvaze, a to na užívání hodnotících adjektiv v politickém diskurzu. Zkoumali jsme jejich výskyt v osmi náhodně vybraných českých a španělských textech z oblasti politiky. Jednalo se o transkribované projevy politiků, které zazněly na schůzích Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky a Kongresu poslanců ve Španělsku. Vzorek obsahuje celkem 13 414 slov.

V rámci výzkumu nás zajímala především četnost výskytu hodnotících adjektiv, jejich poměr k celkovému počtu adjektiv a k celkovému počtu slov. Zjistili jsme, že podíl adjektiv z celkového počtu slov se mezi dvěma zmiňovanými jazyky příliš neliší (6,6 % v českých textech a 6,5 % ve španělských textech). Hodnotící adjektiva představovala 1,4 % z celkového počtu slov v textech českých a 1,8 % v textech španělských. Poměr hodnotících adjektiv k celkovému počtu adjektiv pak činil 21,1 % v českých textech a 27,6 % v textech španělských. Hodnotícími adjektivy s nejvyšší frekvencí v rámci všech textů byla adjektiva *dobry* a *bueno*. Velmi podobná byla i frekvence užívání adjektiva *kvalitní / de calidad*. Ve španělských textech představovalo třetí nejužívanější hodnotící adjektivum, přičemž v textech českých se dělilo o druhé místo s adjektivem *významný*. Patrně největší rozdíl lze pozorovat

u výskytu adjektiv *špatný* a *malo*. Ve španělských textech bylo adjektivum *malo* druhým nejužívanějším hodnotícím adjektivem, zatímco adjektivum *špatný* se v českých textech neobjevilo ani jednou. Tato skutečnost se nám jeví jako poměrně překvapivá, obzvláště pokud přihlídneme k faktu, že většina projevů byla zaměřená kriticky. Adjektiva *dobrý* a *špatný* patří navíc mezi základní hodnotící adjektiva.

Zaměřili jsme se také na výskyt řídicích substantiv, na kterých jednotlivá hodnotící adjektiva závisela. Ve vzorku českých textů nejčastěji závisela na substantivních větách, dále pak na substantivech *kontrola*, *kotel* a *zákon*, zatímco ve španělských textech se nejčastěji vztahovala k substantivům *España*, *ley* a *recursos*.

Dále jsme pozorovali stupně, ve kterých byla nalezená hodnotící adjektiva užitá. Podíl adjektiv v pozitivu byl v obou jazycích velmi podobný (89,4 % v textech českých a 89,8 % v textech španělských). Česká hodnotící adjektiva v komparativu představovala 8,5 %, adjektiva v superlativu pak 2,1 %. Ve španělských textech byla relativní frekvence hodnotících adjektiv v komparativu i superlativu shodná, a to 5,1 %.

Závěrem lze říci, že užívání hodnotících adjektiv se nám jeví jako velmi častý prostředek persvaze v mluvených politických projevech. Vyšší frekvenci tohoto prostředku jsme zaznamenali v projevech španělských. V každém českém textu, jehož průměrná délka byla 1 679 slov, se objevilo v průměru 24 hodnotících adjektiv, zatímco v každém španělském projevu, jehož průměrná délka činila 1 684 slov, bylo v průměru užitó 30 hodnotících adjektiv. V obou jazycích vycházelo více než jedno hodnotící adjektivum na každých 100 slov.

Resumen

El objetivo de la presente tesis es el análisis contrastivo del uso de los recursos persuasivos en los textos políticos checos y españoles. La tesis consta de dos partes principales (la parte teórica y la parte práctica), seis capítulos y otros subcapítulos.

El primer capítulo de la parte teórica está dedicado a la pragmalingüística. Habla sobre los primeros impulsos que llevaban a su desarrollo y, especialmente, sobre los fenómenos principales de los que se ocupa esta disciplina. Se presenta la teoría de los actos de habla, los términos *presuposición* e *implicatura*, los principios básicos de la comunicación verbal (el principio de cooperación, el principio de cortesía y el principio de manipulación) y, al final, la comunicación no verbal que también forma parte importante del discurso oral. El segundo capítulo trata sobre el discurso y el análisis del discurso. Además, se describen los recursos lingüísticos característicos del lenguaje político. El tercer capítulo se refiere al término *persuasión*. Primero, se plantea con brevedad la historia de la persuasión y después se explica la diferencia entre la persuasión y la manipulación. En la mayor parte del capítulo describimos los recursos persuasivos característicos para el discurso político. Se pone énfasis en los recursos persuasivos verbales que se dividen en fonéticos, morfológicos, sintácticos y léxicos.

En la parte práctica hemos realizado la investigación a base de ocho textos políticos checos y españoles que contienen 13 414 palabras en total. Los textos checos contienen 6 715 palabras, los textos españoles constan de 6 734 palabras. Hemos enfocado un recurso persuasivo concreto, es decir el uso de los adjetivos evaluativos en el discurso político. Por el término “adjetivos evaluativos” entendemos los adjetivos afectivos, los evaluativos axiológicos y los axiológico-afectivos, según el concepto de Kerbrat-Orecchioni.

Nuestra investigación demuestra que los adjetivos evaluativos representan un 1,4 % de la cantidad total de las palabras en los textos checos y un 1,8 % en los textos españoles. Asimismo, forman un 21,1 % de la cantidad total de los adjetivos en los textos checos y un 27,6 % en los textos españoles. Los adjetivos evaluativos que aparecen con mayor frecuencia en todos los textos son los adjetivos *bueno* y *dobrý*. Los adjetivos *kvalitní* y *významný* aparecen también con mucha frecuencia en los textos checos. La expresión *de cantidad* es el tercero “adjetivo” evaluativo más utilizado en los textos españoles. Nos ha sorprendido mucho que en los textos checos el adjetivo

špatný no ha aparecido ni una sola vez, mientras que en los textos españoles el adjetivo *malo* representa el segundo adjetivo evaluativo más usado. Nos parece sorprendente dado que la mayoría de los discursos checos tiene carácter crítico y, además, los adjetivos como *bueno / dobrý* o *malo / špatný* pertenecen a los adjetivos evaluativos principales.

También hemos observado la frecuencia de los sustantivos de los que dependen los adjetivos evaluativos analizados. En los textos checos los adjetivos dependen con mayor frecuencia de las oraciones sustantivas y después de los sustantivos *kontrola*, *kotel* y *zákon*, mientras que en los textos españoles dependen con mayor frecuencia de los sustantivos *España*, *ley* a *recursos*.

Al fin hemos enfocado los grados de comparación de los adjetivos evaluativos. Los adjetivos en grado positivo forman un 89,4 % en los textos checos y un 89,8 % en los textos españoles. En los textos checos los adjetivos en grado comparativo representan un 8,5 % y los adjetivos en grado superlativo forman un 2,1 %. En los textos españoles la frecuencia relativa de los adjetivos en grado comparativo y superlativo es idéntica, es decir un 5,1 %.

Para concluir, podemos decir que el uso de los adjetivos evaluativos resulta ser un recurso persuasivo muy frecuente en los discursos políticos orales, sobre todo en los españoles. En cada texto checo, cuya longitud media es 1 679 palabras, aparece en promedio 24 adjetivos evaluativos, mientras que en cada texto español, que contiene en promedio 1 684 palabras, se utiliza 30 adjetivos evaluativos, lo que significa que en ambas lenguas la aparición media del adjetivo evaluativo es más de una por cada 100 palabras.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

AUSTIN, John Langshaw (2000): *Jak udělat něco slovy*. Praha: Filosofia, ISBN 80-7007-133-8.

BARTOŠEK, Jaroslav (1993): *Jazyk současné české politiky*. Olomouc: Univerzita Palackého, ISBN 80-7067-331-1.

BARTOŠEK, Jaroslav: *Nosiče persvazivních sdělení v politickém diskurzu*. In: SRPOVÁ, Hana (2005): *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, ISBN 80-7368-101-3.

BARTOŠEK, Jaroslav: *Přesvědčování a manipulace v politické žurnalistice*. In: SRPOVÁ, Hana a kol. (2007): *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, ISBN 978-80-7368-265-1.

BETTINGHAUS, Erwin; CODY, Michael (1987): *Persuasive communication*. New York: Holt, Rinehart, Winston. In: GÁLIK, Stanislav (2012): *Psychologie přesvědčování*. Praha: Grada, ISBN 978-80-247-4247-2.

BOZDĚCHOVÁ, Ivana: *K jazykové úrovni současných politických debat*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana (2003): *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, ISBN 80-200-1034-3.

ČECHOVÁ, Marie; KRČMOVÁ, Marie; MINÁŘOVÁ, Eva (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, ISBN 978-80-7106-961-4.

ČERMÁK, František (2011): *Jazyk a jazykověda: přehled a slovníky*. Praha: Karolinum, ISBN 978-80-246-1946-0.

ČERNÝ, Jiří (2008): *Morfologie španělského jazyka*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, ISBN 978-80-244-2153-7.

ČMEJRKOVÁ, Světlá: *Kulturní a jazykové zdroje persvazivnosti české reklamy*. In: SRPOVÁ, Hana a kol. (2007): *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, ISBN 978-80-7368-265-1.

ČMEJRKOVÁ, Světlá: *Mediální rozhovor jako žánr veřejného projevu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana (2003): *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, ISBN 80-200-1034-3.

DOLNÍK, Juraj (2009): *Všeobecná jazykoveda. Opis a vysvetľovanie jazyka*. Bratislava: Veda, ISBN 978-80-224-1078-6.

ESCANDELL VIDAL, M. Victoria (2010): *Introducción a la pragmática*. Barcelona: Ariel, ISBN 978-84-344-8267-8.

FUENTES RODRÍGUEZ, Catalina; ALCAIDE LARA, Esperanza R. (2002): *Mecanismos lingüísticos de la persuasión: cómo convencer con palabras*. Madrid, Arco/Libros, ISBN 84-7635-536-X.

GRICE, Paul: *Logika a konverzace*. In: FIALA, Jiří (2006): *Analytická filosofie: druhá čítanka*. Plzeň: O.P.S., ISBN 80-903773-1-9.

GÓMEZ TORREGO, Leonardo (2002): *Gramática didáctica del español*. Madrid: Ediciones SM, ISBN 84-348-8587-5.

HEFFERNAAN, James (1996): *Writing: A College Handbook*. New York–London: W. W. Norton & Company. Citováno v: BARTOŠEK, Jaroslav: *Přesvědčování a manipulace v politické žurnalistice*. In: SRPOVÁ, Hana a kol. (2007): *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, ISBN 978-80-7368-265-1.

HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum, ISBN 978-80-246-2233-0.

HOFFMANNOVÁ, Jana (1997): *Stylistika a--: současná situace stylistiky*. Praha: TRIZONIA, ISBN 80-85573-67-9.

HOFFMANNOVÁ, Jana: *Veřejné mluvené projevy v Poslanecké sněmovně: humorný konflikt a konfliktní humor*. In: ČMEJRKOVÁ, Světa a Jana HOFFMANNOVÁ (2003): *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, ISBN 80-200-1034-3.

HRABÁK, Josef (1973): *Poetika*. Praha: Československý spisovatel.

JAKLOVÁ, Alena (2007): *Neverbální prvky persvaze v žurnalistice a v reklamě*. In: SRPOVÁ, Hana a kol.: *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, ISBN 978-80-7368-265-1.

JENČA, Imrich: *Persvazivne postupy v žurnalistických komunikátoch a ich frekvencia v masových médiách*. In: SRPOVÁ, Hana (2005): *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, ISBN 80-7368-101-3.

JÍLKOVÁ, Hana: *Persvazivní metody v reklamním textu*. In: SRPOVÁ, Hana (2005): *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, ISBN 80-7368-101-3.

JUNKOVÁ, Bohumila: *Aluze v psané publicistice*. In: SRPOVÁ, Hana (2005): *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, ISBN 80-7368-101-3.

KERBRAT-ORECCHIONI, Catherine (1997): *La enunciación. De la subjetividad en el lenguaje*. Buenos Aires. ISBN 950-506-009-2. Dostupné z: <https://drive.google.com/file/d/0B7IDIt05bCUuXzNxNllaOTJUNDQ/view?pref=2&pli=1>

KRÁLOVÁ, Jana (2012): *Vybrané problémy španělské stylistiky na pozadí češtiny*. Univerzita Karlova v Praze. ISBN 978-80-7308-404-2. Dostupné z: http://www.ff.cuni.cz/UTRLLFF-58-version1-vybrane_problemy_spanelske_stylistiky.pdf

KRAUS, Jiří a kol. (2011): *Člověk mluvící: řečníci bez tribuny čtením i poslechem*. Voznice: Leda, ISBN 978-80-7335-258-5.

KRAUS, Jiří (2008): *Jazyk v proměnách komunikačních médií*. Praha: Karolinum, ISBN 978-80-246-1578-3.

KRAUS, Jiří (2010): *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum, ISBN 978-80-246-1829-6.

KRAUS, Jiří (2011): *Rétorika v evropské kultuře*. Praha: Karolinum, ISBN 978-80-246-2001-5.

KRAUS, Jiří: *Vyjádřování polemičnosti a významových opozic v politickém diskurzu*. In: ČMEJRKOVÁ, Světlá; HOFFMANNOVÁ, Jana (2003): *Jazyk, média, politika*. Praha: Academia, ISBN 80-200-1034-3.

KUNDERA, Milan (1995): *Slowness*. NY: HarperCollins Publisher. Citováno v: SRPOVÁ, Hana: *Manipulace a persvaze - janusovské dilema*. In: SRPOVÁ, Hana (2005): *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, ISBN 80-7368-101-3.

LÓPEZ ALONSO, Covadonga (2014): *Análisis del discurso*. Madrid: Síntesis, ISBN 978-84-9958-817-9.

MACHOVÁ, Svatava; ŠVEHLOVÁ, Milena (2001): *Sémantika & pragmatická lingvistika*. Praha: Univerzita Karlova, ISBN 80-7290-061-7.

NOVÁKOVÁ, Jaroslava: *Lead jako prostředek persvaze*. In: SRPOVÁ, Hana (2005): *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, ISBN 80-7368-101-3.

PEASE, Allan (2011): *Řeč těla*. Praha: Portál, ISBN: 80-7178-582-2.

SÁNCHEZ GARCÍA, Francisco José (2009): *Estudio pragmático del discurso periodístico político español. A propósito de los debates sobre el estado de la nación*. Universidad de Granada. ISBN 987-84-692-7821-5. Dostupné z: <http://hera.ugr.es/tesisugr/18426074.pdf>

SEARLE, John R. (2007): *Řečové akty: esej z filozofie jazyka*. Bratislava: Kalligram, ISBN 80-7149-892-0.

SRPOVÁ, Hana: *Manipulace a persvaze*. In: SRPOVÁ, Hana a kol. (2007): *Od informace k reklamě*. Ostrava: Ostravská univerzita, ISBN 978-80-7368-265-1.

SRPOVÁ, Hana: *Manipulace a persvaze - janusovské dilema*. In: SRPOVÁ, Hana (2005): *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, ISBN 80-7368-101-3.

SVOBODOVÁ, Diana: *Cizojazyčné lexémy a jejich současné formy jako prostředky jazykové aktualizace*. In: SRPOVÁ, Hana (2005): *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, ISBN 80-7368-101-3.

ŠKVARENINOVÁ, Oľga: *Presvedčovanie v masmédiách prostredníctvom neverbálnej komunikácie*. In: SRPOVÁ, Hana (2005): *Metody a prostředky přesvědčování v masových médiích*. Ostravská univerzita v Ostravě, ISBN 80-7368-101-3.

ŠUBRT, Jiří (2008): *Soudobá sociologie II (Teorie sociálního jednání a sociální struktury)*. Praha: Karolinum, ISBN 978-80-246-1413-7.

Odborné články:

JAKLOVÁ, Alena (2002): *Persvaze a její prostředky v současných žurnalistických textech*. In: *Naše řeč*, ročník 85, č. 4. Dostupné z: http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7689#_ftnref10

NEKVAPIL, Jiří (2006): *Úvodem k monotematickému číslu »Analýza promluv a textů, analýza diskurzu*. In: *Sociologický časopis*, ročník 42. Dostupné z: http://sreview.soc.cas.cz/uploads/6d378098165b01f9e0cd03b452b70f8b61bcf9e4_433_02editorial12.pdf

Právní předpisy:

Ústava České republiky. Dostupné z: <http://www.psp.cz/docs/laws/constitution.html>

Constitución Española. Dostupné z: http://www.congreso.es/constitucion/ficheros/c78/cons_espa.pdf

Ley Orgánica 5/1985, de 19 de junio, del Régimen Electoral General. Art. 162.1. Dostupné z: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1985-11672&b=3&tn=1&p=19850620#aprimero>

Tištěné slovníky:

Velký sociologický slovník I.: A-O (1996). Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-311-3.

Velký sociologický slovník II.: P-Ž (1996). Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-311-3.

GEIST, Bohumil (1992): *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, ISBN 80-85605-28-7

Internetové zdroje:

ABZ Slovník cizích slov. Dostupný z: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz>

<http://www.congreso.es>

<http://www.elmundo.es>

<http://www.zemanmilos.cz>

<http://www.psp.cz>

Přílohy

PROJEV Č. 1

Poslanec Tomio Okamura: Vážené dámy a pánové, navrhuji zařazení nového bodu do programu jednání Poslanecké sněmovny s názvem Vystoupení České republiky z EU a žádám vás o podporu. Při projednávání tohoto bodu navrhuji usnesení Poslanecké sněmovny zavazující vládu zahájit podle článku 49a Lisabonské smlouvy kroky k vystoupení České republiky z EU.

V případě České republiky navrhuji proces zahrnující provedení referenda o vystoupení z Evropské unie. Jménem našeho hnutí Svoboda a přímá demokracie, SPD, již rok opakovaně a vytrvale navrhuji tento bod na jednání Sněmovny. Poslední měsíce potvrzují jeho naléhavost. Poslední kroky Evropské komise spojené s návrhy na převzetí řízení migrační politiky v jednotlivých zemích znamenají, že spadly kulisy pro naivní eurofilie.

Evropská komise s námi jedná jako s protektorátním územím. Jasně se potvrzuje, že nehledí na naši suverenitu. Jde o politickou agresi přesahující Brežněvovu doktrínu omezené svrchovanosti. Není třeba být prorokem. Situace se bude dál zhoršovat. Jsme teprve na začátku teroru islámských bojovníků, jsme teprve na začátku jejich svatého vraždění, které čeká Evropu. Bohužel nejsou u konce ani bláznivé multikulturní plány na vytvoření evropského superstátu. A k tomu všemu byly ještě nyní odsouhlaseny návrhy Evropské komise na bezvívový styk pro Ukrajince a Turky. Kombinace politiky těchto bláznů v čele Evropské komise a šíření islámu v Evropě bude znamenat zásadní ohrožení bezpečnosti našich občanů a prosperity České republiky.

Islamizace je realita a bude probíhat stále agresivněji. Teror ve Francii a Belgii je jen začátek. Vytvoření multikulturní Evropy přílivem islámských imigrantů je plán, který skončí v krvi evropských národů. Máme ještě čas. Záleží na vás, vážené kolegyně a kolegové. Pokud nejste jen loutky, tak musíte vidět realitu. Co potřebujete k probuzení? Nestačí vám nové návrhy na úřad Evropské unie v Praze, který k nám bude stěhovat tisíce islámských imigrantů mimo pravomoc vlády a Parlamentu této země? Nestačí vám hrozící vraždění či znásilňování našich občanů na ulicích našich měst? Toho všeho se dočkáte, když budete pasivně čekat, co nám paní Merkelová dovolí. Máme velkou odpovědnost a lidé se nás jednou zeptají, jak jsme s ní naložili.

Opakuji, ještě je nyní čas jednat. Ale času nezbyvá již mnoho. Nejde o žádnou anarchii, jelikož vše proběhne na základě platných smluv. Podle článku 49a Lisabonské smlouvy oznámíme na základě výsledků referenda úmysl vystoupit z Evropské unie a zahájíme jednání o průběhu vystoupení včetně úpravy vztahů České republiky s Evropskou unií. Jak víte, i po vystoupení České republiky z Evropské unie mohou být smluvně zajištěny pro občany České republiky čtyři základní svobody, tedy volný pohyb osob, volný pohyb zboží, volný pohyb služeb a volný pohyb kapitálu. Takže v tomto ohledu

nemusíme mít obavy. A souběžně s vystoupením provedeme zásadní kroky k zastavení nelegální migrace na naše území, kroky k posílení obrany naší země a bezpečí našich občanů a staneme se opět suverénním státem.

Vážené kolegyně a kolegové, naši občané očekávají, že budeme jednat v jejich zájmu. Děkuji a doufám, že návrh našeho hnutí SPD podpoříte.

(...)

Vážené dámy a pánové, navrhuji zařadit jako bod na jednání této schůze Poslanecké sněmovny bod s názvem Islám a jeho neslučitelnost s demokracií a žádám vás o podporu.

To, že radikální islám přináší zlo, je nesporné. Rád bych, aby Sněmovna v rámci projednávání tohoto bodu ve svém usnesení zavázala Ministerstvo spravedlnosti ke zpracování objektivní analýzy islámu. Ta by měla vést ke změně trestního zákona, v němž bychom měli islám zakázat výslovně, tak jako například hitlerovskou ideologii. Pokud by to naši státní zástupci s právem mysleli vážně, museli by zakázat distribuci Koránu stejně tak, jako není povoleno veřejně šířit obsah Mein Kampf. Islámská posvátná kniha Korán bezesbýtku naplňuje skutkovou podstatu paragrafu 355 našeho trestního zákona. Tento paragraf zakazuje hanobení národa nebo skupiny osob pro jejich vyznání. Na několika místech označuje například Korán židy, tedy vyznavače judaismu, za prasata a opice. Jak je možné, že v rámci knihy distribuované na území České republiky dovoleno vyznavačům islámu beztrestně urážet příslušníky jiného národa a zneužívat jejich náboženství?

Nebo mi dovolte další příklad. Právo šaría je základ islámského právního systému. Šaría je právem všech islámských věřících, neboť v islámu nelze náboženství a právo odlišit a každý občan muslimského vyznání musí dodržovat islámské právo. Součástí tohoto práva šaría jsou normy společenského chování a morálka. A je třeba si na rovinu říct, že pokud kdokoliv žádá a hlásá uzákonění práva šaría na jakoukoliv část obyvatelstva bez ohledu na to, o kterou zemi či stát se jedná, ohrožuje takovým jednáním demokratické řízení.

V souladu s právem šaría neexistuje svoboda vyznání, neexistuje svoboda slova, neexistuje svoboda myšlení, neexistuje svoboda uměleckého projevu, neexistuje svoboda tisku, neexistuje rovnost mezi lidmi. Nemuslim není nikdy roven muslimovi. Neexistuje jednotná ochrana pro všechny občany. Spravedlnost je dvojí. Jedny zákony platí pro muslimské muže a jiné pak pro ženy a nemuslimy. Neexistují rovnocenná práva pro ženy. Ženy mohou být fyzicky trestány. Nemuslimové nemají právo nosit zbraně. Neexistuje demokracie, neboť demokracie znamená, že nemuslim je rovný muslimovi. Ústava státu je člověkem vytvořený dokument nevědomosti, proto musí být podřízen právu šaría. Židé a křesťané jsou třetířadí občané. Všechny vlády musí následovat právo šaría na rozdíl od obecného práva platného ve většině zemí Evropy

včetně právních norem platných v České republice. Právo šaría není výkladové právo a nesmí jako takové být měněno.

Evropský soud pro lidská práva svým výnosem z roku 2001 rozhodl - cituji: Inštituce zákonů šaría je neslučitelná se zásadami demokratické společnosti. V roce 2003 tentýž Evropský soud pro lidská práva vydal výnos - cituji: Režim založený na zákonech šaría je neslučitelný s konvencí o lidských právech, zvláště pokud jde o zásady trestního práva a jeho postupy, o postavení žen v právním řádu a zasahování do všech sfér soukromého a veřejného života a je přímým porušením článku 9 - Svoboda myšlení, 10 - Svoboda projevu, 11 - Svoboda sdružování, 14 - Zákaz diskriminace, 17 - Zákaz omezování práv, a článku 1 - Ochrana majetku a článku 3 - Práva na svobodné volby dodatečného protokolu.

Dámy a pánové, systém v České republice potírá kritiky ideologie, která není náboženstvím, ale světovládnou rasistickou ideologií, ale přitom by měl urychleně začít potírat její hlásání. Jak víte, již dvakrát jednal mandátový a imunitní výbor o mém vydání v souvislosti s mými pravdivými výroky o vyznavačích islámu.

Navrhuji proto diskusi na téma Islám a jeho neslučitelnost s demokracií a usnesení, ve kterém Sněmovna zaváže vládu k vypracování analýzy a na jejím základě změny trestního zákona, které propagaci islámu postaví mimo zákon. Ministerstvo kultury by současně mělo ihned zahájit proces směřující ke zrušení registrace muslimských náboženských obcí.

A nemyslete si, že se vás tento problém netýká, protože se to týká nás všech - politiků i nepolitiků. Vysvětluje to jeden trefný citát německého evangelického kněze z dob Hitlerova Německa. Cituji: Když přišli nacisté pro komunisty, mlčel jsem, protože jsem přece nebyl komunist. Když zavírali sociální demokraty, mlčel jsem, nebyl jsem přece sociální demokrat. Když přišli pro odboráře, mlčel jsem, nebyl jsem přece odborář. Když přišli pro židy, mlčel jsem, protože jsem nebyl žid. Když přišli pro mne, nebyl už nikdo, kdo by se mě mohl zastat.

Dámy a pánové, úkolem této Sněmovny je hájit svobodu a demokracii a ta je nedělitelná. Buď platí pro všechny, nebo pro nikoho. A znovu vás tímto žádám o podporu zařazení tohoto bodu.

PROJEV Č. 2

Poslanec Jan Zahradník: Vážený pane místopředsedo, vážený pane ministře, dámy a pánové, chtěl bych vystoupit k tomuto návrhu zákona o ochraně ovzduší, který má na naší tabuli přídomek EU, což znamená, že je to zákon, který má implementovat normy Evropské unie. Je to tedy jeden ze zákonů, který od nás Evropská unie zřejmě pod nějakými sankcemi vyžaduje. Nicméně meritum věci, proč tady vystupujeme, proč tak dlouho pan ministr i pan zpravodaj vystupovali, jsou ty dvě nejvýznamnější části tohoto

zákona. Je to jednak vyhlásování nízkoemisních zón v našich obcích a místech a pak také je to zavedení možnosti kontrolovat topeniště a vstupovat do obydlí občanů, a to přímo ustanovením speciálního zákona.

Já bych se, dámy a pánové, nejprve dovolil vyjádřit k nízkoemisním zónám. Tam podle mého názoru nejde pouze o to, že se zavádějí a našemu zákonnému prostředí přizpůsobují ty certifikáty, plakety emisní, které získali majitelé aut v zahraničí a které chceme učinit platnými i pro naše obce, ale hlavně to, že se tady znovu zavádí pro naše obce a města možnost jejich radám, tedy radě obcí v přenesené působnosti, vyhlášovat nízkoemisní zóny. To znamená zóny, do kterých bude zakázán vjezd určitým typům automobilů, které svými emisemi nesplňují normy stanovené pro automobilová vozidla většinou Evropskou unií. Tato možnost vyhlásit nízkoemisní zónu již v našem zákonném prostředí existuje a obec tuto možnost má. Jen je třeba říci, že zatím k vyhlášení žádné takové nízkoemisní zóny nedošlo. Myslím, že Praha to plánovala na rok 2017, ale vzhledem k tomu, že se proti postavila většina městských částí, k vyhlášení zatím nedošlo.

To, že zatím zóny vyhlášeny nebyly, má svůj původ v tom, že není možné najít nějakou objízdnu trasu, která by umožnila lidem dostat se se svými vozidly na dané místo, aniž by museli vjet do té zóny a tím porušit zákaz pro jejich vozidla. To, že naši občané nemají všichni nejmodernější vozidla, je známo. Stáří našich vozidel je více než 14 let a navzdory všem opatřením, která tady vlády a Unie se snaží dělat, se toto nezlepšuje. Dobře víme, k čemu vedla úporná snaha Evropské unie vylepšovat a stále vylepšovat a ještě vylepšovat automobilová vozidla ve snaze dosáhnout co nejmenší emise. Nakonec ty normy, ty přísné normy, byly tak přísné, že prostě nebyly splnitelné a začaly se obcházet, což dneska řeší mnohé automobilky a dokonce se pro to vžil název dieselgate.

I my se tedy snažíme nějak tady být přísní, být superpřísní. Dokonce jsem se někde dočetl, že pan ministr se chystá v rámci tohoto boje zvýšit ekologickou daň, ten ekologický poplatek. Ukazuje se, že tyhle věci nemají ten účel, nesplní cíl, proč jsou vyhlášovány. Stejně tak to může být s těmi nízkoemisními zónami.

Ještě bych chtěl upozornit na jednu věc, a to způsob, jakým tyto nízkoemisní zóny mohou být vyhlášovány v našich městech a obcích. Rada obce v přenesené působnosti to bude dělat takzvaným opatřením obecné povahy. Chápu, že je tady snaha speciální věc, tedy omezení vjezdu vozidel v dané charakteristice do speciálního místa, tedy do nějaké části obce vymezené v tom opatření obecné povahy prostě nějakým výčtem, pro neurčitelný okruh obyvatel, kterých se to může dotknout. Ale zase na druhé straně už jsem tady při projednávání novely zákona 114, o ochraně přírody a krajiny, upozorňoval, že opatření obecné povahy v tomto ohledu není úplně nejvhodnější nástroj. Že té obci do toho může vstoupit neurčitelný počet různých oponentů a může jim v tom zabránit. Já si teď možná trochu protiřečím. Doufám, že je mi rozuměno.

Snažím se tady kritizovat vyhlášení nízkoemisních zón, další omezování svobody za účelem posvátného snižování znečištění ovzduší. Prostě je tady mezi námi u nás, v našem státě, velké množství lidí, kteří si nemohou dovolit drahý, všem normám vyhovující automobil a prostě musí svůj automobil používat, i když ty normy nesplňuje. To, že tu ekologickou daň nakonec zvýšíte, k čemuž asi také dojde, protože zvýšíte dobu, dokdy tato auta budou setrvávat v běhu. Čili to jsou ty nízkoemisní zóny.

Nyní bych se podíval na druhou věc a tou je § 17 a jeho přestavěný, předělaný odstavec 2, který právě zavádí právo kontrolního orgánu vstupovat do obydlí občanovi. Je tím samozřejmě porušována Listina základních práv a svobod stanovující nedotknutelnost obydlí, právo na soukromí. Samozřejmě je v Listině výjimka umožňující provádět vstup do obydlí v zájmu ochrany zdraví. To je určitý konflikt. Je známo, že ústavní právníci úplně jednoznačně si tady nejsou jisti svými názory, ale pravdou je, že nedotknutelnost obydlí je jednou ze základních svobod, kterou se snažíte teď tímto ustanovením porušit.

Otázka zní, proč se to děje. Proč lidé vypouštějí z komínů svých obydlí kouř, který znečišťuje ovzduší, vadí jejich sousedům, zvyšuje koncentraci škodlivých látek v ovzduší, a tím pádem je pro majitele domu důvodem ke kritice. Nevím, může se stát, že má někdo moderní kotel, dobrý kotel, má dobré palivo, akorát neumí zatopit. Když zatopí, tak se mu z komína poměrně hodně kouří. A tomu nepomůže ani pan ministr. To se bude muset naučit ten člověk sám.

Pak se ale může stát, že má člověk dobrý kotel, myslí si, že má i dobré palivo. Nakoupil si od jeho dodavatele uhlí, o kterém je přesvědčený dodavatelem, že je kvalitní, ale ono, jak známo, kvalitní není. Celá řada případů se vyskytuje, kdy si lidé nakoupili uhlí v domnění, že kupují kvalitní třídu uhlí, a ono to uhlí kvalitní není. Pak se samozřejmě může stát, že bude zamořovat svoje okolí významnějším kouřem.

A pak jsou to samozřejmě lidé, kteří nemají prostředky na to, aby si mohli opatřit kvalitní způsob topení - plyn, elektřinu, nějaké ty vysoce sofistikované chytré ekologické kotle spalující různé alternativní paliva třeba nebo včetně i toho kvalitního uhlí, a tady pak je těžká pomoc. Já mám takovou obavu, že právě na tyhle lidi předkladatel zákona cílí a myslí si, že jim tím svým opatřením v § 17 odst. 2 zabráni takto konat. Bohužel si myslím, že se mu to nepodaří, že prostě lidé, kteří spalují různé ostravské rakety nebo mour, který mu zbyl po uhlí, nebo další plasty a další odpady, se nenechají zastrašit a přesvědčit. Bohužel ne. Co bude dělat taková kontrola, která tedy po všech možných předchozích upozornění přijde k domu a bude bušit a bude se domáhat vstupu, a nebude jí otevřeno? No, vypíše pokutu, která může podle předchozích mých informací dosáhnout 50 tisíc korun. Bude ta pokuta vymahatelná, anebo jejím prostřednictvím bude zvýšen počet lidí, množství lidí, na které jsou uvaleny různé druhy exekucí? A když nakonec by ten kontrolní orgán do daného domu vnikl, domohl se vstupu, tak zase se bude dohadovat s těmi lidmi, co tedy vlastně topili, zdali stěr provedený z komínového průduchu je prokazatelný, anebo není, atd.

Otázkou je tedy, zdali určitý zastrášující účinek, který si od zákona zřejmě předkladatel slibuje, bude dosažen. Pan ministr ve svém úvodním slovu říkal, že vlastně samotná kontrola bude nesmírně výjimečná, že to bude něco, k čemu vlastně ani nedojde. Tomu pak nerozumím, když to chce dát do zákona. Tak to je prosím vás zákon - to není zákon, to není trestní zákoník, který určitě má, a to víme dobře, ve svém ustanovení právo pro policii vybavenou soudním příkazem k domovní prohlídce vstupovat, a dokonce si i případně zjednat násilím dokonce i vstup do toho domu, pokud je jí tento vstup odepírán. Tady to je v zákoně úplně jiném, v zákoně o ochraně ovzduší: umožní vstoupit do cizího domu.

Dámy a pánové, já jsem si to podrobně studoval, už se k tomu vyjadřuji delší dobu. Myslím si, že zde by možná bylo namísto víc než snažit se nás přesvědčit o tom, abychom podpořili tento návrh, aby se za minimální vynaložené prostředky maximální počet lidí odstrašil od toho spalovat nedovolené odpady, že by se měl pan ministr spíš se snažit jít tou cestou, kterou tedy také trochu naznačil, kterou tedy nazval cestou 19. století. Hovořil o té Ringelmannově zkoušce. Myslím, pane ministře, že bychom možná měli skutečně se vydat tou cestou nekontaktního prokazování pochybení majitelů domů při spalování ve svých kotlech nepovolených odpadů. Prostě snažit se najít takovou cestu, která by to umožnila.

Na jedné straně jsme před nedávnem schválili zákon, který bude prokazovat, že někdo zaplatil nějakou částku u obchodníka v daném čase, v daném místě, bude jasné, bude se to všechno posílat do jednoho centra internetem. Tak stejně tak by bylo možné v daném čase, v daném místě doložit to nějakým časovým snímkem, třeba údajem z GPS, který by mohl lokalizovat to místo, provést odběr vzorku kouře, který vychází z komína, třeba prostřednictvím toho dronu, který jste tady zmínil a jejichž rozvoj se ubírá jako všechny tyhle moderní metody mílovými kroky.

Navrhoval bych spíš, abychom se zabývali touto cestou. Aby ministerstvo prověřilo, zdali není možné jít cestou nekontaktního prokazování porušení předchozích paragrafů v tom zákoně. On totiž ten § 17 odst. 2 má odst. 1, který vyjmenovává ta pochybení, na jejichž porušení se potom právě předkladatel zákona odvolává.

Jsou-li porušeny některé z povinností podle odst. 1, které ovšem nelze prokázat, je možno provést kontrolu. Můžeme si stokrát slibovat, že ty kontroly budou až to poslední, až ten poslední krok v procesu snahy zabránit danému člověku spalovat nepovolený odpad. Může se ale nakonec stát, že se z toho stane pravidlo, že kontroly, ať už oprávněné, nebo šikanózní, budou na denním pořádku, že kontrolní orgány nebo orgány ochrany životního prostředí z pověřených obcí najdou zalíbení v tom lidi kontrolovat - to není tak těžké, z historie známe případy, kdy se to velmi zalíbilo těm kontrolním orgánům zejména, těm kontrolovaným už tedy méně - a budou provádět plošné kontroly a vstupovat do domů, odvolávající se na tento náš zákon.

Proto bych chtěl před tímto zákonem Sněmovnu varovat. Chtěl bych požádat Sněmovnu, aby podpořila můj návrh, který tímto předkládám a který spočívá v návrhu na to zamítnout tento zákon v první čtení, a dala panu ministrovi šanci, aby jeho ministerstvo, ty stovky odborníků, které tam určitě má, prozkoušely tu druhou cestu, nebo aby zvážily, zdali přece jenom není možné nechat tu kontrolu na nějaké lidské dohodě, která možná může nastat, i když pan ministr zmiňoval případy právě ty supernegativní, kdy k té dohodě prostě dojít nemůže a kdy ten dotyčný jednotlivec nereaguje ani na sousedské domluvy v hospodě ani na neformální oslovení starosty na ulici, když se potkají, a prostě pořád koná, tak jak negativně koná.

Umístit jeho jméno, adresu na jakousi tabuli necti do hospody nebo do místní prodejny prostě nejde, tomu brání zákon o ochraně osobnosti samozřejmě. Tady jsme velmi důslední a ty lidi naopak velmi důsledně chráníme. Na druhou stranu jim budeme vnikat do domů.

Důvod, proč navrhuji zamítnutí, není v tom, že bych nechtěl ochránit všechny obyvatele zejména Moravskoslezského a dalších krajů, kde k tomu dochází, před negativním působením jejich nehodných, nezdárných sousedů. Ale já si prostě myslím, že to nebude mít žádný účinek. Že jediný účinek, který od toho můžeme očekávat, je možná ten odstrašující účinek. To, že se ti lidé možná budou bát. Ale oni se budou bát chvíli, ale pak otrnou, a pokud ty kontroly nezačneme dělat masově, tak to prostě účel mít nebude. Zároveň ale masové provádění kontrol vede k tomu, že budou ještě masovější a zasáhnou i ty, kteří vlastně jsou v tom nevině.

Můj návrh spočívá v tom, že navrhuji zamítnutí v prvním čtení. Mám už takovou zkušenost z předchozích svých návrhů, že je obvyklé tento návrh, pokud předkládá návrh příslušník vládní koalice, což v případě pana ministra je, a on je to, řekl bych, pevný článek vládní koalice, že k zamítnutí nedojde, tak bych si pak dovolil dál navrhnout jako druhý návrh v pořadí vrácení návrhu zákonodárci k přepracování, což si myslím, že v prvním čtení je také možné, pane ministře. Asi ano. No a kdyby potom ani tento můj návrh neprošel, čehož se také obávám, ale přesto doufám, že většina Sněmovny najde v tomto směru vůli to podpořit, kdyby i k tomu nedošlo, tak pak bych se snažil v prvním čtení navrhnout, kterým výborům by se tento návrh měl dát k projednání, což učiním až na místě, až na to přijde řeč.

V tuto chvíli doufám, že jsem řekl všechno, co jsem chtěl říci. Pokud tady proběhne nějaká diskuse a pan ministr samozřejmě bude reagovat, tak si pak dovoluji případně přihlásit dál v rozpravě nebo reagovat formou věcné poznámky. Děkuji za pozornost.

(...)

Vážený pane místopředsedo, já jsem se nakonec přihlásil k řádnému diskusnímu příspěvku, abych nebyl svázán těmi tak krátkými jenom minutami.

Nejprve navážu na kolegu Kolovratníka. Opravdu tomu bude tak a pro mne to bude vlastně také taková významná událost, bude-li tento zákon posléze schválen. Bude to také symbol toho, že ze dvou veřejných zájmů, o kterých, po pravdě, nejsme schopni úplně přesně rozhodnout, který z nich je významnější, o jednom rozhodneme, že významnější je a vetkneme jej přímo do zákona.

Zároveň se také ještě zmíním o tom, co říkal kolega Okleštěk. Ten návrh po pravdě není úplně jasný. Ten § 17 odst. 3, tady skutečně trochu nadbytečně mluví. Pokud opakovaně vznikne důvodné podezření, že tento provozovatel nadále nebo opětovně porušuje některou z povinností, je kontrolující oprávněn vstoupit do jeho obydlí. Opakovaně, opětovně, neustále. Kdo bude určovat počet těch opakování, počet těch opětovných jevů, kdy to znečištění skutečně nastalo? Čili skutečně je to významná věc. A pak budeme moci skutečně do každého zákona dát takovou pojistku, že stanovíme, aby nějaký kontrolní orgán měl právo kontrolovat jeho naplňování přímo přímým vstupem do bytu, do domu, který si na základě tohoto zákona bude moci vymocit, vyžádat, vynutit. *(V sále je trvalý hluk.)*

Pak tady padla zmínka o kotlíkových dotacích. Je to možná jedna z cest, která by mohla stav zlepšit. Nejsou pro ty nejnižší příjmové skupiny úplně dostupné, to je pravdou, ale je to zase tak, že dneska Státní fond životního prostředí přispívá poměrně značnými penězi na výměnu kotlů, a stává se to tedy věcí, která možná bude poměrně dostupná. I když je zde zase jedna překážka, kterou musím zmínit. Některé z kotlů uvedených na seznamu, který je na stránkách Státního fondu životního prostředí, nesplňují ty přísné podmínky. Certifikáty o nich nemusí vyhotovit nezávislý certifikovaný orgán, ale může si je vystavit přímo výrobce těch kotlů. A byly nalezeny kotle z toho seznamu, které ty přísné evropské normy nesplňují.

Kolega Pavera zmínil cestu, která by v určité možné společnosti k cíli mohla vést. To je prostřednictvím kominíků. Tak to, myslím, řeší v Německu, kde je ten cech kominický. Má právo provádět nejenom údržbu, ale také kontrolu kominů a vlastně případné prohřešky proti správnému postupu při spalování ohlásit a tu sankci potom následně zprostředkovat. To je cesta, kterou se, myslím, pan ministr zabýval pouze tak, že ji zmínil mezi těmi názory, jak je daný problém řešen v cizině, v Evropské unii.

Úplně na závěr svého vystoupení chci říci, tak jakoby trochu podprahově, a myslím, že pan poslanec Václav Zemek to tak trochu řekl. Je to takové to rčení, při jehož vyslovení by člověka mělo zamrazit. Neboli ten, kdo si počíná správně, se nemusí ničeho bát. To je takové to kalvínské rčení, že když nařizoval, aby občané neměli záclony v domech, kdo hřích nepáchá, kdo má svědomí čisté, nemusí se kontroly bát. Když si tohle uvědomíme, že tím zdůvodňujeme nějaký návrh tak významný, jako je tento, že bychom měli mít nějakou zpětnou pojistku a říci si pozor, teď děláme něco, co bychom neměli dělat, možná bychom měli šlápnout na brzdu, možná návrh zamítnout nebo

vrátit k přepracování, aby procedura nebyla tak složitá, a pokusit se tyto věci zhodnotit, vyřešit a v nějaké širší diskusi ještě jednou projednat. Děkuji.

PROJEV Č. 3

Místopředseda vlády ČR a ministr financí Andrej Babiš: Děkuji za slovo. Vážený pane předsedající, vážené dámy, vážení pánové, dovoluji mi, abych se vyjádřil k příspěvkům předneseným při minulém projednávání novely rozpočtových pravidel.

K otázce zkrácení lhůty pro příspěvkové organizace. Povinnost vést své finanční prostředky v rámci souhrnného účtu státní pokladny byla některým subjektům zavedena již novelou rozpočtových pravidel č. 501/2012 Sb. Pozemkový fond České republiky, státní fondy, národní fond, organizační složky státu musely zrušit účty u komerčních bank a převést peníze do České národní banky během tří měsíců a zvládly to. Pro příspěvkové organizace byla ponechána lhůta delší. Příspěvkové organizace jsou plně státní, protože jsou zřizovány organizačními složkami státu, proto by jejich účty měly být podřízeny co nejdříve.

Lze souhlasit s panem poslancem Vilímcem, že schvalovací procedura tohoto zákona si vyžádá více času, než Ministerstvo financí původně očekávalo. Návrh rozpočtových pravidel byl zaslán Poslanecké sněmovně na začátku července 2015. Účinnost byla tehdy předpokládána od 1. ledna 2016.

K otázce velkého množství novel zákona o rozpočtových pravidlech. Rozpočtová pravidla jsou novelizována relativně často. Je však třeba si uvědomit, že se jedná o obecnou právní normu, která má co do obsahu velice široký záběr. Tento zákon upravuje tvorbu, funkce, obsah střednědobého výhledu státního rozpočtu a státního závěrečného účtu, příjmy a výdaje státního rozpočtu, státní finanční aktiva a pasiva, finanční hospodaření organizačních složek státu, zařízení státu majících obdobné postavení jako organizační složka státu, Bezpečnostní informační služby a příspěvkových organizací zřízených organizačními složkami státu, finanční kontrolu, podmínky zřizování státních fondů, způsob řízení státní pokladny a řízení státního dluhu a hospodaření s prostředky soustředěnými v národním fondu. V mnoha případech se jednalo o novely vyvolané přijetím jiných zákonů, např. změny vyvolané přijetím nového občanského zákoníku či zákona o státní službě. Novel rozpočtových pravidel, které byly připraveny Ministerstvem financí, není tolik. Většinou reflektují skutečnosti vyplývající z členství České republiky v Evropské unii, tedy otázky týkající se zejména poskytování dotací.

K návrhu na opakování druhého čtení. Myslím, že ten návrh skutečně není dobrý a ničemu by nepomohl. K vysvětlení souhrnného účtu státní pokladny. Je třeba nejdříve zareagovat na větu paní poslankyně Markové, která zněla: "Návrh nově upravuje povinnost územních samosprávných celků, dobrovolných svazků obcí a regionálních

rad regionů soudržnosti mít účty podřízené státní pokladně a uvést ji na pravou míru." Uvedené subjekty již dnes mají v České národní bance účty, na které jsou jim poskytovány dotace, návratné finanční výpomoci ze státního rozpočtu, státních fondů a národního fondu. Účty územních samosprávných celků jsou určeny též k příjmu výnosů daní nebo podílu na nich, pokud územní samosprávný celek tuto možnost nevyloučí písemným oznámením ministerstvu a správci daně. Nově se navrhuje pouze to, aby územní samosprávné celky, dobrovolné svazky obcí a regionální rady regionů soudržnosti přijímaly na tyto účty všechny prostředky poskytované ze státního rozpočtu, případně státních fondů a národního fondu a aby mohly na tyto účty převádět nebo na ně přijímat jiné prostředky dle svého uvážení. Obdobná úprava se navrhuje též pro veřejné výzkumné instituce a veřejné vysoké školy.

K problematice začlenění zdravotních pojišťoven. Zcela totožné otázky se řešily již během diskuse v rámci druhého čtení. Těžko lze striktně oddělovat státní a ostatní veřejné prostředky. Soustava veřejných rozpočtů je se státním rozpočtem těsně propojena. Stát navíc ostatní veřejné subjekty kontroluje, nastavuje jim pravidla hospodaření a toto je jedno z nich. Stát dotuje systém více než z jedné čtvrtiny, tato dotace roste absolutně i relativně.

Pokaždé když některá zájmová skupina ve zdravotnictví požaduje více prostředků, požaduje zároveň zvýšení této dotace ze státního rozpočtu.

Prostředky zdravotních pojišťoven nadále zůstanou ve vlastnictví zdravotních pojišťoven a nehrozí, že by je nebylo možné použít na péči. Jen budou místo na účtech v komerčních bankách vedeny na souhrnném účtu státní pokladny v České národní bance. Pro plátce pojistného se prakticky nic nemění ani nezmění. Na pobočkách pojišťoven budou moci i nadále platit kartou prostřednictvím terminálu některé z bank, aniž by k tomu potřebovala pojišťovna účet v bance. Bude možné nadále přijímat hotovost. Vkládat ji bude možné na účty u České národní banky prostřednictvím poboček komerčních bank i tam, kde nesídlí pobočka České národní banky. Úhrada za bankovní služby u účtu zdravotních pojišťoven by byly výdajem státního rozpočtu. Takto je to napsáno i v návrhu novely zákona. Úroky ze souhrnného účtu jsou příjmem státního rozpočtu.

Co se týče včasného odesílání peněz, vyjádřené obavy jsou přehnané. Například Česká správa sociálního zabezpečení už roky funguje s účty u ČNB, obhospodařuje větší částky a více plateb než všechny zdravotní pojišťovny dohromady a k výpadku příjmů ze sociálního pojištění z tohoto titulu nedošlo. V zásadě se tedy jedná o posunutí plateb o jeden den, což opravdu nepředstavuje problém, se kterým by nebylo možné se jednoduše vypořádat lepším plánováním cash flow. Jeden den zpoždění je pro každého příčetného finančního ředitele zdravotní pojišťovny zcela marginální problém, který je snadno řešitelný. To by také měla být nově prioritou každého finančního ředitele - lepší plánovaný cash flow a aktivní komunikace s Ministerstvem financí v této oblasti. Na

pracovní úrovni Ministerstvo financí celý systém plateb se zástupci zdravotních pojišťoven dlouhodobě detailně komunikuje.

Navrhovaná novela dále nabízí nástroj na posílení konkurence pojišťoven prostřednictvím fondu prevence. U zaměstnaneckých pojišťoven činí aktuálně úrokové příjmy průměrně zhruba jednu desetinu zdrojů na financování preventivních programů z důvodu klesajících úrokových sazeb, takže se jedná o nevýznamný výpadek cca 50 milionů korun. Nicméně i tak navrhujeme v novele zákona o zaměstnaneckých pojišťovnách dva nové zdroje fondu prevence - převod promile ze základního fondu, úspora na poplatcích na bankovní služby z tohoto fondu a neomezený převod z provozního fondu. Čím efektivněji bude pojišťovna zajišťovat svůj provoz, tím více může přidat na preventivní programy. Tato opatření považujeme za dostatečná.

Doufám, že jsem odpověděl na všechny dotazy z předcházejících čtení, a žádám vás, aby tento zákon byl schválen. Děkuji vám.

(...)

Děkuji, pane předsedo. Rád bych reagoval na debatu, i když jí vůbec nerozumím. *(Veselost a potlesk v pravé části sálu.)*

Pokud chcete debatovat o penězích, tak se zkuste naučit, co je to hospodářský výsledek, cash flow a dluh, protože někteří z vás to vůbec neovládají.

Já bych to jenom zopakoval. To, co navrhujeme, nemá vůbec nic společného se zdravotní péčí. To je bod č. 1.

Za druhé, je to jenom o penězích. A ty peníze nemají nic společného s pojištěnci. Oni zaplatili a jsou to peníze zdravotních pojišťoven.

Největší přispěvatel zdravotních pojišťoven je stát. My platíme za státní pojištěnce 64 miliard a to je čtvrtina odvodů za zdravotní pojištění. Takže nemá to nic společného. To jsou peníze zdravotních pojišťoven. To je všechno. A ty zdravotní pojišťovny... Takže nemá to nic společného s výdaji státního rozpočtu, s hospodařením... Bavíme se jenom o penězích zdravotních pojišťoven. Takže prosím vás, co tu povídáte o zdravotní péči? To jsou všechno nesmysly a lži. *(Ohlas v pravé části sálu.)*

Takže jsou to peníze zdravotních pojišťoven, které je mají kde? No v komerčních bankách. V soukromých komerčních bankách. Kolik tam mají teď? No 15 miliard v této chvíli tam mají. A co dělají komerční banky s těmi penězi? No půjčují. Dávají úvěry. A to vám nevadí? A to, že my chceme, aby soutěžily a půjčily státu na chvíli o jeden den, to vám vadí? Takže to je absurdní debata prosím vás. Absurdní debata.

Znovu opakuji, nemá to nic se zdravotní péčí. To nejsou půjčky pojištěnců. To jsou peníze zdravotních pojišťoven. A skutečně mě baví, když tady vystupují členové

dozorčí rady VZP. Paní poslankyně Marková, prostřednictvím pana předsedajícího, skutečně VZP, vy jste tady zpochybňovala hospodaření státu. Tak VZP je model dobrého hospodaření. IZIP. Protonové centrum. A kuchař. A já nevím, co tam všechno bylo. Máte tam skvělého ředitele. Ten je tam taky dlouho. Dohoda politických stran. Jo. Skvěle hospodaří ta VZP. Fakt skvěle.

Takže bych byl strašně rád, abychom mluvili k věci. A tady stát přichází s tím, že dává výhody. My říkáme: nebudou bankovní poplatky. Ano, my chceme v rámci cash flow, aby ten stát to mohl použít, protože ten dluh státu je dluh nás všech. Takže je to vlastně jednoduché a já nechápu, proč jste proti. Znovu opakuji. Nemá to vliv na péči. Nemá to vliv. Nejsou to žádné... Jsou to peníze zdravotních pojišťoven. A mají jich dost. Ano. A zůstávají na účtech.

A my směřujeme k tomu, a doufejme, že to nenastane, že těch peněz je tolik, že dneska si půjčujeme za negativní úroky, takže si půjčujeme a někdo nám platí. Takže ještě nakonec aby nebyly někdy ty pojišťovny rády, že to půjčily státu, protože ten určitě negativní úroky od nich nebude chtít. Takže prosím vás, zůstaňme u těch peněz. A to všechno ostatní, co tady odznělo, není pravda. Děkuji. (*Potlesk poslanců hnutí ANO.*)

(...)

Děkuji za slovo. Já jsem rád, že pan kolega Stanjura se zapojil do jednání koaliční rady, která to nedojednala, takže jsem rád, že sleduje koaliční radu, a zase mám pocit, že tomu úplně nerozumím, té debatě tady. (Ohlas v sále.) Asi jsem fakt natvrdlej.

Takže my máme slevy pro OSVČ a kdysi byly ty slevy i pro OSVČ paušalisty. A vy, když jste viděli, že vám to nevychází, tak jste tu slevu zrušili od 2013. Nevím proč. Asi proto, že ten rozpor... Nevím, jaký byl cíl. A my jsme teď přišli s tím a říkáme ne, my bychom to chtěli vrátit a ti paušalisté by měli mít stejný nárok na tu slevu jako ti nepaušalisté. A to je dopad do rozpočtu 2,5 mld. a to se nám zdálo být moc, tak jsme řekli vzhledem k tomu, že máme unikátní paušály v Evropě, takové ani nikde neexistují, myslím, že druhé největší jsou na Slovensku, 40 %, tam je strop 5 000 eur, to je asi 135 tisíc korun, my máme strop 2 miliony, tak jsme si řekli, že bychom měli dát tomu nějakou logiku, a proto jsme řekli, že strop by měl být milion, což je vlastně stejná částka jako na registraci DPH. V tom vidíme logiku a tam bychom pro rozpočet získali miliardu, takže dopad by byl 1,5 mld. Protože já bych znovu chtěl zdůraznit, že my snižujeme daně a dopad do rozpočtu jenom za minulý rok je 23 mld. a všichni vědí, kde jsme všude snížili daně. Zvyšujeme daně jenom u hazardu, tak doufejme, že to i dopadne. Takže já jsem rád za tu debatu, ale my jsme tu debatu nedokončili v rámci koalice a uvidíme, jak to dopadne.

No a samozřejmě, to solidární zvýšení daně. Ano, my jsme po vás podědili tu superhrubou mzdu a solidární přírážku. Vy jste přišli s 15procentní daní, potom jste zjistili, že jste to neuměli spočítat, tak jste to doháněli tou superhrubou mzdou, což také

není moc velká logika. Solidární přírážka, to je také takový marketingový hezký název. Já nechápu, proč jste to neudělali po dobu vašeho období. Vy jste to vlastně navrhli a vy jste tu účinnost dali na 1. ledna 2015, takže to byla mina, kterou jste nám připravili, ten JIM (*vysloveno džim*). Ten dopad do rozpočtu byl minus 30. To je stejné, jako bych já navrhl zákon, že zrušíme všechny daně od 1. ledna 2018, a potom někdo přijde a dostane ránu do hlavy. Tak to jste nám připravil.

Takže prosím vás, říkejme to tak, jak to je. Jsme koaliční vláda, která řeší poprvé výběr daní. A přicházíme se zákonem, abychom vybrali ty daně. Takže bych byl rád, aby - naše země potřebuje nový zákon o dani z příjmů. Škoda, že to nikdo nenapsal před námi, úplně nový. Protože skutečně ty zákony jsou tak zaplevelené, je to tak všechno složité a je potřeba napsat nový zákon o dani z příjmů. A to potrvá asi dva roky. Ministerstvo financí na tom začalo pracovat, takže doufejme, že ten nástupce po příštích parlamentních volbách to dotáhne a budeme mít konečně nějaký lepší zákon.

Takže ten váš návrh, my se s tím zabýváme v rámci koalice, pane Stanjuro prostřednictvím pana předsedajícího, a víceméně s tím nemám problém. Vy jste tu debatu nedokončili a já bych byl strašně nerad, abychom tím komplikovali ten stávající návrh, který je tady na stole. Děkuji.

PROJEV Č. 4

Poslanec Vladislav Vilímc: Vážený pane místopředsedo, vážené kolegyně a kolegové, zákon o rozšíření pravomocí Nejvyššího kontrolního úřadu, to už je takový politický evergreen stejně jako argumenty pro nebo proti jeho přijetí. Přestože většina padla na půdě Poslanecké sněmovny opakovaně, já jsem k tomu sám vystupoval jak v prvním, tak v druhém čtení a nechci se úplně k nim vracet, nemohu si odpustit několik aktuálních postřehů.

Pan ministr Dienstbier si tu během druhého čtení, pokud si dobře pamatuji, pochválil věcnou debatu v příslušných výborech. No, já mám spíše dojem, že nějaká větší debata se nekonala. Pan ministr předloženou podobu zákona prezentoval jako jediné možnou a varoval před jakýmkoliv zásahy, a to proto, že zákon musí být takzvaně v souladu s návrhem ústavní změny, která již leží v Senátu a byla tady schválena někdy v březnu roku 2014. To se přiznám, že jsem ještě ani nebyl v tomto volebním období poslancem této Sněmovny.

A tak jednou z mála změn k původní předloze, kterou tu možná Sněmovna dnes odhlasuje, je navýšení počtu členů kolegia NKÚ nebo případně zvýšení limitního věku členů kolegia s argumentem, že to je třeba dát do souladu se služebním zákonem. To jsou všechno víceméně symbolické změny oproti předloze, a když se podíváme na předlohu samotnou, kterou nám vláda předložila, a pan ministr Dienstbier ji velmi

výrazně obhajuje, tak bude znamenat zvýšení počtu kontrol a samozřejmě i logicky bude takzvaně bobtnat samotný Nejvyšší kontrolní úřad.

Já se přiznám, že nechci hlasovat pro zákon jen proto, že tu leží dlouho a že to podporuje Rekonstrukce státu, že Senát na něj čeká a že se dopředu počítá s jeho přijetím. Obzvláště pokud si myslím, že zákon je velmi sporný, z mého pohledu v mnoha ohledech i zbytečný. Navýšení počtu pracovníků Nejvyššího kontrolního úřadu, a tedy i zvýšení finančních nákladů na činnost úřadu bude nakonec jediným okamžitým důsledkem jeho přijetí. Kontroly nebudou kvalitnější. Úřady a radnice nezačnou pracovat jinak nebo lépe než doposud, žádné peníze se samosprávám neušetří, ani veřejným rozpočtům. V dlouhodobém výhledu se změní jediné - naroste administrativa, naroste počet kontrol. Často zaznívá také obava, že se zvětší prostor pro účelové kontroly. Osobně bych kontrolorům Nejvyššího kontrolního úřadu snahu o nějakou cílenou účelovost nebo šikanu vybraných subjektů nepodsouval. To se přiznám, že nemám v úmyslu. Přehled kontrol Nejvyššího kontrolního úřadu za poslední roky ukazuje, že úřad směřuje svou pozornost skutečně na různé cíle a při kontrole centrálních úřadů odvádí dobrou práci. Je otázka, jak na kontrolní zprávy pak reagují příslušná ministerstva.

Přesto se nemůžeme divit především starostům, že se možnosti další kontroly ze strany Nejvyššího kontrolního úřadu obávají. Dnes ráno jsem poslouchal vyjádření pana prezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu, který uvedl, že Nejvyšší kontrolní úřad rozhodně nebude kontrolovat výstavbu nějaké místní komunikace chodníků v malé obci, že to dokonce vylučuje, protože to není pro Nejvyšší kontrolní úřad zajímavé. Přesně takováto slova volil. Nevím, co je pro Nejvyšší kontrolní úřad zajímavé, co nebude zajímavé, a nedivím se starostům, že pak samozřejmě nerozumí kritériím, podle kterých si Nejvyšší kontrolní úřad bude mezi nimi vybírat. Asi podle toho, co bude pro Nejvyšší kontrolní úřad zajímavé či nezajímavé.

Není tedy jasné, na základě jakého systému bude kontrola územních samosprávných celků probíhat, jak se bude vytvářet plán kontrol a jak se budou vybírat subjekty, do kterých se NKÚ vypraví. Vzhledem k počtu potenciálně kontrolovaných subjektů - a těch obcí, a pan ministr to určitě dobře ví, je 6 248 - je jasné, že buďto budou kontroly spíše nahodilé, anebo jako na Slovensku, kde Nejvyšší kontrolní úřad obce kontroluje, bude muset výrazně narůst počet kontrolních pracovníků Nejvyššího kontrolního úřadu. Určitě to neskončí s počtem deset, který je uveden v důvodové zprávě.

Příznivci rozšiřování kontrol se tváří především u obcí a krajů, jako by tady žádné kontroly doposud neprobíhaly. Opak je pravdou. Česká republika je v jejich množství v porovnání s dalšími státy docela přeborník. Velké množství však nezajišťuje kvalitu, je tomu právě naopak.

V této souvislosti, a to je poslední, o čem chci mluvit, a myslím, že by aspoň pan ministr mohl poslouchat, mi dovoluji citovat z koaliční smlouvy stávající vládní sestavy, kde se doslova píše: "Předložíme návrh na rozšíření pravomocí Nejvyššího kontrolního úřadu tak, aby mohl kontrolovat veškeré výdaje veřejných rozpočtů při současném odstranění duplicit kontrolních systémů." Je zřejmé, že vládní strany si byly v době podpisu koaliční smlouvy vědomy toho, že v současném systému kontrol jsou duplicity, které vedou ke zbytečným a opakovaným úkonům a k plýtvání energií úředníků i penězi daňových poplatníků. Záměr navázat rozšíření pravomocí NKÚ na odstranění těchto duplicit kontrolních systémů je na první pohled možná chvályhodný, jenže je tu problém. Na stole máme pouze návrh zákona o rozšíření kontrolních pravomocí Nejvyššího kontrolního úřadu, nikde však neleží návrhy, jak odstranit duplicity. Já je aspoň neznám.

Přestože nejsem členem sněmovních výborů, které se zákonem o NKÚ zabývaly, měl jsem možnost nahlédnout do materiálu Ministerstva financí, který zde mám k dispozici, který obsahuje nástin časového harmonogramu pro přípravu analýzy duplicitních kontrol ve veřejné správě. Výbor pro veřejnou správu i podle mých informací dodal v březnu tohoto roku a výbor pro veřejnou správu tuto informaci vzal na vědomí na své poslední schůzi 31. března. Co z materiálu vyplývá? Z materiálu vyplývá, že Ministerstvo financí v tuto chvíli nemá k dispozici přesnou analýzu duplicit kontrol ve veřejné správě. Podle nástinu časového harmonogramu by mu zhruba půl roku trvalo, než by ji připravilo a předložilo vládě. Tato analýza je podle mého názoru přitom nezbytným podkladem pro zpracování případných legislativních změn, které by duplicity odstranily.

Je zřejmé, že v tomto ohledu tady vláda docela zaspala, protože tady máme pouze novelu zákona o rozšíření pravomocí Nejvyššího kontrolního úřadu. Zákon o řízení a kontrole veřejných financí také dosud nedorazil do Sněmovny, nedorazily ani jiné návrhy zákonů, které by odstraňovaly duplicity. A než je vláda připraví, pokud se k tomu bude chystat, tak budou parlamentní volby.

Mělo by tu proto jasně zaznít, že vládní koalice se vlastně nechystá naplnit ani svou vlastní koaliční dohodu, vlastní koaliční smlouvu, a z dvou provázaných bodů, které jsem přečetl, jejichž spojení by možná dávalo smysl, si vláda vybrala jen jeden, a to zákon o rozšíření pravomocí Nejvyššího kontrolního úřadu, který zavede novou a ve stávající situaci zbytečnou kontrolu. S takovým postupem já nemohu souhlasit, upozorňoval jsem na to v prvním i ve druhém čtení, a proto určitě budu hlasovat pro zamítnutí tohoto zákona.

Děkuji za pozornost. *(Potlesk z pravé strany sálu.)*

PROJEV Č. 5

El señor CAMPUZANO I CANADÉS: Gracias, señor presidente

Señorías, esta es una iniciativa conjunta que hemos planteado los grupos de Esquerra Republicana y Democràcia i Llibertat. De hecho, es la primera iniciativa conjunta que presentamos estos dos grupos desde que entramos en la Cámara y lo hacemos en relación con una cuestión importante, como es establecer un mandato al Gobierno y a la Cámara de compromiso de subida del salario mínimo interprofesional. Lo hacemos desde la convicción que compartimos con la totalidad de los grupos de la Cámara de que hoy la prioridad de cualquier política económica y social debe ser la recuperación del empleo, constatando que el empleo se está recuperando, pero también constatando con preocupación que el empleo que se está creando no tiene la calidad suficiente. Buena parte del empleo que se crea es con salarios bajos, con el riesgo de volver al modelo de crecimiento de la época de la burbuja inmobiliaria y que explica parte de la crisis en la que estamos instalados. Por tanto, estamos convencidos de que hoy toca dar un giro a esa dinámica. (*La señora vicepresidenta, Villalobos Talero, ocupa la Presidencia*). Quizás nosotros discrepamos de otros grupos en el hecho de que en plena recesión el Estado español no tenía demasiadas alternativas a la devaluación salarial y que entonces hubo que optar por una política de esas características para mejorar la posición competitiva de las empresas, pero hoy, en plena recuperación, afirmamos que ese no es un camino que tenga más recorrido, que continuar por la senda de un crecimiento económico basado en la competitividad por los salarios bajos nos conduce a la pobreza a medio plazo; de ahí esa propuesta de cambio, de giro. Estamos convencidos de que los salarios bajos no permiten una recuperación robusta. Pensamos que los salarios bajos explican parte de la emigración de los jóvenes más cualificados. Entendemos que parte de los problemas de financiación del sistema de la Seguridad Social están precisamente vinculados a los salarios. Nos preocupa el incremento del número de los denominados trabajadores pobres. Nos preocupa el aumento de la desigualdad expresada en términos Gini, ya que España está siendo récord desde este punto de vista. Nos preocupa la pérdida de peso de las rentas salariales en el conjunto de la renta española. Este modelo de la competitividad basada en salarios bajos nos debe hacer recordar que siempre habrá una economía emergente que podrá producir un bien con menos coste salarial que aquel que podemos producir dentro del territorio del Estado español. Estamos convencidos de que necesitamos una política salarial que estimule un aumento de la productividad imprescindible para ganar posiciones competitivas.

En esa convicción, la propuesta que formulamos desde Esquerra Republicana y desde Democràcia i Llibertat parte de la idea de que una de las medidas a adoptar —aunque no sea como una receta mágica— es un incremento del salario mínimo, moderado en su aplicación, pero claramente orientado —según la posición que compartimos los grupos proponentes— a que en esta legislatura podamos alcanzar el 60% del salario medio. Esa es la posición que defendemos en nuestra iniciativa,

respondiendo a las recomendaciones de la Carta Social Europea y respondiendo también a la propia denuncia que el Comité Europeo de Derechos Sociales ha hecho hace pocas semanas a España con relación a que el salario mínimo español no garantiza los objetivos de esa Carta Social Europea, recordando que nuestro salario mínimo hoy está en esos 655 euros al mes, por debajo del umbral de la pobreza en hogares con dos personas. Por tanto, planteamos una mejora del salario mínimo en ese horizonte de la Carta Social Europea como estrategia de cambio del patrón de crecimiento en materia de empleo. Lo hacemos siendo críticos con el Gobierno en funciones, que en diciembre aprobó una subida del salario mínimo del 0,5% respecto al año 2015, muy lejos de los salarios mínimos de nuestro entorno. Además lo hacemos, señorías, siendo conscientes de que existen críticas en relación con el papel de los salarios mínimos. Intuyo que algún portavoz formulará esas críticas en relación con el salario mínimo. Hay quienes lo plantean más en términos teóricos y dicen que los salarios mínimos dificultan la creación de empleo y no son partidarios de su existencia; hay quienes entienden que los salarios mínimos son malas respuestas en economías con altas tasas de desempleo, con trabajadores con poco nivel de cualificación, con desempleo juvenil alto. A nuestro entender, esas críticas, que son muy respetables, nos hacen olvidar que respecto a esos problemas nuestras debilidades quizás están en nuestras políticas activas de empleo, en nuestros incentivos a la contratación, al peso de las cargas sociales en ese tipo de contratos más intensivos en empleo con menor cualificación o en el funcionamiento del programa de Garantía Juvenil. Estamos convencidos de que un crecimiento moderado del salario mínimo en el tiempo con ese objetivo no es incompatible con la creación de empleo sino todo lo contrario. Además, señorías, estamos convencidos de que el reto demográfico que se nos planteará a partir de la próxima década en nuestras sociedades —la catalana, la española— nos va a obligar, si no queremos reeditar un modelo intensivo en creación de empleo de baja calidad, a optar por la creación de empleo con calidad, que nos haga menos dependientes de los flujos migratorios, para garantizar la capacidad competitiva de nuestro aparato productivo. Esta es una apuesta que hacemos no pensada en el corto plazo sino en el medio plazo. Finalmente, estamos convencidos de que esta es una medida de un profundo carácter social. En un momento en el que la ciudadanía tiene la convicción de que los costes de la crisis se han repartido de manera injusta, necesitamos enviar claros mensajes de que en tiempos de recuperación los beneficios se van a compartir y que son más los que se pueden beneficiar de un cambio del ciclo económico.

Esperamos, señorías, que hoy se consiga una mayoría amplia que lance un mensaje claro y comprometido de la Cámara a favor de la subida del salario mínimo con el objetivo de cumplir con la Carta Social Europea. Esta es la iniciativa que les planteamos y que sometemos a su consideración.

Muchas gracias. (*Aplausos*).

PROJEV Č. 6

El señor SIMANCAS SIMANCAS: Presidente, señor ministro, señoras y señores diputados, representantes de la comunidad educativa, subo a esta tribuna para solicitar la toma en consideración de una proposición de ley destinada a suspender la implantación de la Lomce. (*Rumores*).

La mal llamada —decía— Ley para la mejora de la calidad educativa. Pretendemos, además, que la paralización de la Lomce suponga el primer paso para su derogación efectiva y su sustitución por un nuevo marco regulatorio, una nueva regulación estable, perdurable, que debe ser fruto de un gran pacto social y político sobre el mejor futuro para la educación en España. Como saben ustedes, la Lomce se aprobó en diciembre del año 2013 con el respaldo exclusivo del Partido Popular y con la mayor parte de la comunidad educativa manifiestamente en contra: docentes, estudiantes, padres y madres de alumnos, administraciones autonómicas. Por tanto, se trata de una ley no dialogada y no acordada, una ley estructural impuesta por una mayoría coyuntural y, ahora que las mayorías han cambiado, bastaría probablemente con este argumento para reclamar la paralización de la Lomce. Sin embargo, el Grupo Socialista no solicita el fin de esta ley porque sea una ley del PP que atiende solo y de manera sectaria a las ideas e intereses que defiende el PP. Proponemos parar la Lomce porque su implantación está provocando incertidumbres, confusión, dificultades prácticas y graves perjuicios en los centros educativos para profesores, para docentes, para los alumnos y para las familias. Y sobre todo, solicitamos parar esta ley porque se trata de una mala ley para la educación en nuestro país. En el Grupo Socialista estamos convencidos de que el futuro de España será lo que sea su educación y no queremos para el futuro de nuestro país el atraso, la desigualdad, el autoritarismo y el clericalismo añejo que representa la Lomce. (*Aplausos*). Paremos la Lomce, derogemos la Lomce y alcancemos cuanto antes un gran pacto social y político que proporcione a la sociedad española la educación de calidad y con igualdad de oportunidades que necesita y que merece. Este es el objetivo de la proposición que les presentamos.

Señorías, el 13 agosto de 2015 el Ministerio de Educación rechazó la propuesta de hasta doce de las diecisiete administraciones autonómicas para llevar a cabo una moratoria en la Lomce, una moratoria en la conflictiva implantación de una ley ya de por sí conflictiva; mayoría que hoy se ha reproducido en la reunión de la Comisión General del Ministerio de Educación, esta misma mañana: doce de diecisiete comunidades autónomas. Pero el Gobierno se ha negado, el Gobierno quiere una aplicación a toda prisa de su ley, a matacaballo, sin tener en cuenta la opinión y las dificultades lógicas en los centros educativos. En consecuencia, la implantación de la Lomce está siendo precipitada, confusa, con instrucciones contradictorias y sin recursos suficientes. Entre los desarrollos más controvertidos de la ley están, desde luego, las famosas reválidas. En pocas semanas, si no lo remediamos, cientos de miles de niños y niñas que cursan 6.º de Primaria se enfrentarán a una prueba anacrónica e inútil. Porque, ¿cuál es el objetivo de esta reválida? ¿Detectar los problemas que aquejan al conjunto

de la enseñanza primaria a fin de corregirlos? ¿Qué sentido tiene entonces hacer la prueba al final mismo de la etapa, cuando ya no cabe corrección alguna? ¿Se trata de comprobar el grado de asunción de competencias por parte de los escolares? ¿Por qué no confiar entonces en la evaluación de los profesores que trabajan día a día con esos escolares y saben muy bien de su evolución? ¿Por qué despreciar el trabajo de estos docentes y confiar más en el resultado de una prueba concreta que se realiza en unos minutos y que puede estar sesgada por los nervios o por un mal día para el estudiante?

Esta prueba responde al anacronismo pedagógico de concebir el desarrollo del aprendizaje como una especie de carrera de obstáculos que el estudiante debe ir superando para no ser arrojado a la cuneta del fracaso escolar. Algo peor incluso, la prueba responde al interés por elaborar ránquines competitivos con los que premiar a determinados centros educativos y con los que estigmatizar a otros sin tener en cuenta las condiciones bien diferentes en las que han de hacer su trabajo día a día. Desde luego, evaluar para diagnosticar y mejorar, sí, siempre, pero evaluar para competir, para premiar aún más a los centros ricos y para estigmatizar aún más a los centros pobres, no, no cuenten, señorías, con nosotros para esto.

Esta reválida solo sirve para provocar estrés en niños de corta edad, para generar una desconfianza inmerecida entre los docentes y para añadir tensiones, disfunciones y agobios presupuestarios a unos centros educativos muy castigados ya por los recortes. Y si hay problemas en la reválida de primaria, no menos problemas hay con las reválidas que ha sembrado la Lomce en la enseñanza secundaria y en el bachillerato que, además, son punitivas: o apruebas o fracasas. Si existía en nuestra enseñanza un consenso dificultoso pero relevante era el establecido en torno a la selectividad. La prueba de acceso a la universidad garantiza, aún hoy, unas aptitudes mínimas para los estudiantes que llegan a la enseñanza superior y al mismo tiempo esta prueba distribuye a los aspirantes en los estudios más demandados mediante una prueba única, válida para todos los campus, garantista de la igualdad de oportunidades. Con la Lomce este consenso ha saltado por los aires y ahora mismo los alumnos de bachillerato de este país viven una incertidumbre absoluta sobre los procedimientos que han de llevarles a la universidad a partir del próximo curso. Si no lo remediamos aquí, en 2017 ya no habrá selectividad. Los estudiantes tendrán que superar la reválida punitiva de 2.º de Bachillerato y además tendrán que superar las pruebas que cada una de las universidades establezca específicamente. Es decir, que un aspirante a estudiar medicina puede pasarse meses o años, tras superar la reválida de bachillerato, haciendo una prueba distinta de acceso en cada universidad. Además de disparatado, este es un proceso que acaba con la igualdad de oportunidades. La Conferencia de Rectores, con toda lógica, ha pedido una moratoria al Gobierno en funciones, y el Gobierno en funciones, como es lógico, como es de su lógica, se ha negado, claro está. Pero hay más, mucho más. Los repetidores de 2.º de Bachillerato que han cursado con modelo LOE este año tendrán que repetir con modelo Lomce el año próximo. No tiene sentido, pero nadie ha resuelto aún el problema y nadie ha establecido quién va a pagar la solución al problema. Los estudiantes de la FP básica, incluso los que obtengan un aprobado

raspado, tienen prioridad sobre los titulados en secundaria, incluso los sobresalientes, para acceder a la FP de grado medio. Tampoco tiene sentido y tampoco tiene solución. El paso de la formación profesional de grado medio a grado superior también está sin resolver y puede darse perfectamente el caso de un estudiante de jardinería en grado medio que decida cursar enfermería en el grado superior sin obstáculo alguno. Podría pasar perfectamente —permítanme la broma— de podar a amputar sin ningún obstáculo.

Señorías, la Lomce es una mala ley que se está aplicando de manera chapucera, sin diálogo con la comunidad educativa, sin acuerdo con las administraciones autonómicas, sin claridad en las instrucciones a los centros educativos, sin respeto a los profesionales docentes, sin recursos económicos suficientes. La Lomce es una mala ley y su aplicación es un auténtico desastre, un desastre que tenemos que parar con esta iniciativa que sometemos a la consideración del Pleno del Congreso. Queremos parar y queremos derogar la Lomce, pero no porque sea una ley del PP; queremos parar y derogar la Lomce porque es una ley que no resuelve los problemas de la educación en el presente y porque genera problemas aún más graves para el futuro. La Lomce parte, señorías, de un análisis falso. Las dificultades de nuestra enseñanza no están en los resultados de los informes PISA, en los que generalmente figuramos en los tramos medios, y la raíz de nuestro elevado abandono escolar tiene muy poco que ver con ley alguna, con esta y con la anterior. No es verdad, como sostienen los ideólogos de la Lomce, que en la educación española falte esfuerzo, talento, excelencia. Lo que falta en la educación española, sobre todo tras el paso del Partido Popular por los Gobiernos, son los recursos para que el esfuerzo y el talento de nuestros docentes y de nuestros estudiantes puedan transformarse en éxito individual y colectivo. Esto es lo que falta. Claro que buscamos la excelencia, todos queremos la excelencia, pero para nosotros la excelencia sin equidad, sin igualdad de oportunidades es tan solo elitismo, discriminación y darwinismo social. Claro que hay problemas en la educación española, pero no se resuelven, señorías, con reválidas y catecismos. Los problemas reales de la educación española se resuelven con diálogo, con inversión, con respeto a los docentes y con una apuesta simultánea por la calidad y por la equidad. Por eso no nos gusta una ley segregadora como la Lomce. El sistema educativo debe servir para compensar las desigualdades de partida con que el niño llega a la enseñanza, no para consolidar esas desigualdades con segregaciones tempranas y con reválidas punitivas. Frente a las desigualdades sociales hay dos modelos educativos: el que ayuda a cada cual en función de sus necesidades y el que discrimina tempranamente entre presuntos listos y presuntos torpes para enviarlos por caminos distintos, y la Lomce representa el segundo modelo, el más injusto.

La Lomce es también una ley mercantilista, porque persigue formar antes buenos empleados que ciudadanos capaces y los ciudadanos deben ser capaces de ser buenos empleados y capaces también de ejercer críticamente sus derechos y sus libertades. Es mercantilista porque permite que un alumno transcurra toda la etapa de escolarización obligatoria sin haber estudiado nunca filosofía y es mercantilista porque

hace posible que todos los Franciscos Granados de este país adjudiquen suelo público para construir centros educativos privados y que los montadores de muebles de Ikea olviden después sus maletines con cientos de miles de euros en los dormitorios de sus suegros. También es una ley autoritaria y contraria a la participación democrática en los centros educativos, porque resta capacidad de decisión a los consejos escolares, a los docentes y a las familias, mientras refuerza la capacidad de decisión de los directores nombrados a instancias de la Administración. Y es una ley clerical, porque invierte la tendencia laicista de la propia sociedad española, convirtiendo el adoctrinamiento religioso en materia curricular y evaluable. Mientras nuestros vecinos europeos procuran reforzar el currículum educativo con más idiomas, más tecnología y más soft skills, aquí se examina a los niños con padrenuestros y avemarías, y a esto lo llaman calidad educativa. Es una ley que refuerza la religión y devalúa la formación profesional, pensada otra vez —como antaño— para recoger al alumnado residual del sistema, como la vía del fracaso, como el destino preestablecido para los alumnos con dificultades. Créannos, señorías, la FP española no necesita importar grandes inventos; necesita plazas, profesores y los recursos que ustedes recortan. Es una ley que no respeta al profesorado porque le niega la formación que requiere; que no respeta a las familias porque les limita la participación democrática; que no respeta a los centros educativos y a las administraciones territoriales porque les niega los recursos básicos para cumplir con su labor. Es una ley barata para una educación devaluada, como puso de manifiesto el informe del Consejo de Estado. Es una ley para una educación low cost. De hecho, la Lomce supone el tercer paso en una estrategia calculada de desmontaje de la enseñanza pública de calidad. Primero fueron los recortes en el gasto educativo, después los recortes en las becas y, más tarde, la ley para administrar una educación barata. La derecha suele reivindicar el uso eficiente de los recursos, pero no suele admitir que para que los recursos sean eficientes primero tienen que ser suficientes, y los recursos de la Lomce no lo son.

Señorías, queremos derogar la Lomce para sustituirla por una nueva ley fruto de un gran pacto social y político, como decíamos. Será difícil porque existen grandes diferencias ideológicas entre algunos de nosotros. Todos decimos promover el talento para alcanzar el éxito, pero unos enfatizamos la igualdad de oportunidades mientras otros subrayan la libre elección y la supervivencia solo del más fuerte. Para el PP la excelencia tiene que ver con el resultadismo y con los ránquines, y para el Partido Socialista la excelencia depende de la equidad, de la atención a la diversidad, de la participación y del conocimiento adquirido. (*Aplausos*). Para nosotros lo público es garantía de justicia, para el PP lo privado es garantía de libertad para perpetuar las diferencias; lo inclusivo frente a lo competitivo, lo participativo frente a lo jerárquico, lo laico frente a lo confesional. Hay diferencias, sí, diferencias de fondo. Ahora bien, ¿es necesario el acuerdo? Indudablemente, sí. Las bases del sistema educativo constituyen los fundamentos mismos de la convivencia, los pilares sobre los que asentar el progreso individual y el desarrollo colectivo. Ninguna ley logrará cambiar a fondo y a mejor el sistema educativo si no parte de un amplio consenso social y político. No se trata de

volver a la Logse o a la LOE; no es eso lo que pretendemos, aunque reivindicaremos siempre la contribución de las leyes socialistas a la universalización y a la socialización de la enseñanza en nuestro país. No queremos volver a la Logse o la LOE, pero entenderán que tampoco nos conformemos con la Lomce de las reválidas y los rezos.

Señores diputados, señoras diputadas, termino como comencé. Hay leyes para el ser y leyes para el estar. España será lo que sea su educación. Queremos una educación de calidad y equidad para una España más desarrollada y más justa. Cambio en la ley, cambio en la educación y cambio en el Gobierno cuanto antes. Pongámonos a ello.

Muchas gracias. (*Aplausos*).

PROJEV Č. 7

El señor SÁNCHEZ PÉREZ-CASTEJÓN (Candidato a la Presidencia del Gobierno): Gracias, señor presidente.

Señoras y señores diputados, comparezco de nuevo ante sus señorías para solicitar su confianza a mi candidatura a la Presidencia del Gobierno. Quiero en primer lugar mostrar mi satisfacción personal y también la de mi grupo parlamentario por la celebración de este Pleno y por lo que ello significa. Las instituciones democráticas de nuestro país vuelven a funcionar. Han permanecido detenidas tras el rechazo del partido más votado el pasado 20 de diciembre a la invitación del jefe del Estado, el rey Felipe VI, para acordar con otros partidos la constitución de un nuevo Gobierno. Señorías, esta sorprendente huida del señor Rajoy de sus responsabilidades institucionales (*Rumores*) había llevado a nuestro país a un periodo de incertidumbre y de bloqueo, y esta semana se ha visto finalmente superado tras la celebración de esta sesión de investidura.

Señorías, según la versión que el pasado miércoles el señor Rajoy explicó en esta tribuna, la culpa de que no asumiera su responsabilidad era mía (*Un señor diputado: ¡Es verdad!*) por no apoyar a su fracasado Gobierno. Entiendo que por extensión también será culpa de los millones de ciudadanos que no le votaron y que apoyaron a otras fuerzas que promueven el cambio de Gobierno. Incluso cabe la posibilidad de que también sea culpa de los propios votantes del Partido Popular por creer que su líder no iba a defraudar su confianza e iba a dar un paso al frente y no un paso al lado, que es lo que ha hecho durante estos días. (*Aplausos*).

Señorías, acepté el encargo del jefe del Estado, del rey Felipe VI, consciente de que con ello contribuía a solventar el problema de la negativa del señor Rajoy. A partir de mañana todo volverá a funcionar con la normalidad democrática. Me gustaría además hacer partícipes a todos los españoles y españolas que nos estén siguiendo a través de la televisión, de la radio o a través de las redes sociales con una reflexión y es qué hubiera ocurrido en España si el Partido Socialista hubiera seguido la irresponsable conducta del Partido Popular. (*Rumores*). La respuesta es bien sencilla. Hoy estaríamos debatiendo qué es lo que había que hacer para poner en marcha el reloj de la democracia y, como dije el pasado martes, pienso que mi único fracaso hubiera sido rechazar el ofrecimiento del jefe del Estado.

Señorías, el Grupo Socialista quiere ayudar a sacar a España de la situación de bloqueo institucional y de desgobierno en la que la han sumido otros. Tal y como han manifestado a lo largo de esta semana en esta tribuna, la práctica totalidad de los partidos representados en esta Cámara, a excepción del Partido Popular, la mayoría desea un cambio de Gobierno. (*Rumores*). Así que se plantea hoy la posibilidad de acordar soluciones progresistas a los problemas de la clase media y trabajadora que durante estos últimos cuatro años ha sufrido recortes, desigualdad, división entre territorios y la extensión de la corrupción. Mi propuesta, señorías, es la conformación de un Gobierno del bien común fundamentado en dos principios: el bien general y el sentido común. Propongo, señorías, llevar al Gobierno la idea de una España que supere las políticas frentistas, que haga de la creación de empleo de calidad su bandera para luchar contra la desigualdad, un país que procure el bienestar de todos con una apuesta decidida por las políticas sociales. (*Aplausos*).

Señorías, España no puede esperar ni un minuto más para regenerar la vida democrática en nuestro país, sus instituciones y el ejercicio de la política; una España abierta a Europa y también al mundo; una España integradora, plural, diversa, que solucione a través del diálogo y el entendimiento sus problemas de convivencia y que acoja en su seno todas las sensibilidades e ideologías; un Gobierno que haga realidad, señorías, el mandato de los españoles el pasado 20 de diciembre. El proyecto del bien común que yo pretendo impulsar desde el Gobierno es la única alternativa a la España de la injusticia y de la desigualdad en la que estamos inmersos, y solo es posible a través de un acuerdo transversal entre distintas fuerzas políticas, un acuerdo que tiene como punto de partida el documento que firmamos el Partido Socialista y Ciudadanos y que está abierto al resto de fuerzas políticas durante las próximas semanas; un acuerdo para un Gobierno reformista y progresista cuyo programa ya expliqué el pasado martes pormenorizadamente.

Señorías, el Gobierno que aspiro a presidir atenderá, en primer lugar, la primera y principal preocupación de los españoles, que es la creación de empleo, con el compromiso de reducir la tasa de paro en cuatro años a la mitad (*Rumores y risas*) y también con un nuevo marco laboral que permita crear trabajo estable y de calidad. Vamos a recuperar, señorías, el papel protagonista del diálogo social. Vamos a impulsar una política económica medioambientalmente sostenible, fundamentada en la productividad, en la estabilidad presupuestaria y en un sistema fiscal progresivo y suficiente para la financiación de nuestro Estado del bienestar y sin amnistías fiscales. La política económica, señorías, debe procurar la creación de riqueza, pero también su redistribución entre la clase media y trabajadora, con tributaciones a las grandes fortunas, con la subida del salario mínimo y con la puesta en marcha de un ingreso mínimo vital para todas aquellas familias —700.000— que ahora mismo no tienen ningún tipo de prestación en su hogar, medidas todas, señorías, que aliviarían a las personas que más están sufriendo los efectos de la crisis y, sobre todo y lo más importante, medidas que aliviarían también a las personas que están sufriendo a un

Gobierno que ha utilizado la crisis como gran excusa para dismantlar el Estado del bienestar, como lo que hemos sufrido durante estos últimos cuatro años. (*Aplausos*).

Señorías, tenemos la oportunidad de que esta sea la legislatura de la igualdad y, si así lo acordamos, podemos erradicar la pobreza, la pobreza infantil, la pobreza energética, revitalizar nuestros sistemas de protección y reconstruir nuestro Estado del bienestar y poner fin a los desahucios. Proponemos, señorías, hoy, a partir de hoy, recuperar la universalidad de la sanidad pública, retirar el copago a los pensionistas, revitalizar la Ley de Dependencia, hoy abandonada por el actual Gobierno en funciones. También tenemos en nuestra mano aumentar el permiso de paternidad y maternidad y poder hacer realidad la igualdad salarial entre hombres y mujeres. Tenemos, señorías, que solucionar los problemas de hoy, pero también anticipar los desafíos que tenemos en el futuro. Por eso proponemos un gran pacto por la educación, la ciencia y la cultura, porque esa es la mejor manera de asegurar nuestro futuro y garantizar la igualdad de oportunidades.

Señorías, el acuerdo de Gobierno que presento a esta investidura quiere limpiar a España de corrupción con leyes que permitan evitar que se produzca y con leyes también que persigan y castiguen esa corrupción cuando se produzca. La corrupción, lo saben ustedes muy bien, es un veneno que debilita nuestra democracia, en un momento en que más necesitamos de la fortaleza de nuestra democracia. Hablo de corrupción, de aquella que vemos a diario en los medios de comunicación, pero también de otra que hace menos ruido, pero que es igual de grave, y es la utilización partidista de las instituciones públicas como se ha hecho durante estos últimos cuatro años. (*Aplausos*). Señorías, necesitamos con urgencia medidas para una mayor transparencia de los partidos, en su funcionamiento interno y también en su financiación. Nuestro acuerdo también garantiza la independencia de los nombramientos efectuados por este Parlamento a los organismos reguladores, organismos constitucionales, amplía el periodo de incompatibilidad a cinco años para evitar el fenómeno de las puertas giratorias y prohíbe la concesión de indultos por delitos de corrupción política, también contra los derechos humanos y también contra la violencia de género; una violencia de género, señorías, que tenemos que arrancar de cuajo en nuestra sociedad, y por eso estamos proponiendo el pacto social, político e institucional que está incluido en el acuerdo que hemos firmado el Partido Socialista y Ciudadanos.

Señoras y señores diputados, creemos que nuestra democracia tiene que ponerse al día reforzando sus derechos y sus libertades y sacudiéndose de las contrarreformas que se han llevado a cabo durante estos últimos cuatro años. Por eso defendemos la derogación de la ley mordaza, por eso defendemos la derogación de la prisión permanente revisable, por eso queremos aprobar una ley de muerte digna, por eso queremos aprobar una ley de igualdad de trato y no discriminación, por eso queremos aprobar una ley de libertad religiosa y también queremos revitalizar la Ley de Memoria Histórica que ha aparcado el actual Gobierno en funciones. Nuestra propuesta, señorías, defiende que España vuelva a tener peso en el mundo y tenga un papel activo y constructivo en Europa, renegociar los compromisos de déficit en Bruselas, que han

sido sistemáticamente incumplidos por el actual Gobierno en funciones, también aplicar una política de solidaridad para con aquellos países que están ahora mismo recibiendo los flujos de refugiados provenientes tanto de Siria como de Irak y articular una nueva política de cooperación que signifique la nueva relación con América Latina y también con África.

Señorías, el acuerdo que presentamos a las fuerzas que deseen el cambio en España plantea también la imperiosa necesidad de abordar los problemas de convivencia en Cataluña, desde el respeto a la identidad de cada cual, desde el reconocimiento a la diversidad de los distintos territorios de España. Creemos que no se pueden ahorrar esfuerzos en tender puentes y estimular afectos, siempre del lado de la ley y la Constitución. Señoras y señores diputados, lo dije en mi intervención del martes y lo reitero. La Constitución es la mejor herencia de nuestros padres, madres, abuelos y abuelas, pero necesita una reforma para dar respuesta a los problemas de hoy. Debemos culminar la organización federal de nuestro Estado autonómico, debemos regenerar nuestra democracia, racionalizar nuestra arquitectura institucional y blindar los derechos sociales, como la sanidad, como derechos fundamentales en esa nueva Constitución.

Estas, señorías —lo saben ustedes bien, porque lo hemos debatido durante esta semana de investidura—, son solo algunas de las doscientas mejoras contempladas en el acuerdo entre el Partido Socialista y el Partido Ciudadanos. Es el resultado, señorías, de 130 diputados y diputadas que han entendido una misma filosofía política, la de crear un territorio para compartir ideas comunes sin aceptar ninguna exigencia. Hemos dialogado y hemos encontrado en lo que estamos de acuerdo. Lo hemos hecho en doscientos asuntos. El acuerdo no es nuestro programa, pero es coherente con los principios que defiende el socialismo democrático. Hoy muchos de ustedes, de los 350 diputados y diputadas que están aquí presentes, defensores de un Gobierno de cambio, van a votar en contra de estas doscientas mejoras, pero todos sabemos que la mayoría de ustedes está de acuerdo con estas medidas. (*Rumores.—Aplausos*).

Señorías, con la celebración de esta sesión de investidura mi grupo parlamentario y yo hemos cumplido ya el primer objetivo, que era sacar a España del bloqueo irresponsable al que la había sometido el señor Rajoy y poner en marcha el reloj de la democracia. La otra pretensión, la de formar Gobierno, queda en sus manos. Hoy tenemos la oportunidad de hacer realidad el cambio por el que votaron millones de españoles el pasado 20 de diciembre; un cambio que solo puede surgir del diálogo, el pacto y acuerdos transversales. El Partido Socialista, señorías, ha gobernado durante años y gobierna hoy comunidades y ciudades con acuerdos con otros partidos basados en políticas progresistas. También ha sido y es soporte leal de otros Gobiernos de progreso. Lo ha hecho y lo hace con diferentes fuerzas de izquierda y de derecha —también de centro— sin haber faltado nunca a sus compromisos y sin haber exigido nunca a quienes nos han apoyado nada más que su respeto y su confianza.

En unos minutos se decidirá con los votos de todos ustedes —de todos y cada uno de ustedes, señorías— si hemos sido capaces de pensar en el interés general renunciando a alguno de nuestros intereses particulares o no; si hemos sabido

aprovechar esta oportunidad para la sociedad o la dejamos escapar. Señorías, cualquier Gobierno de cambio tendrá que reunir tres condiciones.

(...)

La primera, un nuevo Gobierno de cambio tendrá que surgir del acuerdo; en segundo lugar, un nuevo Gobierno de cambio tendrá que reunir partidos con diferentes sensibilidades ideológicas y, en tercer lugar, un nuevo Gobierno de cambio tendrá que contar, inevitablemente, con la participación del Partido Socialista Obrero Español. Los socialistas sabemos y aceptamos los tres condicionantes, porque queremos un Gobierno de cambio, porque aceptamos acordar con otros partidos con diferentes ideologías a la nuestra y porque ningún Gobierno de cambio que defienda los intereses de una España unida, limpia y justa dejará de contar con nuestro apoyo. Al final de esta sesión tendremos que votar sí o no a la investidura de un nuevo Gobierno, pero ese sí o no responderá además a otras preguntas. La primera: ¿queremos un acuerdo entre partidos? ¿Sí o no? La segunda: ¿queremos realmente impedir unas nuevas elecciones generales dentro de unos meses? ¿Sí o no? La tercera: ¿queremos que las políticas de cambio empiecen a ser efectivas ya? ¿Sí o no? Y la cuarta: ¿queremos evitar que el señor Rajoy siga al frente del Gobierno? ¿Sí o no? (*Aplausos*).

(...)

Señorías, me dirijo a todos y cada uno de los 350 diputados y diputadas que están aquí presentes. Con un solo voto podemos cambiar de la noche a la mañana el futuro de España, desde ya. No esperemos más. Voten sí al cambio.

Muchísimas gracias. (*Aplausos de las señoras y los señores diputados del Grupo Parlamentario Socialista, puestos en pie*).

PROJEV Č. 8

La señora DEL MORAL MILLA: Quiero saludar a todos los miembros de esta Comisión. Soy nueva en esta Cámara y espero que esta sea una etapa apasionante, parece que sí por lo que estamos viendo.

El Partido Socialista Obrero Español plantea esta proposición no de ley relativa al apoyo y mejora de la situación de los trabajadores y trabajadoras eventuales del campo en Andalucía. Con esta iniciativa ponemos de manifiesto una vez más la difícil situación que atraviesan trabajadores y trabajadoras eventuales del campo andaluz para poder hacer frente al requisito de reunir las 35 peonadas necesarias y así poder tener derecho al cobro del subsidio agrario y renta agraria, dadas las circunstancias derivadas tanto de la crisis económica global como de la crisis del medio rural y de la agricultura que, dicho sea de paso, el Gobierno del PP —ahora en funciones— se ha encargado de agravar con el recorte brutal de las ayudas a la agroindustria andaluza y un nefasto reparto de la PAC que ha supuesto un hachazo de más de 400 millones de euros entre fondos de desarrollo rural y pagos directos. Por si fuera poco, el Gobierno de Rajoy ha excluido a los pequeños municipios de los fondos Feder, lo que ha supuesto un auténtico mazazo para los pueblos de menos de 20.000 habitantes, que no podrán

acceder como hasta ahora a estas ayudas europeas. A todo esto hay que sumar las altas temperaturas del verano, un otoño e invierno de sequía, los problemas de los costes de producción, la factura eléctrica y el coste de las materias primas, así como un grado de mecanización cada vez mayor de las tareas agrícolas que determinan una disminución de la actividad como consecuencia de la pérdida de rentabilidad de muchos productos.

Todo esto ha supuesto una merma en la contratación de trabajadores eventuales del campo y sobre todo de manera sangrante de las trabajadoras eventuales del campo. Una vez más, cuando se habla de empleo las mujeres somos las grandes perjudicadas y en el mundo rural de manera mucho más evidente. Prueba de ello han sido las protestas protagonizadas en distintas comarcas de la provincia de Jaén, como la comarca de El Condado, donde mujeres de Navas de San Juan o Santisteban del Puerto han llevado a cabo distintas movilizaciones pacíficas para denunciar públicamente que no las contrataban para trabajar en el campo y que no solamente no podían llevar dinero a su casa en plena campaña agrícola, sino que, además, si no trabajaban en la campaña quedaban excluidas del sistema de protección por desempleo al no poder reunir los jornales necesarios para cobrar el subsidio agrario o renta agraria. La situación es todavía más dramática para estas mujeres, ya que además de no poder acceder al subsidio agrario, no pueden seguir cotizando a la Seguridad Social y, por tanto, pueden ver peligrar su futura pensión. No son casos aislados de una provincia. Es una situación generalizada en toda Andalucía. Yo soy de un pueblo de poco menos de 4.000 habitantes, Valdepeñas de Jaén, y le puedo asegurar que son muchas las mujeres que me trasladan a diario la desesperación y la angustia que sienten por no poder reunir esas 35 peonadas. Por tanto, y dada la gravedad de esta circunstancia, pedimos el apoyo de todos los grupos parlamentarios a esta PNL, porque la adopción de medidas extraordinarias ante determinadas situaciones de crisis no es algo excepcional. Lo que estamos pidiendo lo han hecho siempre Gobiernos anteriores al de Rajoy y de diferentes signos políticos anticipándose a los acontecimientos, y también se han tomado medidas extraordinarias para otros territorios en circunstancias de crisis como, por ejemplo, reconversiones en zonas industriales de la minería y del carbón o el mantenimiento de la industria del automóvil.

Siempre que el Gobierno del PP, ahora en funciones, ha puesto en marcha alguna medida excepcional para los trabajadores eventuales del campo, lo ha hecho tarde, mal y a regañadientes. Como ejemplo, cabe recordar la última vez que redujeron las peonadas tras una intensa campaña de movilizaciones protagonizadas por alcaldes, alcaldesas, Diputados y Diputadas socialistas, que terminó con un grupo de alcaldes y alcaldesas —entre los que, por cierto, me encontraba— y con el presidente de la Diputación Provincial de Jaén durmiendo al raso a las puertas de La Moncloa hasta que arrancamos la reducción de las peonadas. Ningún trabajador eventual del campo se quedará sin subsidio por no llegar a las peonadas. Estas, señorías, son palabras textuales de la señora ministra, ahora en funciones, y que, a la vista está, se han incumplido por parte de la ministra y por parte del Gobierno del PP.

Desde el Partido Socialista, y con esta proposición no de ley, estamos dando al Grupo Popular la oportunidad de reconciliarse con el mundo rural y con el campo andaluz, y de quitarse de encima el más que merecido título de ser la peor plaga que ha tenido el campo andaluz en estos cuatro años. Tienen la oportunidad de hacer las paces con el medio rural apoyando esta PNL, que tiene cuatro puntos muy concretos: Eliminar de forma inmediata, o reducir en su caso, las peonadas necesarias como requisito para acceder a la prestación del subsidio agrario y renta agraria por parte de los trabajadores y trabajadoras eventuales del campo hasta tanto persistan los motivos que provocaron su reducción; poner en marcha de manera urgente un programa extraordinario de fomento de empleo agrario especial, así como aumentar los fondos del ordinario para atender las necesidades de Andalucía en la demanda de jornales para los eventuales del campo; que de manera extraordinaria y mientras persista esta situación, se permita que los trabajos y los jornales que dan los programas de ayuntamientos y diputaciones computen para percibir el subsidio y renta agraria de estos trabajadores, y que las peonadas realizadas en el ámbito del PFEA computen como requisito para acceder a la renta agraria.

En nuestras manos está paliar la angustia de miles de trabajadores y trabajadoras eventuales del campo que hoy tienen su mirada puesta en dos direcciones. En primer lugar, miran al cielo pidiendo que llueva y que las campañas agrícolas venideras sean mejores, pero también tienen hoy su mirada puesta en este Parlamento para ver de qué manera sus representantes políticos dan respuesta a sus necesidades.

Señorías, ninguno de nosotros puede hacer que llueva o que no haya olas de calor, pero hay algo que sí está en nuestras manos, que es dar soluciones a los problemas de estas personas y no abandonarlas a su suerte. Es nuestra responsabilidad y nuestra obligación, y si no se toman medidas urgentes este problema irá en aumento, ya que si la sequía persiste la situación se verá agravada seriamente. Por todo esto, solicitamos el apoyo de todos los grupos políticos aquí representados. (*Aplausos*).